

Izhaja vsako soboto — Odgovorni urednik Vlado Vodopivec — Uredništvo: Kopitarjeva ul. 6 — Uprava: Kopitarjeva ul. 2 — Telefon uredništva in uprave: 52-61 do 52-65 — Telefon naročniškega oddelka: 30-30 — Telefon oglašnega oddelka: 36-85 — Številka ček rač. 604-90321-0 — Mesečna naročnina 40 din — Poštni predal št. 43 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

IZ VSEBINE:

D. B.: Švedska med vzhodom in zahodom

R. Miklič: Sindikati pred novimi nalaganji

S. S.: Popravimo napake pri predlogih za odlikovanja

J. Z.: Za znižanje cen kmečevih »Del«

Milan Merčun: Vloga bank pri kreditiranju podjetij

Rudi Vogrič: Koliko škode povzročajo nedisciplinirani delavci

Dr. Franc Tretjak: Kaj zavira hitrejši razvoj iznajdljivosti

O študiju na elektrotehniški fakulteti

Ljubo Bavcon: Četrta številka »Dela«

Dr. Bratko Kreft: Shakespeare v današnji Angliji

L. M. Škerjanec: Uvod v koncertno leto 1951-52

Pot Višinskega od menjševika do ministra zunanjih zadev SZ

Nemški in italijanski ekstremisti na starih poteh

Nenehna nevarnost nove agresije, ki nikakor ne bo jenjala, potiska svobodnemu svetu orožje obrambe v roke in je dovedla celo do tega, da so se tri zahodne države sporazumele o pred letom dni še spornem vprašanju, kako in v kakšno vojaško sukno obleči Nemce. Razen tega pa je stalno rožljanje z orožjem tudi doseglo, da je med nemškimi ljudstvom samim začelo bledeti pred časom tako razmiselnostno »ohne mich« in se uveljavljati novo — »notfalls«. In še več je povzročil moskovski imperializem: pojav veliko bolj škodljive kakor koristne »samozavesti« pri mnogih Nemcih, pri političnih in državnih, pri nekdanjih generalih, ki so dignili glave ter že krtačijo in svetlijo svoje uniforme in medalje.

Njihovo, zadnje čase vse bolj odkrito in glasno izražano mišljenje je torej: Nismo Nemci tisti, ki potrebujemo Zahod, ampak narobe, zahodne države potrebujejo nas Nemce. In če je tako, naj bodo naše zahteve nezumljive, naj na Zahodu pokažejo najprej z dejanja, da mislijo resno o svobodi, enakopravnosti in neodvisnosti Nemčije, potem šele bomo dali svoj podpis pod predloženi sporazum.

Pod tem — svobodna, enakopravna, suverena nemška država — pa med njimi vsakdo pojmuje nekaj svojega. Nekdanji nacistični veljaki in generali si pod tem zamišljajo med drugim izpuščitev obsojenih vojni zločincev, razni vojaški izvedenci menijo, da sodi sem nemški generalni štab, ki se ga na Zahodu tako otepajo, gospodarstveniki — trdijo, da o svobodi in poštenih namelih ne more biti govora, dokler jim ne bodo vrnilo odvzetih nemških dohodkov v tujini, drugi zopet zahtevajo — najprej jasno besedo glede bodočnosti Posarja in Porurja, potem šele da bodo razumeli, kaj je to enakopravnost in demokracija itd. itd.

Seve je precej vprašanj, ki bi jih bilo treba v resnici čimprej rešiti tako, da bi koristila bodočim odnosom med zahodnimi nemškimi sosedi in Zvezno republiko. Preuranjeno bi bilo reči, da je zahteva po njih rešitvi samo spodbuda nemškemu nacionalizmu. Vendar prav toliko, če ne še več, pa jih je, ki kažejo, da so nekateri v Zahodni Nemčiji posegli po izsiljevanju, češ če nas hočete imeti, potem hote morali že globlje seči v šep, zraven pa tudi preklicati marsikaj, na kar ste obsojili Nemčijo po zgubljeni totalni vojni. (Pri tem trdno računajo na strah pred sovjetsko agresivnostjo. Moskovski veljaki, ki si prizadevajo zavreti napore za oborožitev svobodnega sveta, pa narobe, s prsti kažejo prav na te zahtevne in strašne z njimi zlasti še Francijo, Belgijo in Holandsko.)

Ob teh začeti izsiljevanja je tudi umljivo, da v zahodnih državah nočejo utihnuti glasovi, ki svareče opozarjajo na ponovno prebujanje nemškega nacionalizma in na vse nevarnosti, ki jih ta prinaša s seboj, ter vprašujejo, ali je Nem-

čija res že dovolj zrela, da jo uvrstijo v evropski obrambni sistem odnosno ali so že pogoji, da ne bo zlorabila zaupanja in popuščanja, ki so ga pokazali na Zahodu. Svočas je bilo to opozarjanje veliko glasnejše, ker so bili spomini na zadnjo vojno še preveč sveži. Vendar, razvoj je šel svojo pot, obzorje se je začelo temniti na Vzhodu, ugovore so potisnili ob stran, ker glavni kovači oklepa, ki ga zahodne države kujejo proti pretečemu meču z Vzhoda — Američani — nočejo obotavljati, počasnosti in polovičarstva, marveč hitijo, da bi v ta obrambni sistem čimprej vdelali še Zvezno republiko. Določeni pomisleki pa so le ostali, z njimi je ostal določen občutek tveganosti in je odvisno od Nemcev samih, v koliko se bo porazgubila preostala skrb, ki še gloda med njihovimi mejaši. Poskusil izsiljevanja pa gotovo ne bodo pripomogli, da bi ta povsem izginila.

Sicer pa, saj se niso samo v Nemčiji domislili, da bi mogli spričo zatemnjenejšega položaja, povzročenega z moskovskim imperializmom, zahtevati zase večjo ceno, da bi mogli izsiljevati. Morda še bolj kakor tam se je k temu sredstvu zatekla sodobna italijanska politika.

Italija se res ne more pritoževati, da bi jo mirovna pogodba prav hudo udarila. Poglavitno: Njeno nacionalno ozemlje od Brennerja do Pantellerie je ostalo neokrnjeno (razen malenkostnih korektur na zahodni meji — Briga in Tenda) in reparacije, ki bi jih morala izplačati, nedvomno tudi niso bile previsoke (Jugoslaviji, Sovjetski zvezi, Grčiji, Abesiniji in Abaniji bi morala plačati skupno 360 milijonov dolarjev, vtem ko mora — za primerjavo — samo majhna Finska plačati Sovjetski zvezi 300 milijonov dolarjev reparacij). Res pa je, da se je morala odpovedati kolonijam, kakor tudi, da je morala sprejeti nekatere določbe, katerih izpolnjevanje naj bi svet in samo italijansko ljudstvo obvarovalo pred novim imperializmom in pred novimi nesrečami. Kajti Italija je bila med povzročitelji zadnje vojne, zato je tudi morala sprejeti določila, ki naj bi v bodoče preprečila kaj podobnega.

Italija pa ni zadovoljna z mirovno pogodbo. Trenutno — zaradi težkega mednarodnega ozračja — je izjavila, da so ji v posebno breme vojaške klavzule, ki omejujejo oborožitev in številčnost njene vojske. Je članica Atlantskega pakta, zato tudi zahteva popravek vojaških določil pogodbe, češ da drugače ne more in ne bo mogla zadostiti nalogam, ki jih ima kot članica zahodnoevropske obrambne skupnosti.

Vendar, če so glede vprašanja nemške remilitarizacije umestni svarači glasovi, potem so tudi glede nekdanje prve nemške zaveznice povsem na mestu tehni pomisleki, ki zastavljajo vprašanje: Ali je Italija res že dozorela za revizijo mirovne pogodbe?

Ne gre samo za to, ali je pametno privoliti v brzkone enostransko spremembo italijanske mirovne pogodbe, ki bi mogla razvezati roke Bolgariji, Madžarski in Romuniji, da tudi uradno in še bolj prekršijo vojaška določila svojih mirovni pogodbi, ki so jih v resnici poeptale že zdavnaj. Američani pač menijo, da je pet minut pred polnočjo, njim se mrzlično mudi (italijanska politika to dobro vidi), vrh tega pa vedo, da države pod moskovskim nadzorom ne bodo zmanjšale svojih oboroženih sil, ki so jih, prezirajoč mirovna določila, postavile na noge v veliko večjem obsegu, kakor jim je bilo dovoljeno.

Gre predvsem za to, ali je povojna Italija v resnici pokazala, da ji je tuje vse tisto, kar je nekoč počel fašistični imperij, da meni iti samo po poti demokracije in sožitja narodov, da so v resnici dani pogoji, da je njena oborožitev v polnem obsegu ne bo več zapeljala na nekdanja pota?

Dobrih pet let je, kar je bila podpisana italijanska mirovna pogodba, skorajda šest let je, odkar so na krmilu države nepretrgoma vlade De Gasperi. In v teh letih ni bilo kaj prida znakov, da je povojna republika prekinila s predvojno fašistično monarhijo, vsaj v odnosu do Jugoslavije ne. Ta hip ne mislimo samo

na to, da ni izpolnjevala niti določil mirovne pogodbe glede reparacij ali restitucije naše imovine ali da je bil njen odnos do vojni zločincev, še posebno do tistih, ki so si okrvavili roke na naši zemlji, zelo mil in božajoč, ali da še v zadnjem času na široko deli kolajne ljudem, ki so pobijali naše ljudstvo, da narodnoosvobodilno borbo zmerja z banditizmom, da trdi, kako so bila zloglasna internacijska taborišča v resnici blagodejna okrevališča, itd. itd.

To so značilnosti, ki upravičujejo dvome, da je že dozorel čas za revizijo mirovne pogodbe, še veliko bolj pa te pomisleke podpira težnja po omejitvi ekspanziji, poženje, ki ga tudi sodobna Italija kaže po jugoslovanski zemlji.

Res bi bilo odveč vnovič ponavljati in naštevati, kako so v Italiji odgovorni in neodgovorni, prvi v rokavicah, drugi robato, povezovali Trst, jugoslovansko zemljo in Atlantski pakt, kako se za krepitvijo obrambe — za katero si dozdnevno prizadevajo — otipljivo čuti njih požrelna lakomnost po tuji zemlji. Izsiljevanje — če nas hočete imeti srčne in močate v Atlantskem paktu, potem nam dajte najboljše »obrambno« črto na Dravi ali Savi, če tu ne, vsaj na Soči, če tudi tu ne, pa za sedaj na vsak način vsaj Trst, od-

nosno, če ne dobimo Trsta, se zna zgoditi, da bomo kmalu v naročju Moskve — je dovolj jasno odkrilo, da bi se v Italiji le ne hoteli otresti vojaških omejitev zgolj v korist obrambe Italije in Evrope.

Izsiljevanje res ni prineslo zaželenega haska. Odkrilo je le, da bodo morali tudi italijanski državniki po drugi poti, če bodo hoteli dokazati, da je povojna Italija res napravila križ čez predvojno državo in predvojne metode.

D. B.

KAM BO ŠLA JAPONSKA?

Kam bo šla Japonska? Ali bo obrnila svoja jadra na jug ali pa bo poskusila najti rešitev na kontinentu? To je imperativno vprašanje, ki ga bo morala japonska vlada rešiti že v najkrajšem času.

Japonska vlada je pred težko dilemo. V San Franciscu je namreč ostalo odprto vprašanje, kdo naj v imenu Kitajske podpiše mirovno pogodbo z Japonsko. To pa je brez dvoma najtežji problem, pred katerim je zdaj japonska vlada. Podpisati mirovno pogodbo s Čang Kajškom bi pomenilo isto kakor zapreti vrata vsaki trgovini s Kitajsko, podpisati pogodbo z LR Kitajsko pa priti v spor z ameriško vlado.

Katera karta je boljša, o tem si tudi v Tokiju še niso na jasnem. Z japonskega stališča bi bilo brez dvoma najidealnejše, če bi lahko Tokio navezal normalne, odnosno vsaj znane odnose z pekiško in tako imenovano nacionalistično vlado na Formozu.

Japonski industrijski potencial zahteva ogromno tržišče. To pa lahko nudi samo kitajski kolos. Pred vojno je Japonska izvažala tretjino svojih proizvodov na Kitajsko. Po vojni pa se je obseg trgovine s Kitajsko močno zmanjšal. Lansko leto so izvozili japonski trgovci na kontinentalno Kitajsko za 60 milijonov dolarjev blaga, na Formozo pa za 75. Če upoštevamo, da živi pod Mao Ce

Tungom nad 450 milijonov Kitajcev, šele lahko ocenimo, kako neznatna je bila pravzaprav la trgovina. Vendar pa se pri oceni položaja odnosno pomena Kitajske ne smemo nasloniti na povojne podatke, marveč moramo vzeti kot osnovo predvojna leta, ko so bili odnosi bolj normalni — vsaj glede trgovine.

Ogromni industrijski potencial Japonske zavisi neposredno od uvoza surovin iz Kitajske in od plasmana japonskih proizvodov na kitajskem tržišču. Rešitev tega vprašanja se vedno bolj vsiljuje. Toda kako naj japonska vlada reši to vprašanje? Atmosfera, ki so jo ustvarili Sovjeti s svojo korejsko avanturo, je namreč potegnila v svoj vrtnec tudi Japonsko. Čeprav Japonska ni razdeljena na štiri cone kot na primer Nemčija, pa je bliže ognju, čeprav hladna vojna ne poteka po srednjem njenem ozemlju, kakor je to v Nemčiji. Mnogi so faktorji, ki ovirajo japonsko vlado, da bi se lahko že v doglednem času opredelila za to ali za ono stran. Sovjetska agresija na Koreji, intervencija kitajskih »prosvoljencev«, zaostreni kitajsko-ameriški odnosi, ameriška pomoč nacionalistični vladi na Formozu — vsi ti momenti ne dajejo mnogo upanja, da bi se ozračje na Daljnem vzhodu že v doglednem času razbistrilo, megle pa razkadle. In vendar bo morala japonska vlada najti pot iz slepe ulice, v kateri se je znašla po podpisu pogodbe v San Franciscu. Perspektiva njene neposredne bodočnosti pa ni rožnata. Če se opredeli za eno stran, bo zamera na drugi strani.

Če se lahko zanesemo na časopisna poročila, želi večina v ameriškem Kongresu, da bi japonska vlada podpisala pogodbo s Kuomintangom. Le v tem primeru bi lahko Tokio računal na finančno, vojaško, pa tudi moralno pomoč ameriške vlade. Ta pomoč pa je življenjske važnosti za Japonsko, ki vsa ta leta po vojni že tako živi največ od ameriške pomoči. Združene države so investirale po vojni dve milijardi dolarjev za obnovo japonskega gospodarstva. Toda direktiva pomoč je prenehala z letošnjim julijem. Kako dolgo pa bo japonska vlada še odvisna od posredne pomoči Amerike — v posejilih in kreditih? Tako dolgo, dokler si ne bo poiskala novih tržišč na azijskem kontinentu, z eno besedo — na Kitajskem. Tu pa smo neznadno v eredišču našega problema. Japonska stoji pred težko dilemo. To dilemo pa bo morala rešiti, če se hoče obdržati na nogah.

Če se sporazume s Mao Ce Tungom, lahko zgubi ameriško ekonomsko pomoč, pa tudi na vojaško zaščito Amerike ne more več računati. V tem primeru pa bi lahko Mao Ce Tungove čete zasedle Formozo in bi bila Japonska obkoljena s treh strani. Znašla bi se v križnem ognju sovjetsko-kitajskega pritiska. Ta pritisk pa bi jo utegnil nekega dne zadušiti, saj bi se v tem primeru vloga Japonske nekega dne morda reducirala na vlogo drugega partnerja. Če pa bi se sovjetski vpliv nekega dne res uveljavil na Japonskem, bi se mogla Amerika umakniti na svojo staro predvojno »črto« — na Aljasko, Guam in Južne otoke. To pa bi pomenilo, da se Amerika umika z Japonske. To so seveda argumenti kuomintangske vlade, ki smo jih navedli samo zaradi ilustracije. Glavni njihov argument pa bi bil nekako tale: Storili boste bolje, če ostanete na naši strani. Mi imamo zaščito Amerike. Dokaz za to je VII. ameriška flota, ki štiti Formozo pred napadom s kitajske celine. Če pa se odločite za komuniste, boste imeli opravka ne s Kitajci, marveč z Rusi.

Če pa se Japonska sporazume s kuomintangskimi oblastmi na Formozu — kaj potem? Ali pomeni to, da bo Japonska obrnila svoja jadra na jug? Ali niso svojčas nekoliko pretiravali s to japonsko

ekspanzijo na Jug? Po bolj objektivnih poročilih je bila baže glavni cilj japonskega udara v drugi svetovni vojni Kitajska, ne pa Jugovzhodna Azija, ki leži med Indokino in Indonezijo. Ali se je nemara Japonska res že odrekla tem aspiracijam? Kje so dokazi za to? V Ameriki so prepričani, da Japonska še dolgo ne bo predstavljal nevarnega tekmeca na svetovnih tržiščih. Njene potrebe po uvozu so ogromne, njene izvozne možnosti pa za sedaj še omejene. Angleški trgovci pa so glede tega bolj skeptični. Opozarjajo posebno na to, da je Japonska po tonazi svoje trgovske morarice spet na tretjem mestu na svetu. Trdijo, da se bo morala japonska trgovina zaradi izgube kitajskega tržišča usmeriti na jug. Japonska bi torej skušala plasirati svoje proizvode v Jugovzhodni Aziji, kjer bi lahko sčasoma močno ogrozila angleške interese. Skratka, Angleži se boje japonske konkurence. Zato bi jim nemara bilo ljube, če bi se vsaj del japonske trgovine odvil s kontinentalno Kitajsko — posebno, ker so tudi uradni angleški krogi za to, da se z deželami sovjetskega bloka še nadalje vzdržujejo zmerni trgovski odnosi.

Težko bi bilo v tem trenutku reči, ali je Kitajska bolj potrebna Japonski, ali pa je narobe Japonska bolj potrebna Kitajski. Japonska mora rešiti problem, kam s svojimi odvečnimi proizvodi, Kitajska pa se mora rešiti sovjetskih klešč — izolacije, v katero ji je pahnila sovjetska diplomacija. Če gledamo stvari tako, potem bi bila upostavitelj normalnih odnosov — ne samo trgovskih, marveč tudi diplomatskih — v interesu obeh nacij. Seveda smo daleč od tega, da bi zagovarjali japonsko-kitajsko os, ki pa je že tako nemogoča. Jasno pa je, da se problemi Daljnega vzhoda ne bodo uredili toliko časa, dokler bo Kitajska tičala v sovjetskem objemu. Ni treba, da se strinjamo z nekam nenavadno primero, ki smo jo zasledili v New York Timesu. Po citiranem listu spominja vsaka uređitev japonskega ali azijskega vprašanja, pri kateri Kitajska ne bi bila udeležena, na predstavo Hamleta brez danskega princa. Res, Hamlet brez danskega princa ne bi bil Hamlet, toda v San Franciscu so le sklenili, da bodo začasno rešili japonsko vprašanje tudi brez Kitajcev — toda ne brez Kitajske.

Kje bi našla Japonska svoje mesto? Japonski list Asahi je zapisal še pred podpisom pogodbe v San Franciscu: »Mi se ne vračamo v skupnost zahodnih narodov, marveč se vračamo s podpisom mirovne pogodbe nazaj v Azijo.« Ta izjava enega najvplivnejših japonskih listov pa govori ne samo o rastoči samozavesti Japoncev, marveč tudi o tem, da se bo skušala Japonska približati drugim azijskim narodom, seveda ne s programom ekspanzije. Morda pa je s tem citirani list želel povedati, da želi biti Japonska neodvisna i od Vzhoda i od Zahoda. Sicer pa se taka izjava lahko tolmači na razne načine.

Neodvisno od našega vira pa prevladuje mišljenje, da bo Japonska vlada skušala doseči sporazum s kuomintangskimi oblastmi — sporazum, ki bi pomenil konec vojne stanja, ki bi uredil trgovske odnose, ki pa ne bi bil istoveten z mirovno pogodbo. Malo pa je verjetno, da bi se japonska vlada odločila za sporazum s Pe'ingom. Na splošno menijo, da Tokio ne bo sklenil s kuomintangskimi oblastmi nobenega sporazuma, da si ne bi tako zaprl vrat na kitajsko tržišče. To vprašanje je za Japonsko, ki je poveča vsako leto za pol milijon prebivalcev, življenjskega pomena.

M. O.

Spremembe v Tirani in Pragi

Čeprav informbirojski tisk le redko poroča o spremembah na vodstvenih položajih, vendar kdaj le ni mogoče izvršiti sprememb, ne da bi o tem vsaj nekaj sporočili javnosti. Tako je objavil v septembru tiranski in praški tisk poročila o vladnih spremembah. V Tirani so to sporočili objavili brez komentarja. Toda vladna sprememba v Albaniji le ni tako brezpomembna. Predvsem je značilno, da je bil prvič odvzet nek položaj Mehmedu Šehuju, ki je po umoru Koči Drodzeja naglo napredoval na oblastni birokratični lestevici. Od brezpomembne osebnosti pred bukreštansko resolucijo je postal skoraj neomejen oblastnik v Albaniji. Saj je za Enver Hodžo prvi človek v Partiji, podpredsednik vlade, minister

za notranje zadeve in načelnik celotne Državne varnosti. Do nedavnega je bil tudi predsednik Državne kontrole. Mehmed Šahu se je polastil ključnih položajev v Albaniji in si pridobil tako moč, da bi lahko sčasoma spodnesel tudi samega Enver Hodžo. Odstranitev s položaja predsednika Državne kontrole je prvi udarec Mehmedu Šehuju, ki se je že čez mero povzpel na oblasti. Čeprav desna roka sovjetskega poslanika Čuvahina in njegov rabelj, oskropljen s krvjo Koči Drodzeja, Šehu le ni našel zaslonbe pri svojem gospodarju, ker je Hodža pomembnejši, v pokročeni pa ni manj vnet služabnik kakor Šehu. Gnusni boj za oblast med albanskimi poglavarji gre samo v korist moskovskih prištevok, zrtev pa je albansko ljudstvo, ki tako tiči pod dvojnimi jarmom.

Morda je v nečem podobno albanskim razmeram tudi ozadje sprememb na Češkoslovaškem, čeprav imajo te še druge in globlje vzroke. Pred spremembo praške vlade je prišlo do večjih sprememb v vodstvu partije. Ukinjeno je bilo mesto generalnega sekretarja, na katerem je bil

doslej Rudolf Slansky. Ustanovljen je bil poseben sekretariat, kateremu načeluje Gottwald in katerega član je med drugimi tudi Slansky. Doslej je bil generalni sekretar dejansko prvi v partiji. Imel je največja pooblastila. Slansky je s sedanjo spremembo izgubil nekdanji odločujoči vpliv. Hkrati s Slanskim sta izgubila svoja položaja tudi Geminder in Frank, ki sta bila njegova namestnika. Frank je postal član predsedstva, Geminder pa je izpadel iz vodstva stranke. Nič ne poročajo, da bi mu bilo zaupano kako drugo »važno mesto«.

Slansky in Geminder sta bila znana moskovska zaupnika v partiji. Zato so nekateri imeli njuno nazadovanje za zmago »nacionalnih komunistov« v partiji, katere naj bi predstavljal Gottwald, čeprav so hkrati zanikali, da bi ta sprememba mogla biti znak razkola med Moskvo in Prago. Da so v Moskvi pristali na odstavitev dveh tako pomembnih osebnosti, saj sta prav Slansky in Geminder zastopala češkoslovaško partijo v Informbiroju, so morali imeti za to tehtne razloge. Mogoče so se tudi tu, v boju med Slanskim in Gottwaldom, raje odločili za Gottwalda, posebno še zaradi kritičnih razmer na Češkoslovaškem, kjer ne gre vse tako, kakor bi si želeli.

»Pomanjkljivosti in napake« praški voditelji sami priznavajo. S tem so tudi pojasnjevali potrebnost sprememb v vladi. Uvedli so ministrstvo za državno kontrolo, ki naj bi »iskalo vzroke za pomanjkljivosti in preganjanje krivice«. Uprava nad industrijo so porazdelili med sedem ministrstev. Doslej sta bili le ministrstva za težko in lahko industrijo. Odpravljeno je bilo poverjenstvo za industrijo v slovaškem svetu poverjenikov in prav tako tudi uprave po oblasteh. Hkrati je bilo ministrstvo za delo in socialno skrbstvo preimenovano v ministrstvo za delovno silo. Sprememba imena tega ministrstva ni formalna. Na Češkoslovaškem so v hudi stiski za delovno silo. Na zadnji seji Centralnega komiteja so sklenili, da bodo za 39% zmanjšali pisarniško osebje. Odpušeni uslužbenci naj bi bili premeščeni na delo v rudnike in tovarne. Že doslej bi moralo

po vladnem načrtu oditi na nova delovna mesta 77.000 nameščencev. Novo ministrstvo bo torej imelo nalogo, na kakršnekoli način zbrati potrebno število delovnih moči. Cemu torej varovanje pravic delovnih ljudi, čemu socialno skrbstvo!

Rudolf Slansky je dobil v novi vladi mesto podpredsednika, vodil pa bo urad, ki bo koordiniral pripravljane gospodarskih načrtov. Dobil je pač naslov. Tako je bil pred časom postavljen za podpredsednika tudi general Svoboda, ko ga je na položaju ministra za narodno obrambo zamenjal Čepečka, Gottwaldov zet. Tudi njemu so takrat dodelili še postranski dolžnost — vodstvo športnih organizacij. Ob sedanji spremembi pa je izpadel tudi iz vlade. Morda čaka tudi Slanskega taka usoda.

Organizacijske spremembe v vodstvu češkoslovaške partije in vlade kažejo težnjo po čim večji centralizaciji ter krepitvi partijske in državne kontrole. »Rude pravice« je pisal, da so biti ti ukrepi napravljeno po izkušnjah Sovjetske zveze. Nedvomno resnično vodijo k utrjevanju birokracije. Zato bo napadna domneva, da bo Gottwald manj zvest izpolnjevalec moskovskih ukazov, kakor je bil Slansky. Lahko da so vzroki za padec Slanskega prepri za oblast med Klement Gottwaldom in Gottwaldom, morda pa je bilo treba tudi najti krivca za številne slabosti v državi in jih napraviti tistemu, v katerem so videli Čehi in Slovaki najhujšega priganjaka. Vaclav Kopecki je Slanskemu celo očital, da se je po njegovi krivdi lahko »vgnedila« v partiji tako nevarna sovražna agencija, kot so bili Clementis, Švermova in Sling.

Velja pač, da je gospodar tako dolgo dober hiلاعem, dokler mu je ta potreben.

I. T.

Enver Hodža

Klement Gottwald

ŠVEDSKA MED VZHODOM IN ZAHODOM

Neodvisna delavska stranka Nemčije izloča trockiste

Pobuda za ustanovitev Neodvisne delavske stranke Nemčije je prišla pred dobrim letom iz vrst tistih marksistično usmerjenih elementov, ki ne vidijo prave poti v socializem niti pri današnji nemški socialistični niti pri komunistični stranki. Razočaranje nad obema glavnima delavskima strankama je privedlo mnogo socialistov in nekdanjih aktivistov delavskega gibanja do sklepa, da je treba ustvariti v Nemčiji neodvisno socialistično silo, neodvisno od zahoda in od vzhoda, borečo se za zgraditev socializma najprej v svoji deželi, upoštevajoč pri tem predvsem specifične nemške razmere. Pri tem se neodvisno delavsko gibanje v Nemčiji ne zagraduje pred zunanjim svetom, temveč je za stik in koordinacijo dela z neodvisnimi socialističnimi silami v drugih deželah.

Prvi politični dokument, ki ga je izdalo neodvisno socialistično gibanje pod naslovom »Pot in cilj NDSN«, pravi:

»Bodočnost delavskega gibanja ni v priključitvi k enemu ali drugemu vladajočemu bloku na svetu, marveč v krepitvi lastne sile. Smo za popolno neodvisnost delavskega gibanja do obeh vladajočih blokov na zahodu in na vzhodu.«

V svojem prvem programu kakor tudi na ustanovnem obsebnem zboru letos marca v Wormsu pri Düsseldorfu je povabila nova stranka v svoje vrste vse socialiste, ki so glasovali za njenimi načeli in jim je na demokratičnem temelju odprla vrata. Njeno glasilo »Freie Tribune« je dobilo nalogo nepristransko objavljati vse dopise ter omogočati na svojih straneh široko diskusijo o raznih vprašanjih, ki zanimajo delavske množice. V »Freie Tribune« si v eni številki mnogokrat našel več članov, ki so zagovarjali različna mnenja o enemu in istem vprašanju.

V neodvisno delavsko stranko so se je takoj ob ustanovitvi vključila tudi majhna trockistična skupina, ki je bila dotlej del njene IV. (trockistični) internacionali. Ob vstopu so se trockisti pismeno zavezali, da bo nemška sekcija v IV. internacionali razpuščena in da bodo prenehali s kakršnim koli frakcijskim delom. Kakor se je izkazalo pozneje, so trockisti kljub tej obveznosti nadaljevali tajno frakcijsko delo, vplivali na stranko zadrževali in v napreduju s statutom zadala. Niti priključitvi vzhodnemu niti vzhodnemu bloku — in ki so ga bili v začetku sprejeli tudi trockisti, so se ti pozneje popolnoma razšli z ostalim delavskim stranko glede stališča, ki naj ga socialisti zavzemajo v primeru vojne. Trockisti so namreč za brezpogojno obrambo Sovjetske zveze, ki da je sedmoina vseh delovnih ljudi, in podobno.

Proti tej njihovi tezi je vstala najprej bivša žena Trockega Natalija Sedova-Trocki, ki je iz teh razlogov izstopila iz IV. in internacionali ter svoj izstop utemeljila s tem, da se spozna s IV. internacionalo, da je davno ne dela več v duhu Trockega. Izključeno je, da je izstopila, da bi bil Trocki danes za obrambo sovjetske države ter da bi zagovarjal »težo« njeni socialistični strukturi in to, da je SZ delavska država, ko je leta 1924 označil Stalinov režim kot kontrarevolucionarno silo.

K diskusiji, ki se je razvila v Nemčiji ob izključitvi trockistov iz NDSN, se je oglašila tudi stara borka nemškega delavskega gibanja, Suzana Leonhard, ki je pravihva mnogo več v Sovjetski zvezi in od njih večinoma v Sibiriji in koncentracijskem taborišču, ter odgovorila na trockistično tezo o obrambi domovine vsega delovnega ljudstva, da je Stalinov režim najbolj krvava karikaturna delavska država ter ni nobena stvar bolj diskreditirala socializma pri delavskih množicah kakor prav njegov trockistični režim, prikrit s plaščem komunizma. Socializem — pravi S. Leonhard — ni Sovjetska zveza. Planski gospodarstvo in podvrženost proizvajalnih sredstev se dolgo nista socializem, temveč sta šela pogoj socializma in surovij zametek »prehodnega socializma«. V Sovjetski zvezi nima sovjetski ljudje v proizvodnji prav nobene besede, a na področju distribucije vladajo ostrejša socialna razlika kakor v kapitalističnih državah. Kljub svojem skoku na naprej je SZ močnejša bolj oddaljena od socializma kakor katera koli druga država. To spoznanje nas popolnoma loči od trockistov. Razlika med nami in njimi je tako odločilna in tako temeljita, da ne more biti niti govora o kakšni skupni poti, pravi S. Leonhard.

Samo zahodnoevropski trockisti, ki nimajo o dejanskih sovjetskih razmerah nobenega pojma, a hotejo o tem nekaj povedati na podlagi iznajdljivih analiz, sofisticirane gladkočepjenja in starih knjig, lahko danes gledajo na SZ socialistično državo, h kateri obrambi ključno svet. Taka skupina nima v socialističnem gibanju — pravi Suzana Leonhard — nič opraviti.

Prvi politični dokument, ki ga je izdalo neodvisno socialistično gibanje pod naslovom »Pot in cilj NDSN«, pravi: »Bodočnost delavskega gibanja ni v priključitvi k enemu ali drugemu vladajočemu bloku na svetu, marveč v krepitvi lastne sile. Smo za popolno neodvisnost delavskega gibanja do obeh vladajočih blokov na zahodu in na vzhodu.«

V svojem prvem programu kakor tudi na ustanovnem obsebnem zboru letos marca v Wormsu pri Düsseldorfu je povabila nova stranka v svoje vrste vse socialiste, ki so glasovali za njenimi načeli in jim je na demokratičnem temelju odprla vrata. Njeno glasilo »Freie Tribune« je dobilo nalogo nepristransko objavljati vse dopise ter omogočati na svojih straneh široko diskusijo o raznih vprašanjih, ki zanimajo delavske množice. V »Freie Tribune« si v eni številki mnogokrat našel več članov, ki so zagovarjali različna mnenja o enemu in istem vprašanju.

V neodvisno delavsko stranko so se je takoj ob ustanovitvi vključila tudi majhna trockistična skupina, ki je bila dotlej del njene IV. (trockistični) internacionali. Ob vstopu so se trockisti pismeno zavezali, da bo nemška sekcija v IV. internacionali razpuščena in da bodo prenehali s kakršnim koli frakcijskim delom. Kakor se je izkazalo pozneje, so trockisti kljub tej obveznosti nadaljevali tajno frakcijsko delo, vplivali na stranko zadrževali in v napreduju s statutom zadala. Niti priključitvi vzhodnemu niti vzhodnemu bloku — in ki so ga bili v začetku sprejeli tudi trockisti, so se ti pozneje popolnoma razšli z ostalim delavskim stranko glede stališča, ki naj ga socialisti zavzemajo v primeru vojne. Trockisti so namreč za brezpogojno obrambo Sovjetske zveze, ki da je sedmoina vseh delovnih ljudi, in podobno.

Proti tej njihovi tezi je vstala najprej bivša žena Trockega Natalija Sedova-Trocki, ki je iz teh razlogov izstopila iz IV. in internacionali ter svoj izstop utemeljila s tem, da se spozna s IV. internacionalo, da je davno ne dela več v duhu Trockega. Izključeno je, da je izstopila, da bi bil Trocki danes za obrambo sovjetske države ter da bi zagovarjal »težo« njeni socialistični strukturi in to, da je SZ delavska država, ko je leta 1924 označil Stalinov režim kot kontrarevolucionarno silo.

K diskusiji, ki se je razvila v Nemčiji ob izključitvi trockistov iz NDSN, se je oglašila tudi stara borka nemškega delavskega gibanja, Suzana Leonhard, ki je pravihva mnogo več v Sovjetski zvezi in od njih večinoma v Sibiriji in koncentracijskem taborišču, ter odgovorila na trockistično tezo o obrambi domovine vsega delovnega ljudstva, da je Stalinov režim najbolj krvava karikaturna delavska država ter ni nobena stvar bolj diskreditirala socializma pri delavskih množicah kakor prav njegov trockistični režim, prikrit s plaščem komunizma. Socializem — pravi S. Leonhard — ni Sovjetska zveza. Planski gospodarstvo in podvrženost proizvajalnih sredstev se dolgo nista socializem, temveč sta šela pogoj socializma in surovij zametek »prehodnega socializma«. V Sovjetski zvezi nima sovjetski ljudje v proizvodnji prav nobene besede, a na področju distribucije vladajo ostrejša socialna razlika kakor v kapitalističnih državah. Kljub svojem skoku na naprej je SZ močnejša bolj oddaljena od socializma kakor katera koli druga država. To spoznanje nas popolnoma loči od trockistov. Razlika med nami in njimi je tako odločilna in tako temeljita, da ne more biti niti govora o kakšni skupni poti, pravi S. Leonhard.

Samo zahodnoevropski trockisti, ki nimajo o dejanskih sovjetskih razmerah nobenega pojma, a hotejo o tem nekaj povedati na podlagi iznajdljivih analiz, sofisticirane gladkočepjenja in starih knjig, lahko danes gledajo na SZ socialistično državo, h kateri obrambi ključno svet. Taka skupina nima v socialističnem gibanju — pravi Suzana Leonhard — nič opraviti.

Ze dobrih sto let prizanašajo Švedski vojna in njene grozote. Tudi zadnjega svetovnega spopada se je uspešno izognila ter izšla iz njega z nedotaknjeno industrijo, katere zmogljivost je še povečala v povojnih letih. V primerjavi z 1938. letom je njena industrijska zmogljivost sedaj za 65% večja, sama industrijska proizvodnja pa se je zboljšala za okoli 30%. Prav tako je narasla kmetijska proizvodnja, in sicer za približno 7 odstotkov.

Kot velika proizvajalka železne rude, visoko kvalitetnega jekla, jeklenih izdelkov in papirja je Švedska izkoristila svetovno konjunkturo oboroževanja za naglo povečanje svoje zunanje trgovine. Ta je lani narasla za 23% in s tem za 20% presegla predvojno raven. Da je oboroževalna konjunktura, sprožena po korejski agresiji, prinesla švedski zunanji trgovini več dobrega kakor slabega, odkriva že samo to, da so cene raznih lesnih izdelkov, celuloze in papirja poskočile na svetovnem trgu za 100 do 150% nad povprečno ceno v prvi polovici lanskega leta. Na sploh pa so narasle cene izdelkov, ki jih Švedi izvažajo, od sredine lani do letošnje pomladi za okroglo 85%, vtem ko so se dvignile cene predmetov, ki jih uvažajo, za približno komaj 35%. Kljub temu pa se je gospodarski položaj na Švedskem vendarle zlepil, ker tudi na notranjem tržišču cene skakače, plače pa jim ne morejo slediti. Če je bil 1935. leta indeks cen 100, potem je bil letos junija že 197.

Švedi trgujejo z Vzhodom in Zahodom. Veliko več gre sicer v zahodne države, vendar pošiljajo za dobrih 400 milijonov švedskih kron letno (1950. l.) tudi v države pod sovjetskim svavštvo. Glavni trgovinski partner Vzhoda je Poljska (1950 — uvoz 206 milijonov, izvoz 167 milijonov kron); od tam prihaja predvsem premog, ki ga imajo doma premalo, njihova industrija ga pa porabi zelo mnogo, in še nekaj kemikalij, umetnega gnojila ter več ali manj raznih drobnarij, tja pa grede razen železne rude še stroji, celuloza, papir, različni instrumenti itd. Za Poljsko je najmočnejši vzhodni trgovinski partner Českoslovaška. Za njo pa pride šele Sovjetska zveza. (Ni izključeno, da druge vzhodne države trgujejo tudi za Sovjetsko zvezo, se pravi, da gre del blaga, ki ga dobijo iz Švedske, naprej proti Vzhodu). Sovjetska zveza dobi za okoli 113 milijonov (1950) raznih strojev, jekla in žadij, pošilja pa za približno štirikrat manj (1950. leta 30 milijonov), zlasti rudo, žito in živinsko krmo.

Glede zunanje trgovine je Švedska v precejšnji kletki. Na Zahodu, v Združenih državah Amerike, ne gledajo s posebno dobrohotnimi očmi na njeno kupčevanje z vzhodnimi državami. Mnenja so, da švedskemu jeklu ni mesta na Vzhodu, kamor naj bi nobena država ne izvažala strateških surovin. Zaradi njene vzhodne trgovine je že prišlo do raznih protestov, ki pa so se za sedaj še polegali. Vendar se na Švedskem zavedajo neprijetnega položaja med Zahodom in Vzhodom. Zato si skušajo čimprej zagotoviti rezervne količine surovin, da bi jih imeli pri rokah, če bi skušala ta ali ona stran — ob morebitnem poslabšanju položaja — z ukinitvijo raznih dobav vplivati na njihovo nevtralnost. Ta lov za surovinskimi rezervami pa kajpada precej izpruže njihove devizne fondse.

Švedska je doslej nevtralna in ne mara pristopiti k nobenemu vojaškemu paktu. Vključila se tudi ni v Atlantski pakt, ker se ji zdi, da bi bila v tem primeru kaj hitro tarča morebitne sovjetske agresije na severu. Njena nevtralnost pa le ni tako stroga, da bi se tudi v moralnem pogledu ne hotela opredeliti za nikogar. Čeprav se sicer ne sklada v vseh vprašanjih z zahodnimi državami in s politiko ZDA, vendar javno obsoja n. pr. informbirojsko tako imenovano miroljubno politiko (Švedj so posebno jezni, ker so dali informbirojski veljaki

znane razglasu za »mir« ime po glavnem mestu Švedske — Stockholmu), ožigosala je severnokorejsko agresijo in sploh zelo agresivnost, ki povzroča sedaj mednarodno napetost.

Krepitev miru vidi Švedska v krepitvi Organizacije združenih narodov. (Švedski socialni demokrati so bili soustvarjalec znanega apela za mir skandinavskih socialnih demokratov, katerega težilše je

Sovjetske čistke v podložniških vojskah

Najbolj očiten primer, kako si Moskva prilagaja vodstvo nad oboroženimi silami podložniških držav, je bila postavitve maršala Rokossovskaja za poljskega ministra narodne obrambe. Poljski maršal Roa Zimjerski je bil odstavljen in zapisan pozabi. Danes se ni več na sliki o njem, niti se ni pojavil na letošnji proslavi državnega praznika, katerega sta se udeležila Molotov in Žukov. Pač pa so iz zapora pripeljali za pričo na nedavno sodno razpravo proti devetim visokim častnikom in generalom Marijana Spathaljeva, ki je bil njegov pomočnik in član politbiroja poljske partije. Postavitvi Rokossovskaja so sedle na Poljskem obsejne čistke v vojski. Rokossovski je postopoma odstavil s vseh glavnih položajev v poljski armadi poljske poveljnike in jih nadomestil s sovjetskimi. Tako danes poveljuje poljski vojni mornarici ruski kontraadmiral Čerokov, ostalstvu pa general Turkijel. Poljski generali in častniki pa končujejo svojo usodo pred sodišči, v zapornih in na streliščih.

Toda Poljska ni edina, kjer domačim vojakom poveljujejo tuje. Po zgledu Poljske tudi drugod romajo v zapore vsi patriotični častniki, ki niso voljni prodati svoje vojaške časti. Tako je bil na Češkoslovaškem

na krepitvi OZN. Sicer je Švedska v letih 1948 in 1949 poskušala ustvariti nekaj samostojen, od nikogar odvisen vojaški blok skandinavskih držav (Švedska, Norveška, Danska), ker pa ji to ni šlo od rok, se je vrnila k svoji tradicionalni politiki nevtralnosti. Je pa to sedaj politika oborožene nevtralnosti, ker se ji zdi, da bo mogla samo z orožjem v roki v resnici ohraniti svojo nevtralnost. Zato Švedi nikakor nečejo zanemariti svojih obrambnih sposobnosti, zato se oborožujejo (izmed vseh skandinavskih držav je Švedska v vojaškem pogledu najmočnejša), kar pa tudi precej obremenjuje njihovo gospodarstvo. Švedska sicer odklanja pristop k Atlantskemu paktu, s tem pa še ni rečeno, da bi trmoglavo odklanjala misel na pristop k tej vojaški zvezi, če bi se položaj v Skandinaviji bistveno spremenil. Švedj so zelo močno navezani na svoje vzhodne sosedne Fince. Po mnenju njihovih tiska bi vsak povečani pritisk Sovjetske zveze na majhno Finsko, še bolj pa morebitna agresija te države, bržda nemudoma potisnil Švedsko v zahodnoevropsko obrambno skupnost.

Glavni poborniki tradicionalne nevtralnosti so socialni demokrati, ki imajo že skoraj 19 let nepretrgoma krmilo švedske države v rokah. Nevtralnost — nevtralnost s puško ob nogi — je bila tudi eno glavnih njihovih volilnih gesel na občinskih volitvah lansko jesen. Opozicijske stranke so sicer tudi za nevtralnost; vendar zahtevajo liberalci, druga najmočnejša stranka, že večjo, vsaj moralno solidarnost z zahodnimi državami; konservativci menijo, da so potrebni še močnejši napori za krepitve lastne obrambne moči, komunisti pa so za kar se da izdatno zmanjšanje oboroževanja, se pravi, za nevtralnost, kakršno si želi Moskva.

Če bi hoteli na temelju rezultatov lanskih občinskih volitev sklepati o razpoloženju švedskega ljudstva do zunanje-političnih problemov, potem bi se odkrilo, da je večina za program socialnih demokratov, za oboroženo nevtralnost. Na teh volitvah so dobili socialni demokrati 49% glasov (1946. leta 44%), liberalci 22% (1946 — 15,6), konservativci 12 (1946 — 15), komunisti 5% (1946 — 11,2). Številke že same dovolj zgornjo kažejo, kako porazno je vplivala korejska pustolovščina in sploh kako porazno vpliva moskovska agresivnost na številčno švedske partije.

odstavljen general Svoboda, smrt pa so našli generali Vesely, Zadin in Klen; v Romuniji je bil pred kratkim zaprt minister narodne obrambe Botnaros in poveljnik letalske Romanescu; v Bolgariji številni visoki častniki, med njimi generala Peter Pančevski in Slavčo Traki, bolgarski partizanski poveljniki. Voditelji partizanskega gibanja so bili med glavnimi žrtvami sovjetskih čistk. Ta mesec so zaprli tudi znanega partizanskega voditelja Dobri Terpeševa, ki je bil nazadnje bolgarski poslanik v Bukarešti. To usodo so mu določili v Moskvi že leta 1949, ko je bil izključen iz vade in politbiroja. V Bukarešto so ga poslali le zato, da bi ljudje v Bolgariji pozabili nanj. Sedaj so ga porinili še čez zadnjo stopnico na poti nazval — v ječo. Na Bolgarijo pa gospodarita ruska generala Novikov in Kronov. Tako zgornja s povrsja dan za dan vsi tisti, ki nečejo biti najemniki kremejske birokratske in vojaške kaste.

Obsejne čistke v vojskah Sovjetski zvezi podložnih držav so sledile obiskom Molotova in maršala Žukova; Vorosilova in Sokolovskega. Kromelj ni postal takih odličnih in prestolnice teh držav, da bi jim prinesli pozdrave ob njihovih državnih praznikih, temveč predvsem navodila in ukaze. O tem pričaju tudi pomnoženi izgredi na naših mejah, uboj naših mejnih stražnikov in številna izseljevanja. Na Madžarskem pripravljajo v teh dneh manevre na naših mejah. Njihova izzivanja so vedno predrzejša.

Narodi podložnih držav so moskovskim generalom in maršalom koristni za potreben sloveški material. Tudi množice preprostih vojakov, oropane svojih poveljnikov, se ne bodo dale voljno peljati v kladivo za njihove koristi.

Grčija po volitvah

Spočetka je bilo kar 17 strank, ki so prijavile udeležbo na volitvah, toda ostalo jih je le osem, ki so se volilnega dne pomerile. Od teh so popolnoma pogorali; Sovjetski socialisti, Papandreuovi socialisti, demokratični levici, ki je zbrala okoli sebe pet levičarskih strank in med drugim kandidirala tudi 25 političnih deportirancev, pa je izrazilo zaupanje okoli 175.000 volivcev. Ostale glasove in nad 200 poslanskih mest (od 250) si delijo Papagosovo »Zbranje Helenov«, Plastirasova EPEK in Venizelosovi liberali. Od teh sta dobila največ oboje generala sedemdesetletni Papagos, ki se je maja umaknil zaradi spora z dvorom s položaja vrhovnega poveljnika grške vojske, je računal, da bo dobil na volitvah absolutno večino glasov odnosedno po zaslugi volilnega zakona absolutno večino mandatov. To naj bi mu omogočilo, da bi v Grčiji uvedel režim »močne roke«, da bi dvoru le vsilil podobno razmerje, kakršno je bilo nekod med Mussolinijem in Emanuelom. Navzven je podpiral skorajda ves krški desničarski tisk (od 12 časopisov, ki so začeli izhajati v Atenah pred volitvami, mu je peko slavo kar 8), v ozadju pa so stali vsi grški finančniki, veleindustriji in peloponeski fevdalci, ki so za njegovo dobro darovali precejšnje milijone. Cenrso je ga podpirali samo skrajni desničarji, ki so svojo stranko izdvovalno predstavljali kot splošno ljudno gibanje. Posebno je poudarjal, da je njegovo vzbujanje nekaj povsem novega, razen tega pa je na široko objavljal tako potrebno reorganizacijo administracije, decentralizacijo uprave in sploh državno reformo po docela novih vidikih.

Njegov najresnejši nasprotnik je bil ge-

Italijanske težave z Marshallovo pomočjo

Uradna italijanska statistika poroča, da so se od marca 1950 do danes, v približno 17 mesecih torej, dvignila v Italiji cene za 17%. Lira je v malo več ko enem letu zgrubila okrog petino svoje kupne moči. Danes si delavec in uradnik v Italiji s svojo plačo lahko kupita le štiri petine blaga, ki sta si ga mogla nabaviti pred manj ko dvema letoma. Slika, ki jo daje statistika, pa je le bled odsev stvarnega položaja. Mnoge preproste življenjske potrebine so poskočile v cenah tudi za 30, 50 in celo 100 odstotkov. Meso je n. pr. v Rimu po 2000 lire kilogram in je skoraj izginjilo iz večine italijanskih menzi; enaka usoda preti sadju, ki ga Italija toliko pridelata; tudi cene olju so že dolgo pretirano visoke.

Velik dvig cen zelo manjša kupno moč italijanskega prebivalstva. To ima hude posledice, kakor bomo videli pozneje, tudi za tako imenovani sklad lire, ki nastaja iz Marshallove pomoči. Glavna naloga sklada lire je pospeševanje italijanskega gospodarstva, zlasti državnih investicij. Toda premajhna kupna moč italijanskega prebivalstva povzroča, da Italija ne more izkoristiti vseh kvot, ki ji grede po Marshallovem načrtu. Gospodarski dnevnik »24 ore« je poročal v začetku septembra, da Italija ni izkoristila iz pomoči ERP kar 221 milijonov dolarjev ter je zgrubila za sedaj že pravico, da bi s njimi razpolagala. Zares čudno se zdi, da gospodarsko tako potrebna država, kakršna je Italija, mirno pušča ležati neizrabljeno tako ogromno vsoto denarja, v čem je stvar! To je mogoče razumeti, če poznamo mehanizem, ki ga uporabljajo države pri izkoriščanju pomoči ERP, poznamo pa je treba tudi gospodarsko politiko italijanske vlade v zadnjih letih.

Pomoči iz skladov ERP obstaja v tem da odpirajo ZDA blagovne kredite državam koristnicam brez dolžnosti vračanja, toda tako, da se vsote, določene za posamezne države, ne pošiljajo avtomatično. Ameriška vlada se omejuje na to, da registrira zahteve in izdaja neke vrste mandate, na podlagi katerih se stavijo ustrezne količine blaga na razpolago deželam na starem kontinentu. Da bi spodbujala dežele koristnice

Italijanske težave z Marshallovo pomočjo

Uradna italijanska statistika poroča, da so se od marca 1950 do danes, v približno 17 mesecih torej, dvignila v Italiji cene za 17%. Lira je v malo več ko enem letu zgrubila okrog petino svoje kupne moči. Danes si delavec in uradnik v Italiji s svojo plačo lahko kupita le štiri petine blaga, ki sta si ga mogla nabaviti pred manj ko dvema letoma. Slika, ki jo daje statistika, pa je le bled odsev stvarnega položaja. Mnoge preproste življenjske potrebine so poskočile v cenah tudi za 30, 50 in celo 100 odstotkov. Meso je n. pr. v Rimu po 2000 lire kilogram in je skoraj izginjilo iz večine italijanskih menzi; enaka usoda preti sadju, ki ga Italija toliko pridelata; tudi cene olju so že dolgo pretirano visoke.

Velik dvig cen zelo manjša kupno moč italijanskega prebivalstva. To ima hude posledice, kakor bomo videli pozneje, tudi za tako imenovani sklad lire, ki nastaja iz Marshallove pomoči. Glavna naloga sklada lire je pospeševanje italijanskega gospodarstva, zlasti državnih investicij. Toda premajhna kupna moč italijanskega prebivalstva povzroča, da Italija ne more izkoristiti vseh kvot, ki ji grede po Marshallovem načrtu. Gospodarski dnevnik »24 ore« je poročal v začetku septembra, da Italija ni izkoristila iz pomoči ERP kar 221 milijonov dolarjev ter je zgrubila za sedaj že pravico, da bi s njimi razpolagala. Zares čudno se zdi, da gospodarsko tako potrebna država, kakršna je Italija, mirno pušča ležati neizrabljeno tako ogromno vsoto denarja, v čem je stvar! To je mogoče razumeti, če poznamo mehanizem, ki ga uporabljajo države pri izkoriščanju pomoči ERP, poznamo pa je treba tudi gospodarsko politiko italijanske vlade v zadnjih letih.

Pomoči iz skladov ERP obstaja v tem da odpirajo ZDA blagovne kredite državam koristnicam brez dolžnosti vračanja, toda tako, da se vsote, določene za posamezne države, ne pošiljajo avtomatično. Ameriška vlada se omejuje na to, da registrira zahteve in izdaja neke vrste mandate, na podlagi katerih se stavijo ustrezne količine blaga na razpolago deželam na starem kontinentu. Da bi spodbujala dežele koristnice

21. september

Komunike, ki ga je objavil po končanem zasedanju v Ottavi Svet Atlantskega pakta, poudarja, da je bil dosežen sporazum o naslednjih petih glavnih vprašanjih programa za zgraditev oborožitve in obrambe zahodnih držav: 1. Sprejem Grčije in Turčije v Atlantski pakt. 2. Zgraditev obrambnih sil, ki bodo razpolagale z zadostno silo, in vzdrževanje zdravega in trdnega gospodarstva, da bi se zadržali napori oboroževanja. 3. Ustanovitev znanstvenega odbora, ki bo preučeval materialne vire Severnoatlantskega pakta. 4. Finaniranje gradnje letališč, komunikacij in drugih naprav, namenjenih podpori severnoatlantskih sil v vsej zahodni Evropi. 5. Potreba, da se vrše pogotil in rednejši sestanki — Predsednik perzijske vlade Mosadik je izjavil, da ne bo poslal angleški vladi nameravane ultimata, pač pa note, v kateri predlaga, naj bi se pogajanja znova obnovila.

22. september

Ministri predsednik britanske vlade Atlee je praktično začel volilno kampanjo laburistične stranke z govorom v North Berwicku na Škotskem. Dejal je, da se konservativci napravili vse, da bi obkrožili vlado in zmanjšali rezultate njene politike, da pa s Mosadikom izjavil, da ne bo poslal angleški vladi nameravane ultimata, pač pa note, v kateri predlaga, naj bi se pogajanja znova obnovila.

23. september

General Ridgway je poslal severnokorejskemu poveljstvu, ki je predlagalo, naj se pogajanja v Kesongu nadaljujejo brez poveljnega razpravljanja o pogojih, ki bi prepredili ponovitev incidentov, spomeno, v kateri se s tem predlogom ne strinja, marveč poudarja, da je dal fastidijom, Sirilo Jordanjo in Libanonom. To izraelsko ponudbo je na napad glavni tajnik Arabske lige Azam paša ter jo označil kot »novi manevar izraelske vlade«.

24. september

V Pamundžonu so se sešli zvezni oficirji Združenih narodov s kitajskimi in severnokorejskimi oficirji, nato pa skupno odšli v Kesong, da se pogovore o morebitnem nadaljevanju pogajanj za sklenitev premirja na Koreji. Ameriški zastopnik us te pogajanj je predlagal, naj bi pogajanja morda prenesli na kako drugo Združeno poveljstvo, a čimer bi se lahko izognili vsem kršitvam nevtralne cone okrog Kesonga. Zastopniki severnokorejskih in kitajskih sil niso imeli potrebnih pooblastil za pogajanja o tem vprašanju. — Voditelj notranje laburistične opozicije Bevan je objavil v glasilu kooperativnega gibanja »Raymond News« članek z naslovom »Štirino svoje vrste, v katerem pravi, da se bodo vsi v njegovi pristavi z vsemi silami borili za zmago laburistične stranke na bližnjih volitvah. Poglavitna dolžnost vseh članov laburistične stranke, kakor tudi tradeunionistov, kooperativistov in socialistov, je ta, pravi Bevan, da z vsemi silami delajo na to, da bodo tortilje poraženi.

25. september

V Pamundžonu so bili ponovno prekinitvi razgovori, kjer je oficir za zvezo kitajsko-severnokorejskega poveljstva ustavil razgovore o pogojih za obnovo pogajanj o prekinitvi sovražnosti. Odšel je s sestanka, ne da bi se bil dogovoril za nov sestanek. Kitajsko-severnokorejsko poveljstvo namreč zahteva, da se delegati za pogajanja o prenehanju sovražnosti sestanejo takoj. Združeno poveljstvo pa sodi, da je Kesong neprimeren za nadaljevanje pogajanj in da se je treba najprej dogovoriti o nekaterih nadaljnjih pogojih. Odbor perzijskega parlamenta za nafto je po dveh sedanjih predložitvi predsedniku vlade Mosadiku priporočilo, naj se zavrne vsak novi poskus obnove pogajanj z Veliko Britanijo. — Končni izid grških splošnih volitev je dal naslednje rezultate: Grško ljudsko gibanje EPEK generala Plastirasa 74, Venizelosova liberalna stranka 57, Caidarisovi populisti 3, EDA — zveza demokratične levice 18, agrarna stranka 1 mandat.

26. september

Vlade ZDA, Velike Britanije in Francije so objavile skupno izjavo glede revizije mirovne pogodbe z Italijo. Izjava pravi, da so vse vlade pripravljene ugodno razmisliti vsako zahtevo italijanske vlade, da se odstrani iz sedanje mirovne pogodbe z Italijo vojaške omejitve, ki so neprimerne sedanemu položaju in ovirajo italijansko obrambo. — Britansko ministristvo za zunanje zadeve je prosilo zunanje ministristvo ZDA, naj posreduje pri perzijski vladi v zvezi z njenim sklepom, da bo izgusla 350 britanskih strokovnjakov iz Perzije. Perzijska ultimativna zahteva, naj se britanska osebje v Abadanu v desetih dneh izseli iz Perzije, je po mnenju opazovalcev zelo resen korak v razvoju britansko-perzijskega spora.

27. september

V sporočilu, ki ga je poslal na splošnim javnim krajem je general Ridgway predlagal, naj bi se pogajanja obnovila v vasi Songjoni, 10 km južno od Kesonga. — Zahodnonemški parlament je sprejel predlog kancelija Adenauerja, po katerem naj bi bile v vsej Nemčiji svoobodne in tajne volitve pod mednarodnim nadzorom. — Ameriško zunanje ministristvo je objavilo, da je vlada ZDA poslala perzijski vladi nov, naj preklicata zvezo angleških tehničnih strokovnjakov. Hkrati je sporočila tako britanski kakor tudi perzijski vladi, da je pripravljena storiti vse, da se odpravi petrolejski spor.

SINDIKATI PRED NOVIMI NALOGAMI

V teku so intenzivne priprave za dokončni prehod v nov finančni in gospodarski sistem.

Nujno je, da se vse te spremembe odražajo v vlogi in nalogah sindikatov, ki so množična organizacija delovnega razreda, njegov razredno-politični predstavnik in vez Partije z množicami delavskega razreda.

Za značaj in vlogo sindikalnih organizacij je odločilen položaj delavskega razreda kot najvažnejše družbeno-politične sile. Njegov problem so izhodišče za delovanje sindikatov. Zato se kaže v vsem dosedanjem sindikalnem gibanju naš socialistični razvoj: vsi važni politični problemi in dogodki v tem razvoju so našli ustrezen izraz v vsakokratnih nalogah in metodah dela sindikalnih organizacij. Plenum Centralnega odbora ZSJ so na primer s svojimi sklepi pravočasno usmerjali delovanje sindikatov na tista področja, kjer so nastajali najbolj pereči problemi v borbi delavskega razreda. Na vse preteklo delovanje pa sta seveda vplivala tudi tedanji gospodarski sistem in administrativni način vodstva našega gospodarstva. V trdi borbi za izpolnitev osnovnih nalog petletnega plana so morali biti sindikati predvsem mobilizator svojega članstva, kar je zahtevalo tudi ustrezne metode dela in organizacijsko strukturo. Prav v organiziranju in vodstvu socialističnega tekmovanja pa so bili sindikati tisti element, ki je ohranil in krepil klub birokratskim pojavom demokratični značaj te borbe. V socialističnem tekmovanju je rasla ustvarjalna iniciativa, krepilo se je zanimanje delavcev za gospodarsko stanje in za razvoj podjetij, množice delavskega razreda so se usposabljale za samostojno sodelovanje v gospodarstvu. Ta dejstva in doseženi gospodarski uspehi so ustvarili podlagi, da sta Centralni odbor ZSJ in Gospodarski svet vlade FLRJ izdala januarja 1950. leta navodilo o volitvah in delu delavskih svetov. Ti so bili takrat le višja oblika sodelovanja delovnih kolektivov pri upravljanju, imeli so le pravico predlaganja, toda bili so že znanilci porajajočih se višjih oblik socialističnih odnosov in izraz preživelosti birokratskega socializma.

Osnovna naloga sindikatov je postala skrb za uveljavljanje in razvoj delavskih svetov in upravnih odborov, torej novih družbenih organov gospodarjenja in ljudskega samoupravljanja, ki so klica višjih oblik socialističnih odnosov in začetek novega obdobja v zgodovini delavskega gibanja. Razredni interes je terjal ustreznih organizacijskih in akcijskih ukrepov tudi v sindikalnem gibanju. Ti ukrepi so bili sprejeti na XII. in XIII. plenumu Centralnega odbora ZSJ. Po svoji vsebini so prispevali k demokratičnosti v sestavi in metodi dela sindikalnih organov in jih preusmerili na naloge, ki izvirajo iz dejstva, da je prehod na gospodarjenje po delovnih kolektivih postavil sindikate v nov položaj, ki se mora nujno kazati v značaju in vlogi sindikatov v novih pogojih.

Za značaj in vlogo sindikatov v novih pogojih so izredno pomembni sklepi V. plenuma CK KPS (16. in 17. II. 1951). Ponekod se je pojavilo mnenje, da so sindikati izgubili na svojem pomenu, da se obseg njihovega dela skrči le na ozko kulturno-prosvetno delo. Ta plenum pa je nesporno pokazal, da so sindikati kot razredna politična organizacija nepogrešljiv instrument delavskega razreda v borbi za socializem. Zato vloga sindikatov raste prav v sedanjem obdobju, ko se razvijajo višje oblike samoupravljanja, ko se ostri spopad med stari, preživeli, ter novimi, višjimi oblikami družbenih odnosov. Ta spopad pa bo zmagovit prav na osnovi takih oblik, kakršne so delavski sveti in upravni odbori, oziroma na tem, da postajajo državna gospodarska podjetja osnovna družba neposrednih proizvajalcev. Glede na to je ta plenum ugotovil med drugim, da se mora delovanje sindikatov razširiti tudi na področja lokalnih organov ljudske oblasti.

Daljnovidnost teh ukrepov potrjujejo načela predloženih osnutkov zakonov, iz katerih je razviden tudi vsebinsko nov položaj sindikatov. Besedilo zadevnih določb je sicer suboparno:

a) Zvezna vlada, republiške vlade in ljudski odbori morajo svoje osnutke družbenih planov poprej predložiti pristojnim sindikalnim organom, da jih ti obravnavajo, povedo svoje mnenje in dajo morebitne pripombe;

b) pravilnik o plačah delavcev in uslužbencev podjetja (zda delavski svet podjetja, vendar v sporazumu z višjim sindikalnim organom ustrezne gospodarske panoge.

Ze te določbe pa razkrivajo bistveno povečanje vloge sindikatov: odslej bodo neposredno sodelovali pri določanju smeri naše gospodarske politike. Potemtakem bodo v bodoče vsi člani sindikatov — delavci in nameščenci — lahko po svoji organizaciji vplivali na gospodarjenje v podjetju. Sodelovanje delavcev z delavskim svetom je bilo v mnogih tovarnah doslej kaj slabo. Nove določbe pa delavce, člane sindikatov, zadolže tudi za to, da se resnično zanimajo in da sodelujejo pri reševanju najvažnejših vprašanj v podjetju.

Družbeni plani so regulator gospodarstva razvoja, so temelj gospodarjenja in hkrati porok za objektivno delovanje gospodarskih zakonitosti. Pravica sodelovanja pri sestavi družbenih planov pomeni, da bodo imeli delavci aktivno vpliv na gospodarsko politiko, tako države v celoti kakor tudi na gospodarsko politiko posameznega okraja. Ta pravica, ki izvira iz demokratičnosti plana, je torej zelo odgovorna razredno-politična dolžnost sindikatov. Pred delavskim razredom postajajo ti sodegovorni za pravilno in uspešno gospodarsko politiko in za nadaljnji družbeni razvoj sploh.

Sindikatski organ, ki bi se zadovoljil le s formalno obliko tega sodelovanja, bi grobo zanemaril svojo dolžnost do svojega članstva in do skupnosti, delal bi v

popolnem nasprotju z družbeno funkcijo sindikatov, ki izvira iz novega položaja delavskega razreda in delovnega človeka, na kakršnega ga dviga nov gospodarski sistem.

Res so se že doslej sindikati mnogo ukvarjali z gospodarskimi problemi. Nekatere sindikalne organizacije so videle pred seboj sploh samo problem produkcije, tako da so zašle v suh praktikum ter postale privesek uprave podjetja. V splošnem pa je bila dosedanja funkcija sindikatov na področju gospodarstva pretežno mobilizacijskega značaja: tolaženje, prepričevanje in politična aktivizacija so bile prevladujoče metode dela. Omenjena pravica pa kaže, da se je gol aktivizem v sindikatih dokončno preživel. Odslej se bo treba temeljito ukvarjati z gospodarskimi problemi. Okrajni sindikalni sveti, na primer, bodo morali dobro poznati in samostojno obravnavati probleme komunalne politike in življenjske ravni prebivalstva v svojem okraju. Gola ugotavljanja in morebitne kritike bodo vse premalo. Vsi sindikalni organi bodo morali na osnovi samostojnih obravnavanih zavzeti ustrezna stališča do posameznih gospodarskih vprašanj. Ta pravica sodelovanja pri sestavljanju družbenih planov se sicer realizira le enkrat na leto. Vendar pa to enkratno sodelovanje zahteva stalno in kvalitetno delo sindikalnih organov pri proučevanju vseh gospodarskih problemov, ki se pojavljajo v gospodarskem razvoju in okviru planiranih osnovnih proporcev. Le tako bodo sposobni sodelovati pri sestavi družbenih planov s predlogi, ki bodo plod dobrega poznavanja gospodarskih problemov.

Pravica odobravanja pravilnikov o plačah delavcev in uslužbencev v podjetjih je tesno povezana s prej omenjeno pravico. Po svoji vsebini je to namreč odobravanje predvidene kategorizacije delovnih mest in pravilne delitve fonda plač v podjetjih. Predpisi znesek fonda plač je odvisen od količine in vrste dela, ki je potrebno za predpisano izkoriščanje kapacitete podjetja, razpoložljiva višina fonda, ki se deli med člane kolektiva, pa praviloma od tega, ali podjetje dobro ali slabo gospodari. Pravilna kategorizacija delovnih mest je važen pogoj za dobro organizacijo dela, ta pa v marsičem vpliva na višino proizvodnih stroškov, na kvaliteto proizvodov itd. Tako je pravilnik o plačah važen gospodarski akt, njegovo odobravanje pa odgovorno dejanje gospodarsko-političnega značaja. Od tega pa je neposredno odvisna dejanska življenjska raven vsakega posameznika v podjetju in bo pri tem, kot rečeno, sodeloval sindikat odnosno članstvo.

Za znižanje cen kmetijskim pridelkom

V članku »O diktiranih do ekonomskih cen kmetijskih pridelkov«, objavljenem nedavno v našem listu, smo med drugim nakazali tudi tendenco razvoja cen najvažnejših kmetijskih pridelkov v jesenskih mesecih, torej za čas, ko je z ozirom na nabavo zimskih zalog povpraševanje po posameznih pridelkih največje in ko spriče še razmeroma močnega privatnega sektorja v kmetijstvu obstaja tudi največ nevarnost, za neosnovano zviševanje cen, ali z drugimi besedami, največ nevarnost za prekomeren odtok denarja na vas, kar bi moglo imeti za posledico le znižanje življenjske ravni nekmečkega prebivalstva.

Ko govorimo o nevarnosti prekomernega odtoka denarja na vas, pa ne bode odveč, če se vprašamo predvsem dvoje: po katerih pridelkih bi mogel v naši republiki drobnoblagovni proizvajalec na vsaj uveljaviti svoj, že omenjen monopolni položaj, in nadalje, pod katerimi pogoji bi mu to moglo uspeti letos, kljub razmeroma zelo dobri letini? Da sta zadevna pridelka predvsem krompir in vino, je na dlani, saj sodita v naši republiki med najbolj razširjena, pa tudi iskane kmetijske kulture. Kar pa zadeva vprašanje, pod katerimi pogoji bi uspelo privatnemu kmetovalcu doseči višjo ceno, kakor naj bi se formirala na temelju razpoložljivih količin na eni in potrebi na drugi strani, pa nam daje najboljši odgovor praksa, ki kaže naravnost plastično, da so bile cene kmetijskih pridelkov previsoke povsod tam, kjer bodisi vodstva državnih podjetij za promet s kmetijskimi pridelki bodisi vodstva okrajnih združenih skladov, državnih posestev ali kmečkih delovnih združenj niso doumela vloge, ki jo mora odigrati socialistično podjetje oziroma socialistični kmetijski proizvajalec v času glavne odkupne sezone posameznih pridelkov. Klasičen primer za to, da kljub izredno dobri letini ni mogoče doseči ekonomskim pogojem ustrežajočih cen brez zavestnega ekonomskega sodelovanja pravkar navedenih socialističnih organizmov, nam je slab uspeh pri odkupu sliv v nekaterih republikah. Neuspeli odkup sliv v nekaterih republikah omenjamo iz razloga, ker je kvarno vplival na ceno temo pridelku v vsedržavnem merilu in ker bi imel polovičen uspeh pri odkupu krompirja in vina v naši republiki nedvomno enake posledice.

Dejstvo, da stopamo v čas glavne odkupne sezone krompirja, nam nalaga, da si natančneje, predvsem pa kritično ogledamo dosedanj potek prometa s tem važnim pridelkom. Da bi bralec dobil vsaj bežno sliko o statističnem položaju, ki ga zabeležujemo v pogledu krompirja v naši republiki, naj povemo, da znašajo letos tržni presežki na temelju najnižjih cenitev okoli 10.500 vagonov, medtem ko izkazujejo najvišje cenitve nad 12.000 vagonov (120 milijonov kilogramov). Dodajmo še, da znaša letna poraba v LRS okoli 5000 vagonov, od katerih porabijo glavni potrošniki, vsehvišji Ljubljano, Maribor, Celje, Trbovlje, Jesenice in Kranj, okoli 2200 vagonov. Potreba drugih republik po našem krompirju pa se giblje v poslednjih letih med 3—4000 vagoni. Če upoštevamo še, da je od ce-

odobravanju pravilnikov s sodelovanjem sindikata je važno zaradi tega, ker je pravilna kategorizacija delovnih mest in predvidena delitev predpisane fonda plač spodbuda za kolektiv.

Ce so se doslej sindikati borili za življenjsko raven posredno, poslanje odslej družbeni činitelj, ki je sodegovoren za stopnjo življenjske ravni. To je nov položaj naših sindikatov, iz katerega izvirajo nove naloge, razširi pa se tudi oboje dosedanjih nalog. Tu mislimo na politično-ekonomsko vzgojo. Izvira iz dejstva, da je tempo družbenega razvoja v novih pogojih odvisen tudi od dviganja politične zavesti, od prosvetljenosti in ekonomske razgledanosti čim večjega števila naših delovnih ljudi.

Najvažnejša oblika te vzgoje je predvsem dosledno izpolnjevanje nalog, ki jih imajo družbeni organi gospodarjenja: preprečevanje in odpravljanje birokratskih pojavov, ki bi utegnili okrnjevati njihove pristojnosti, borba za pravilne odnose med temi organi itd. Praksa, na kateri se gradi nov gospodarski sistem, bo najbolj konkretna politično-ekonomska vzgoja. Značilni za to prakso bosta iniciativa in samostojnost slehernega kolektiva. V okviru družbenih planov bo sproščeno ustvarjalno delo vsakega delovnega človeka. Sindikati morajo biti najmočnejši borbomilki za tako živo prakso, da se bodo kalli, ki jih vsebujejo predvideni ukrepi, plodno razrasle ter rodile pričakovane in zaželene uspehe. Družbeni organi gospodarjenja so osnovna oblika in središče te prakse, zato je najvažnejša v tej vzgoji za pravilno in uspešno delo ter za razvoj teh organov. Tem važnejša pa je ta naloga, ker se delno spremeni sam odnos med sindikati in delavskimi sveti glede na novo vlogo sindikatov na področju socialističnega gospodarstva.

Novi vlogi mora ustrezati tudi organizacijska oblika sindikatov. Ze III. plenum je nakazal v svojih sklepih nekatere spremembe v oblikah in metodi dela, ki so nujno sledile poglabljanju socialistične demokracije na vseh področjih našega življenja. Načelo samoupravljanja, ki je dobilo v delavskih svetih novo vsebino in ki bo z novimi ukrepi dobilo gnotno osnovo za nadaljnje poglabljanje, terja reorganizacijo tudi v strukturi sindikatov.

Zveza sindikatov Jugoslavije je pred važnimi nalogami in odločitvami, ustreznemu novemu položaju se vsebinsko in oblikovno prilagaja tudi njegova množična, razredno politična organizacija. Večja vloga neposrednih proizvajalcev zahteva nove naloge in večjo odgovornost njihovih razrednih sindikatov. To vprašanje bo reševal II. kongres ZSJ, ki bo prihodnji mesec v Zagrebu. R. Miklič

Popravimo napake pri predlogih za odlikovanja

Nedavno je bil Miško Kranjec za njegovo večje delo, ki ga piše v XIV. diviziji, med drugim opozorjen na resnično zgodbo, ki je tako čudovito lepa, da zveni kot bajka. Gre za družino v tuhinjskih hribih, od katere so danes štirje med osvobodilno borbo odrasli in prekaljeni otroci v prvih vrstah za zgraditev socializma, medtem ko so na mali kmetijski Smonkarjevih v Savinji peči ostali še 70 let stara oče in mati ter najstarejši sin Jaka — tudi vsi vključeni v prve vrste Osvobodilne fronte. V tej samotni hiši so od leta 1942 dalje našli gostoljubno streho in potrebo za vsem, kar je premogla, nešteti partizanski kurirji, obveščevalci, bolničarji in ranjenci, ustavljali pa so se pri tej hiši najraje tudi štabi bataljonov in brigad, posebno Slandrove in Tomšičeve brigade ter štab XIV. divizije. Obe domači dekleti sta bili po požrtvovalni in stalni obveščevalki, mati prava partizanska mati, oče pa je skrival ranjence, nosil borcem med borbo hrano na položaje, pokopal padle partizane, skrival in shranjeval borbenim enotam odvečno orožje in municijo, ki so mu jo zaupali razni štabi. Predlogo bi bilo naštevati vseh zaslug, ki jih ima sleherni od sedmih članov Smonkarjeve družine za osvobodilno borbo, vsekakor pa je treba povedati o materi še posebno zgodbo.

Bolelo jo je namreč, ko so ji Nemci ob začetku okupacije mobilizirali dva najmlajša sinova, Jožeta in Tometa. Čedalje huje ji je bilo vse dotlej, ko je v aprilu 1944 iz tuhinjskih hribov z dežnikom in s cekarjem odšla naravnost na sovietsko-nemško fronto, tja nekam na Poljske svojima sinovima povedat, da »imamo doma našo, slovensko vojsko« in seveda, da morata zato oba brz domov. Čudežna pravljica se je srečno končala: oba sinova eta res prišla domov, čeprav je bilo za to potrebno, da eta bila prej ranjena — eta pač poskrbela za to. Takoj eta se vključila v ljudsko osvobodilno vojsko ter s svojo izredno hrabrostjo pozneje nadoknadila vse, kar eta — ne po svoji krivdi — prej zamudila.

Do kraja borbe je vsa Smonkarjeva družina požrtvovalno in neomajno ostala na strani Osvobodilne fronte. Zaradi švabskega požiga vse domačije so bili po osvoboditvi prisiljeni, da so si predvsem z lastno močjo in z lastnimi sredstvi skromno obnovili hišo in gospodarsko posolje. Sicer so razmišljali o pravičnosti in o razmerju pomoči, ki so jo za obnovo dobili oni — hribovci, in o višini pomoči, ki so jo dobili drugi, n. pr. meščani v Kamniku, toda to jih ni odvrnilo od poti, ki so jo nastopili v osvobodilni borbi...

Danes je fond za obnovo že izčrpan, niso pa izčrpane možnosti, da se v tem edinstvenem primeru in ostalih podobnih primerih ekrajne požrtvovalnosti in predanosti osvobodilni borbi popravijo krivice in da se prizadetim da zaslužena pomoč in priznanje naknadno.

Med predlogi za odlikovanja za zasluge v osvobodilni borbi, ki jih je poslal te dni okrajni odbor Zveze borcev iz Kamnika svojemu Glavnemu odboru v Ljubljano, namreč ni predloga za odlikovanje za nobenega člana omenjene družine, čeprav ga zasluži vsak od njih. Prav gotovo bo tudi v drugih okrajih še primerov zaslužnih slovenskih ljudi, ki so bili dosej iz tega ali onega vzroka prezrti pri podeljevanju podpor ali pa ljudskega priznanja za zasluge v osvobodilni borbi.

Glavni odbor Zveze borcev je v začetku maja t. l. in potem še ponovno pozival vse okrajne odbore ZB, naj v sodelovanju z vojnimi odseki za letošnji dan vsaj sestavijo predloge za odlikovanja vseh tistih ljudi, ki so kot oficirji, podoficirji, borci, aktivisti ali kako drugače največ žrtvovali za neodvisnost in osvoboditev domovine. Pri tem je Glavni odbor poudaril, da je treba to odgovorno nalogo z vso skrbjo usmeriti posebno na našo vas in da je zaradi tega potrebno, da osnovne organizacije ZB razpravljajo o vsakem izrazitem primeru, ki prihaja v poštev za predlog za odlikovanje.

Tako je bilo za 10. obletnico dneva vsaj slovenskega naroda v naši republiki priznanih in deloma razdeljenih 8333 odlikovanj. Ko pa se je ugotovilo, da okrajni odbori niso uspeli v omenjene predloge dovolj temeljito zajeti vsega svojega terena, se je rok za dostavo predlogov podaljšal. Rečeno je bilo okrajnim odborom: naknadna odlikovanja za hrabrost in za zasluge v osvobodilni borbi se bodo podeljevala — in to polednjič! — v letošnjem decembru za dan 10. obletnice Jugoslovanske armade. Rok za te zadnje predloge je bil postavljen do 20. julija. Na poziv za to drugo večje podeljevanje odlikovanj so se okrajni odbori Zveze borcev različno odzvali, eni prej (Trbovlje), drugi pozneje. Meštni odbor Zveze borcev v Ljubljani pa — za primero — v tem drugem roku sploh še ni poslal nikakršnih predlogov, čeprav se docela unakršno piše in govori, da je bila Ljubljana srce naše osvobodilne borbe.

Tudi sicer se ob pregledovanju predlogov, ki so jih poslali okrajni, še vedno odkrivajo pomanjkljivosti. Predlogi niti sedaj še niso popolni niti povsem pravični.

Zaradi tega se Glavni odbor ZB trudi in bo verjetno dosegel v Beogradu ponovno, vsaj kratko podaljšanje roka za dostavo poslednjih predlogov. Verjetno bo ta rok podaljšal nekako do 15. oktobra — dotlej pa bi morali okrajni odbori še enkrat resno, vestno in z vso odgovornostjo pretrpeti ves svoj teren, prav posebno pa najbolj oddaljena hribovka naselja, saj je jasno, da o eta bila prav tamkaj najpočistejša in najzanesljivejša partizanska oporišča.

Glede ostalih napak v dosedanjem delu komisij za sestavo predlogov pri okrajnih odborih Zveze borcev bi bilo še nekaj pripomb.

Predvsem eo v nekaterih okrajih prepuščali to odgovorno delo osnovnim organizacijam ZB in niso dovolj vestno nadzorovali, ali so v predlogih zajeti vsaj najbolj znani in najbolj zaslužni primeri. Tudi kriteriji za ocenjevanje samih zaslug v osvobodilni borbi je bil v različnih okrajih različen. Te razlike bo morala izenačiti komisija pri Glavnem odboru Zveze borcev.

Zanimivo so v tej zvezi nekateri podatki o tem, koliko predlogov so poslali nekateri okrajni odbori (navajamo skupno število za dan vsaj en predložen odlikovanj in pa sedanjih novih predlogov): Poštojna 926, Radovljica 638, Tolmin 697, Jesenice 169, Grosuplje 248, Ljubljana-mesto 592 (samo za dan vsaj en), Soštanj 287. Primerjava teh nekaterih števil očito kaže, da okrajni odbori Jesenice, Grosuplje, Ljubljana-mesto, Soštanj in tudi nekateri drugi niso dovolj temeljito pregledali svojega terena, ker je jasno, da je v teh okrajih mnogo večje število bivših hrabrih borcev, požrtvovalnih aktivistov in izredno aktivnih zaslužnih partizanskih hiš, ki zaslužijo priznanje v obliki državnega odlikovanja.

V navodilih okrajnim odborom je bilo tudi rečeno, da je treba predlagati za odlikovanja vse tiste tovariše in tovarišice, ki so iz njihovega kraja, ali pa, ki so v času osvobodilne borbe tamkaj delovali kot aktivisti, pa so se po osvoboditvi odselili drugam. Jasno je, da lahko v takšnih primerih predlagajo odlikovanja samo domači okrajni odbori ZB, ne pa nove osnovne organizacije ZB, ki ne morejo poznati vseh na novo priseljenih članov!

Da bi se s čimprejšnjimi naknadnimi predlogi popravile takšne in podobne krivice, je treba razmišljati še o nekaterih drugih vprašanjih. Tako so nekateri odbori predlagali za odlikovanje samo po enega družinskega člana, čeprav se ve, da je v posebnih primerih včasih pri hiši še več vsaj enako zaslužnih družinskih članov. Ponekod so grešili tudi v tem, da so predlagali z ozirom na zasluge predlaganca napačno odlikovanje: namesto reda za hrabrost so predlagali red za zasluge za narod ali pa obratno. Navodila Glavnega odbora ZB so dala okrajnim odborom jasno preperktivno tu da glede tega, v kakšnih primerih je priporočljivo tisto osebo predlagati za dvoje ali pa celo za troje odlikovanj (n. pr. hraber borec, ranjen, nato požrtvovalno delo na terenu), ponekod pa so bili ljudje iz istega kraja za različne stopnje zaslug nižjih cenah.

Gospodarstvo na tujem

DVIG ŽIVLJENJSKIH STROSKOV V ZDA

Kakor javljajo, je dosegel indeks življenjskih stroškov v juniju tega leta najvišji nivo, ki je doslej v splošnem zabeležen. Od 15. junija do 15. julija se je povprečni indeks stroškov družine s povprečnimi dohodki za 0,2 in s tem dosegel 185,6 od baze, ki jo predstavlja povprečje za leta 1935-1939. Omenjeno povečanje ima za posledico tudi povečanje prejemkov v znesku od 1 centa po uri za okoli 1 milijon delavcev v avtomobilski industriji katerih dnevnica so s pogodbo vezane na višnji indeks življenjskih stroškov. Vzrok povečanju indeksa je predvsem dvig cene živil in najemnin.

ZASLUZEK AMERISKIH PETROLEJSKIH DRUŽB

V ZDA je doseglo v drugem četrtletju 1951. leta 18 glavnih petrolejskih družb 329 milijonov dolarjev čistega dohodka, kar je nekaj nad 6 odstotkov več kakor v prvem četrtletju istega leta, a 36 odst. več kot v drugem četrtletju 1950. Koliko so dobički petrolejskih družb v primeru z drugimi je vsaj delno razvidno iz tega, da so znašali dohodki 365 različnih industrijskih grup v ZDA v drugem četrtletju 1950. leta 1231 milijonov dolarjev, kar je 1,4 odstotka več kakor v prvem četrtletju lani, ali 1,5 odstotka manj kakor v drugem četrtletju preteklega leta.

VZPON FRANCOŠKE INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

Razvoj francoske industrije je kazal porast še v drugi polovici 1950. leta, ko je industrijska proizvodnja narasla za nad sedem odstotkov. Polovici v prvem polletju tekočega leta pa kaže nadaljnje izboljšanje. Tako je dosegel indeks industrijske proizvodnje v Franciji junija 143 (1938 = 100), medtem ko je znašal v istem mesecu lani 124. Na ta način je dosegla francoska industrija v letu dni napredka za okoli 15%. V mnogih industrijskih panogah so možnosti proizvodnje popolnoma izkoriščene. Le v nekaterih vejah je čutili pomanjkanje surovin. Francosko-saarska industrija železa je n. pr. izkoristila kapaciteto le v mesecih 85-90% zaradi pomanjkanja koksa. Tudi oskrbovanje z nekaterimi pisanimi kovinami, n. pr. z bakrom in nikljem, so morali omejiti. V splošnem pa pomanjkanje surovin še vedno ni najbolj pereče, pač pa zadaja večje stroške tržišče delovne sile. Vsi znaki kažejo, da je Francija že prestopila mejo popolne zaposlitve delavstva in da je danes v obdobju akutnega pomanjkanja delovne sile predvsem kvalificirane. Če označimo številno delavstvo v predelovalni industriji v letu 1938 s indeksom 100, ki znašal 1. junija 1949. leta 117,1, 1. julija 1950 114,1, 1. aprila 1951 pa 117,1. V istem času se je večalo tudi število delovnih ur na teden. Ker od 1. aprila 1951 številno zaposlenih delavcev še vedno narasča, postaja za francosko industrijo problem kvalificiranih delavcev vse težji. O brezposelnosti v francoski industriji torej danes ne moremo govoriti, izvenzemal morda industrijo kože in obnove.

Veliko konjunkturo, francoske industrije (kakor tiste, ki dela za izvoz, tako tudi tiste za domačo potrošnjo) je delno pripisujejo programu oboževanja, zato pa tem bolj kot posledico sponada na Koreli. Visoko konjunkturo pa je spremljal v Franciji tudi velik skok cen predvsem zaradi podražitve surovin in oboževljenega programa. Menijo, da so cene od zadetka korejskega spora skočile za okoli 25%, tako da plače v nobenem primeru ne dosega večera skoka. Posledica tega je, da mora vrsta slojev francoske prebivalstva omejevati nakup. Na stabilizacijo cen v Franciji bi koristno vplivalo uravnoteženje mednarodne situacije in padec cen surovinam.

ELEKTRIFIKACIJA ŽELEZNIČNIKA NA DANKEM

Danske železnice imajo nek splošni načrt elektrifikacije železnice, ki zajema 1000 kilometrov danskih prog in bo stal okoli 235 milijonov danskih kron (okoli 1,6 milijarde din). S to elektrifikacijo pa bodo dosegli samo pri premoži približek v vrednosti 40 milijonov danskih kron, kar pomenja okoli 20% od celotnega izdatka. Danske železnice imajo danes okoli 600 parnih lokomotiv a povprečno starostjo 42 let. Načrt elektrifikacije železnice predvideva tudi nabavo 160 električnih lokomotiv za potniški in blagovni promet, kakor tudi 70 manevrskih lokomotiv in zgraditev 12 transformatorskih postaj.

KANAL REN-MENA-DONAVA

Za omenjeni kanal je bilo predvidenih letos 36 milijonov nemških mark. Za ladje do 1200 ton je Mena plovna od Rena do Aschaffenburga že sedaj. Do Würzburga pa je plovna le za ladje do 600 ton. Donava pa je plovna do Regensburga za ladje do 1200 ton. Za povezavo med Mena in Donavo manjka torej le še 210 km dolg kanal, na katerem bodo zgradili 26 jezov. Na Donavi je od avstrijske meje do ustitja kanala planiranih 19 električnih central z letno kapaciteto milijardo kilovatih ur. Od 16 električnih central vzdolž črte Mena-Würzburg bodo 4 v kratkem dogotovljene. Največja elektrocetra bo v Jochensteinu pri Passau, ki bo s 600 milijoni kWh predstavljalja najbolj ekonomično centralo nizke napetosti na Bavarskem.

PROIZVODNJA ČASOPISNEGA PAPIRJA V BELGIJI

Proizvodnja časopisnega papirja v Belgiji je znašala 1938. leta 43.546 ton, 1947. leta 54.041 ton, 1949. leta pa 49.818 ton. Današnja kapaciteta pa znaša še okoli 75.000 ton letno. Leta 1950 so cenili proizvodnjo na 55.000 ton. Leta 1949 je Belgija uvozila 21 tisoč ton, medtem ko je leta 1948 uvozila še 19.000 ton, 1947. leta pa 18.000 ton. Belgija je uvažala časopisni papir predvsem iz Finske in Holandije.

(Nadaljevanje s 3. strani)

predlagani za enaka odlikovanja. Jasno je, da se očitne razlike ob delitvi odlikovanj ne bodo pozitivno odražale na ljudeh.

Z ozirom na poudarek Centralnega odbora Zveze borcev v Beogradu, da je to poslednja akcija predlogov za zasluge v osvobodilni borbi, in po navedenih pripombah o napakah in pomanjkljivostih v dosedanjem delu bi bilo po mnenju Glavnega odbora Zveze borcev potrebno, da okrajni odbori ponovno pregledajo ves svoj teren, posebno oddaljena planinska naselja, in da vestno sestavijo episke tekških osebnosti tovarišev iz njihovega območja, ki zaslužijo odlikovanje. Pri tem pa je treba vedeti, da je to važno politično vprašanje resljivo samo še v najkrajšem roku deset do štirinajst dni. Pri esetavi teh naknadnih predlogov bo potrebna vsa pomoč Partije, množičnih organizacij, bivših partizanskih komandantov, komisarjev, zdravnikov, intendantov, tehnikov itd., ker bežen pregled doselej zbranega materiala zapuša vtis, da je v sorazmerju z ostalimi predlaganimi vse premozi bivših kurirjev, tehnikov, bolničarjev, obveščevalcev, graditeljev in oskrbovalcev bolnic ter takšnih, osvobodilni borbi brezmejno predanih, hiš, ki so bile sedež kurirskih TV stanic, ki so bile obveščevalne točke in javke ali pa sedež sanitetske službe ali gospodarskih komisij.

S. Š.

VLOGA BANK PRI KREDITIRANJU PODJETIJ

Z uvajanjem novega finančnega sistema se bo povečal tudi pomen nekaterih gospodarskih organov, ki v dosedanjem sistemu niso tako samostojno vplivali na rast gospodarstva, oziroma so bili samo izvrševalci nalog, ki jih je postavil plan in pa planski organi. Med temi organi, ki bodo z novim finančnim sistemom pridobili na važnosti, so tudi banke.

V dosedanjem organizaciji naše notranje ekonomike je imel bančni sistem nekako izvršilno nalogo. Na prvem mestu in odločilen je bil plan, banka pa se je s svojimi funkcijami pojavljala predvsem kot delni čuvar planskega reda in kot izvrševalec planskih direktiv. Ne glede na to, da je država po banki spremljala tako važen proces, kakršen je denarni obtok itd., se kaže najpogosteje podrejena, oziroma pravilneje, samo izvršilna vloga banke v zvezi s kreditiranjem. Eden osnovnih instrumentov v rokah bančnega aparata, s tem pa tudi vse družbe, za ugotavljanje doseženih rezultatov v vsaki posamezni gospodarski organizacijski enoti — pa tudi v vsem našem gospodarstvu — je vsekakor kontrola in spremljanje razvoja preko kredita. S kreditiranjem lahko ugotovimo, kakšno je obračanje sredstev, kakšne uspehe dosega podjetje itd., lahko pa tudi najbolj neposredno vplivamo na gospodarsko poslovanje posamezne gospodarsko-organizacijske enote oziroma na poslovanje celotnega gospodarstva.

Ne glede na proces, ki je že doslej postopoma uveljavljal vlogo banke, posebno v zadnjem času pri kreditiranju trgovine itd., v dosedanjem sistemu le ni bilo mogoče odstraniti določenih administrativnih ovir pri kreditiranju. Kreditiranje je temeljilo na kreditnem planu, banka pa je bolj kot državna ustanova razdeljevala te kredite, ne da bi se praktično pri dodeljevanju kreditov podrobneje spuščala v proučevanje kreditne sposobnosti posamezne gospodarsko-organizacijske enote, v vprašanje rentabilnosti vsakega podjetja, ki mu je dajala kredit, niti ne v realni uspeh pri izrabi kredita. Kakor so gospodarska podjetja dobivala nadrobne naloge od višjih planskih organov oziroma od organov državne uprave, tako je take naloge dobivala banka. To velja tudi za naloge bančnega aparata pri dodeljevanju kreditov. Grobo rečeno bi lahko označili vlogo banke pri dosedanjem kreditiranju tudi takole: Banka daje kredit po nalogu od zgoraj; kaj se z danimi sredstvi dogaja, kakšne posledice so povzročila z danimi sredstvi in kako so porabljena, v to pa se banka praktično ni vmešavala.

Čeprav so dosedanja predpisi določali samostojno imovinsko odgovornost samega podjetja za njegove dolgeve, čeprav je bilo torej podjetje dolžno samo iz svojih sredstev plačati svoje dolgeve, podjetja čisto niso nosila ekonomskih posledic, če niso izpolnjevala svojih obveznosti iz kreditnega odnosa z banko. To pa je bilo v dosedanjem sistemu deloma tudi razumljivo, saj podjetja pogosto niso najela kreditov po svoji volji, pač pa zaradi nalog, ki jim jih je postavil s planom državni aparat. Praktično je država stala za vsakim podjetjem ter pokrivala izdatke in obveznosti, če podjetje za to ni bilo sposobno. Tudi tako imenovano postavljanje podjetij na črno listo je bilo pravzaprav le polovičen ukrep, saj podjetje, ki ni izvrševalo svojih obveznosti do banke in do drugih upnikov, ter je bilo kot tako postavljeno na črno listo, ni imelo samo pravice do prednosti avtomatskega plačevanja.

Z uvedbo novega finančnega in planskega sistema, ki daje mnogo večjo samostojnost delovnim kolektivom z delavskimi sveti na čelu, pa postaja tudi banka aktiven faktor v gospodarstvu. Denar, finančni sistem in bančni sistem pridobijo na svoji važnosti. S tem, da prihaja vsako podjetje v položaj, ko razpolaga samostojno z veliko večino ustvarjenih sredstev, se tudi banka postavlja na poslovno bazo. Banka se bo odslej pojavljala kot samostojen kreditor, ki za določeno dobo in pod določenimi pogoji odstopa sredstva iskalca posojila, pa tudi skrbi za pravilno izrabo sredstev in za pravočasno vrnitev. Avtomatizem v kreditiranju praktično izgine, pojavlja pa se vrsta kategorij, ki so značilne za bančno poslovanje, kakor so ugotavljanje kreditne sposobnosti, obrestna mera, kontrola preko banke itd. Razvijanje kreditnih odnosov je v novem finančnem sistemu praktično stvar banke in gospodarskih podjetij.

Vsako gospodarsko podjetje bo zainteresirano, da vloži v banko svoja denarna sredstva, ki jih ne rabi takoj, saj se mu bodo tu pomnožila z obrestmi, ki jih bo izplačevala banka. Iz tako dobljenih sredstev pa bo banka dajala kredite podjetjem, ki so jih potrebna. Morda je pri vsem tem še najbolj zanimivo vprašanje, komu in kdaj bo dala banka kredit. Prav gotovo bo lahko dobil kredit samo tisti, ki je kreditno sposoben, torej tako podjetje, katerega izdatki niso večji od dohodkov, ki ima urejeno poslovanje in ažurno knjigovodstvo. Banka bo pred dodelitvijo kredita ocenila naloge podjetja, uspeh, ki se obeta, baze, na katerih počivajo naloge podjetja, n. pr. razne pogodbe itd. To pa pomeni z drugimi besedami, da bo kredit lahko dobilo samo tako podjetje, v katerem se delavski svet trudi, da ga že pred dodelitvijo kredita čimbolj uredi in da izrabi možnosti za zboljšanje poslovanja. Skoraj ni treba poudarjati, da se lahko dobro poslovanje podjetja najprej oceni po uspehu na trgu, po hitri prodaji proizvodov. To pa zavisi od asortimana in seveda tudi od cene. Nikakor ni naključje, da je ažurno knjigovodstvo eden osnovnih pogojev, ki jih bo zahtevala banka pred

dodelitvijo posojila. Doslej smo poznali razne operativne, planske in druge evidence, ki bi nam morale dati sliko stanja s številnimi naravnimi pokazatelji. Zdej bo postala temeljna prav knjigovodska evidenca. Knjigovodstvo je po svojem načinu spremljanja dogodkov v proizvodnji najzanesljivejša oblika evidence. Vsekakor je izredno važna velika vloga banke pri odločanju o dodeljevanju kreditov. Vsako podjetje, ki bo dobilo po prej opisani poti in pogojih kredit, pa se bo moralo zavezati, da ga v določenem času vrne skupno z določenimi obrestmi. Pri tem pa velja opozoriti še na eno dejstvo. Gre namreč za demokratizacijo pri dodeljevanju kreditov. V Sloveniji so naše banke že nekaj časa prakticirale z delom posvetovalnih odborov pri bankah, ki so bili sestavljeni iz zastopnikov raznih gospodarskih panog oziroma podjetij. Naloga teh posvetovalnih odborov je bila proučevati in dajati predloge o vseh vprašanih, ki se tičejo kreditiranja in finančnega poslovanja. Čeprav je končna odločitev še vedno v rokah direktorja banke, pa vendarle pomeni uveljavljanje posvetovalnih odborov pomemben napredek. Prav te dni pa je bila ta praksa uveljavljena tudi z ukrepom ministra za finance vlade FLRJ in velja sedaj v vsej državi.

Z določanjem obresti pa bo imela banka tudi neke vrste regulatorno vlogo. Panoge, za katerih razvoj ima skupnost večji interes, bodo dobivale posojila prav gotovo z nižjimi obrestmi, nasprotno pa bodo dobivala podjetja iz drugih panog posojila z višjo obrestno mero. Prav tako lahko vpliva banka z določitvijo obresti tudi na interes podjetja, da vrne posojilo čimprej. Nikakor ni in ne bo podjetju vseeno, če mora plačati višje obresti za posojilo, ki ga dalj časa ni vrnilo, saj bodo šle te na račun čistega dohodka podjetja, s tem pa tudi na račun spremenljivega dela fonda plač, pri katerem je prav gotovo najbolj neposredno zainteresiran vsak član delovnega kolektiva. Z obrestmi pa bo mogoče vplivati tudi v nekaterih posebnih primerih. Tako bi bilo na primer mogoče z določitvijo višjih obresti regulirati ali vsaj občutneje vplivati na dohodek podjetja, ki proizvaja konjunktorno blago in ustvarja zaradi tega višje dobičke. — Seveda če si je to podjetje najelo prej pri banki kredit, na primer za preusmeritev proizvodnje.

S svojo kreditno in obrestno politiko pa bo banka tudi važen faktor za podjetja, ki na primer ne bodo mogla izpolnjevati svojih obveznosti, to je, za podjetja, ki bi jim grozil stečaj. Prva vrata, na katera bo lahko tako podjetje potrkalo, bo banka. Ta bo ocenila položaj podjetja. V kolikor bo videla, da gre začasne težave, ki jih podjetje lahko premaga z njeno pomočjo, da z njeno pomočjo lahko nadomesti izgube itd., mu bo na lastni riziko priskočila na pomoč, mu dala posojilo in rok, do kdaj ga bo podjetje moralo vrniti. Pri tem pa bo imela banka tudi pravico, da ustavi nadaljnje izplačevanje posojila, če bo videla, da se to ne izrablja dobro in v namene, za katere je bilo dano. Potemtakem sa delo banke ne bo končalo s samo dodelitvijo posojila na temelju ugotovljene kreditne sposobnosti, marveč se bo nadaljevalo vse do vrnitve posojila. Banka lahko zahteva pri dajanju posojila tudi odstranitev pomanjkljivosti, ki jih ugotovi v podjetju, itd.

Ze samo teh nekaj splošnih potez bančnega kreditiranja kaže na izredno velik pomen banke v novem finančnem sistemu v primeru z njeno dosedanjim vlogo. Tak pomen je pa samo logična posledica sproščenega delovanja ekonomskih zakonov in zahtev po rentabilnosti podjetij. Seveda se tudi pri takem pomenu banke v novem gospodarskem sistemu njena vloga bistveno razločuje od vloge banke v kapitalizmu. Predvsem je bistvena razlika v tem, da banka pri nas ne bo akumulacijsko podjetje, marveč organ, ki bo prvenstveno usmerjen k reguliranju pravilnega gospodarjenja. Medtem ko se v kapitalističnem sistemu banka predvsem peča z imetjem najemalca posojila, pa bodo naše banke usmerjene na poslovanje socialističnih podjetij. Predvsem pa velja dejstvo, da je pri nas banka družbeni organ s socialističnimi cilji, v kapitalizmu pa izrazito orodje kapitalistične privatne lastnine, pa čeprav nastopa tudi pod firmo države. Če je bila prej banka pri nas čuvar planskega reda, je sedaj v novem sistemu prav gotovo čuvar družbenih fondov, čuvar pravilnega gospodarjenja z družbenim imetjem.

V zvezi z novo odnosno z večjo vlogo bank v našem gospodarstvu pa se upravičeno pojavlja še eno vprašanje. Banka zbira in posoja ogromna denarna sredstva ter tudi odloča o tem, kdo naj jih dobi. S tem ima tudi ogromen vpliv v gospodarstvem življenju. Če je taka banka organizirana centralistično, bi lahko kaj hitro zamenjala s svojim, nekakim monopolističnim položajem birokratično vodstvo s strani državnega aparata. Zaradi tega se nujno postavlja pred naš bančni sistem vprašanje reorganizacije, ki naj že v naprej odstrani predvideno nevarnost. Prav tako, kakor je nujna pravočasna reorganizacija oziroma morda tudi samo občutnejša decentralizacija, pa je treba z vsoto odločnosti tudi že zdaj odpravljati nekatere nezdrave pojave. Prav gotovo je popolnoma zgrešeno pojmovanje, ki se pojavlja ponekod že dalj časa, češ, banka je na našem teritoriju, torej mora delati tako, kakor mi hočemo, ali z drugimi besedami, popolnoma napache so težnje nekaterih lokalnih organov oblasti, ki bi hoteli iz banke narediti svoje orodje. Še bolj nepravilna, a tudi mnogo bolj nevarna za naš razvoj pa je težnja nekaterih posameznih direktorjev bank, da bi s svojo močjo iz banke diktirali naloge gospodarskim organizacijam.

Milan Merčun.

Veno Pilon: Buržuj in intelektualac (suha igla) — Iz zbirke »Montparnasse« (glej članek na str. 9)

Koliko škoda povzročajo nedisciplinirani delavci

(Primer iz treh tovarn v Ljubljani)

Nedvomno drži, da so bili najbolj nedisciplinirani delavci v proizvodnji prav tisti, ki so imeli razen dela v tovarni doma tudi zemljo, ki so jo obdelovali. Posebno ob sezonskih poljskih delih so taki delavci ostajali doma, običajno pod pretežno boleznijo, in velikokrat oškodovali kolektiv v celoti. Ker škoda, ki so jo povzročili, niso občutili na svojih plečih, so bili zaman različni poizkusi podjetij, da rešijo ta problem.

Da ne bi ostal pri splošnih ugotovitvah, bi pokazal s konkretnim primerom, kakšno škodo so povzročili nedisciplinirani delavci — ljudje, ki niso skrbeli za to, da bi proizvajali čim več — v nekaterih tovarnah v Ljubljani. V tovarni »Utensiliac« na periferiji Ljubljane je mnogo delavcev, ki stanujejo na vasi, in imajo doma tudi zemljo. Z dela jih je izostalo povprečno 18% mesečno. Zanimivo je vedeti, da je bil ta odstotek večji takrat, ko so bila pomladanska in jesenska dela, najnižji pa takrat, ko so bili na vrsti letni dopusti. Tako so nihali tudi bolezenski izostanki brez zdravniških komisij, ki bi to stvar raziskovale, kar da slutiti, da so bili mnogi bolezenski izostanki je pretežva, da je delavec lahko ostal doma in delal na svojem polju. Kolektiv »Utensiliac« šteje 310 delavcev in nameščencev. Od 1. januarja pa do 1. septembra letos je bilo izgubljenih, predvsem zaradi nediscipliniranih delavcev, ki imajo tudi zemljo, 5127 delovnih dni (tu niso všteti dopusti). Ze majhen pregled je lahko ugotovil, da so delavci izkoristili te dni za delo na polju, medtem ko je plačala država te dni iz skupnega fonda v obliki živilskih kart in industrijskih ter živilskih bonov. 171 delavcev je dobilo tako na škodo ostalih prebivalcev karte R-1. Razen tega pa je bil naš skupni fond oškodovan za dobrine, ki jih lahko ustvari delavec v 5127 delovnih dneh.

Po podatkih Biltena višjega gospodarskega združenja (prvo polletje 1951) je znašala proizvodnja za enega delavca v »Utensiliac« od 1. jan. 1951 do 1. jul. 1951 povprečno 81.980 din oziroma 13.655 din mesečno ali 525 din dnevno. Za že omenjenih izgubljenih 5127 delovnih dni znaša gospodarska škoda 5127 x 525 = 2.691.675 din. K temu je treba prišteti še vrednost živilskih nakaznic in bonov za kategorijo R-1, ki so jih delavci prejeli tudi za neopravljene delovne dni. Približna vrednost živilske nakaznice in bonov za omenjeno kategorijo znaša 4200 dinarjev. Torej je bilo za 171 kart in bonov vrženih vsrnan 718.200 dinarjev. Skupna škoda, ki so jo navrgli tovarni nedisciplinirani delavci, znaša potemtakem:

5127 izgubljenih delovnih dni	2.691.675 din
171 kart in bonov kategorije R-1	718.200 din
Skupaj	3.409.875 din

Če predpostavimo, da je bilo resnično bolnih okoli 10% odelnih, znaša škoda,

Fortunat Bergant (1720—1769): Ptičar (glej članek na str. 9)

ki jo je imelo podjetje, še vedno nekaj nad tri milijone dinarjev. Seveda pa je ta škoda še neprimerno večja, če upoštevamo, da ima velik del teh nediscipliniranih delavcev doma tudi žene in otroke, ki so prav tako dobivali živilske karte ter denarne bone, razen teh pa še doklade za otroke. Posredna škoda pa je nastala tudi zaradi njihovega slabega vpliva na ostale delavce v tovarni, saj ti delavci v mnogih primerih najmanj skrbje za varčnost in za dvig proizvodnje. Večina nekvificiranih delavcev v Kartonažni tovarni in v tovarni »Utensiliac« ima doma zemljo. Taki delavci si doslej niso prizadevali, da bi povečali svoje strokovno znanje in s tem produktivnost pri delu. Sicer pa si je v treh tovarnah — »Indus«, Kartonažna tovarna in »Utensiliac« — pridobilo v zadnjih devetih mesecih kvalifikacijo le šest nekvificiranih delavcev. Prav zgornjo govore tudi podatki o nestalosti delavcev. V istem času je bilo namreč v treh omenjenih tovarnah zaposlenih 115 nevl delavcev, proizvodnja pa je zapustilo 97 delavcev. V glavnem so bili to delavci, ki so imeli doma tudi košček zemlje. Niti ni potrebno še posebej poudarjati, da se odhajanje in prihajanje novih delavcev v tovarno občutj v proizvodnji, ki zaradi takih sprememb nazaduje, namesto da bi se dvigala.

Vse gornje podatke navajam zaradi tega, da bi vsaj približno dokazal nekaterim delavcem, ki godrnjajo, ker bodo prizadeti, da je to z ozirom na interese skupnosti prav nujno. Sicer o tem, da bo kdor kolj prizadet, ni niti pravilno govoriti, ker bo nov finančni sistem le bolj dosledno izvajal načelo vsakomur po njegovem delu in prizadevnosti, medtem ko tega doslej ni bilo in so bili boljši, disciplinirani in kvalificirani delavci popolnoma izenačeni z nediscipliniranimi delavci, s fluktuiraj in z onimi, ki pri delu niso pokazali prav nobenega napredka.

Vzemimo primer kvalificiranega delavca, ki je dobil 25 din na uro, in ga primerjajmo z nekvificiranim delavcem, ki je imel plače 17 din na uro; ter razen tega doma še košček zemlje. Oba dobivata karto R-1 in bone, kar je vredno približno 4200 dinarjev. Potemtakem je plača kvalificiranega delavca:

4200 v bonih in karti,
5200 v denarju,
skupno 9400 dinarjev;
plača nekvificiranega delavca:
4200 v bonih in karti,
8586 din v denarju,
skupno 7736 din

Razlika med prvim in drugim je torej minimalna, ki pa se celo spremeni v prid nekvificiranega delavca, če je imel le-ta doma tudi otroke več kakor pa kvalificiran delavec. V nagradi sta bila torej skoraj popolnoma izenačena, medtem ko kažejo podatki iz omenjenih tovarn, da ustvari kvalificiran in discipliniran delavec vsaj še enkrat tolikšno vrednost kakor nediscipliniran in nekvificiran delavec. V omenjenih tovarnah imajo polproletarci doma še po 2 hektara zemlje, od tega 0,8 ha orne. Mnogi imajo doma celo kravo, skoro vsi pa so redili vinje. Če bi k plači nekvificiranega delavca pristeli še dohodek od zemlje, kajti mnogi prodajajo zelenjavo na ljubljanskem trgu (njihove žene) in jim ni treba kupovati dodatne prehrane po višjih cenah, bi se seveda plača 7736 din na mesec podvojila. Ze iz prejšnjih podatkov pa je razvidno, da je mogoč priti tak delavec do tako visoke realne plače le zaradi tega, ker je zanemarjal delo v tovarni in s tem oškodoval kolektiv in družbo.

Nov gospodarski sistem, ki uveljavlja tudi nov sistem nagrajevanja, je prav v tem mnogo pravičnejši, ker jemlje delo za osnovno merilo in nagrajevanju; Uravnolovka, ki je nastala zaradi dosedanjega sistema nagrajevanja, bo odpravljena. Kolektivni sami bodo v težnji za boljšim uspehom v tovarni sami odklanjali ne-disciplinirane delavce, medtem ko se bodo morali nedisciplinirani delavci, tako imenovane dvoživke, ki vise med tovarno in zemljo, odločiti za vestno delo v tovarni ali za delo na polju. V nasprotnem pa bi neupravičeno pričakovali, da bodo tudi v naprej izenačeni s kvalificiranim in discipliniranim delavcem, kakor je bilo to večkrat doslej.

Rudi Vogrič

Kaj zavira hitrejši razvoj iznajditeljstva

V kratkem bodo minila tri leta, odkar smo prejeli Zakon o iznajdbah in tehničnih izpopolnitvah (Ur. list FLRJ 108/48), ki je v dopolnilnih uredbah in navodilih načel reševanje tako važnega problema, kakršno so iznajditeljstvo in tehnične izboljšave. Smisel vseh teh zakonitih predpisov je v pospeševanju in usmerjanju napredka tehnike, v popularizaciji iznajditeljske dejavnosti med širokimi delovnimi množicami kakor tudi med tehničnim in znanstvenim kadrom ter v zavarovanju osebnih in premoženjskih pravic iznajditeljev, novatorjev in racionalizatorjev.

V teku te triletno dobe so se v praksi pokazale vrzeli in nepravilnosti, ki jih zakon deloma ni mogel predvideti, deloma pa so nove spremembe v vodstvu našega gospodarstva toliko vplivale, da je nujno potrebna korektura, če ne že temeljita sprememba Zakona o iznajdbah.

Poglejmo nekaj večjih vzrokov, ki negativno vplivajo na razvoj iznajditeljstva: Iznajdbe je treba prigraditi po čl. 60. Zakona o iznajdbah pri ministrstvu ali komisiji vlade FLRJ ali ministrstvu za komunale zadeve ljudske republike oziroma glavni združni zvezi, kamor spada iznajdba po svoji naravi in po svojem namenu.

Ne glede na številne reorganizacije ministrstev in komisij je težko določiti pristojnost ustanove, ki naj bi reševala različne predloge. Tako se lahko pojavlja iznajdba v strojnem oddelku tekstilne ali kake druge industrije. Tako iznajdba spada v tekstilno in strojno panogo. Reševanje pristojnosti samo že zavlačuje naglo rešitev, ki je v interesu prijavitelja in celote. Pristojni organ pošlje prijavo v strokovno oceno Zvezni upravi za iznajdbe.

Po mišljenju raznih strokovnjakov, zlasti pa še avtorjev iznajdb, bi bilo primerneje, da se za vso državo ustanovi eno samo mesto za prijavo iznajdb, kakor je to v navadi pri vseh tehničnih naprednih delih. Tudi bi bil aparat cenejši in solidnejši, ker bi bili na enem mestu zbrani strokovnjaki bodisi stalno ali samo od prilike do prilike — kakor pa, da mora vsako ministrstvo odnosno svet razpolagati s svojimi strokovnjaki, ki običajno niti niso stalno angažirani in teh poslih niti nimajo tekočega pregleda o novjšem napredku znanosti doma in drugod. Pri enem centralnem mestu bi bilo poslovanje tudi enotnejše, a kriterij o novosti in uporabnosti enak za vse prijavitelje. Naj pomembno, da v Zahodni Nemčiji patentni urad ni mogel začeti z delom, ker so imeli zbranih »komaj« 1200 inženjersko-strokovnjakov.

Iznajdbe morajo biti podvržene strogemu kriteriju, ker lahko le v res novosti prijavljamo tudi v drugih državah.

Tudi pri odškodninskih zahtevah nastopajo težave, ki nikakor ne spodbujajo avtorjev k nadaljnjemu delu. Organi, ki so pristojni za izračunavanje odškodninske osnove in odškodnine, so tisti, ki so pristojni za prigraditev iznajdbe. Praviloma bi morali vsi interesi, ki želijo uporabljati iznajdbo, pa ne spadajo pod vodstvo matičnega resora, ki je sprejel prijavo, zaprositi po svojem ministrstvu za tehnično dokumentacijo. Vsak resor bi s svojega področja zbral vse prijave in rentabilne račune ter jih poslal matičnemu resoru, ki bi sestavil na podlagi vseh zbirnikov končni račun in ugotovil višino odškodnine. Na podlagi tega bi zopet matični resor priobčil pristojnim resorom zneske, ki bi jih morali koristniki vplačati, in šele po vplačilih koristnikov bi avtor iznajdbe dejansko prišel do realizacije svojih pravic. Seveda bi se tako obračunavanje lahko vršilo ves čas trajanja pravic zaščite iznajdbe t. j. 15 let. Da je tako poslovanje tehnično skoro nemogoče, je tudi triletna praksa pokazala dovolj jasno. Ing. Tomšič, direktor plinarne v Mariboru, se do danes ni dobil niti dinarja za svojo iznajdbo, ki jo uporablja vse plinarne v Jugoslaviji in še nekatere kemične tovarne že tri leta, ker je postopek izterjanja odškodninskih deležev še vedno v teku...

Kako pa je z racionalizacijami in novatorstvom?

Po 78. čl. cit. zakona se tehnično izboljšanje prigradi uradu, ustanovi ali podjetju, v katerega delovno področje spada tehnična izpopolnitev. Zopet ista netočnost in nepreciznost kakor pri iznajdbah. Ista člen tudi določa, da mora podjetje ali ustanova dati prigraditvi vso tehnično in strokovno podporo, če je avtorju izpopolnitve takšna podpora potrebna.

Poglejmo si opremo naših podjetij in ustanov, pogledimo njihove napore za izpolnitev postavljenih nalog, pa bomo ugotovili, da bo tehnična podpora kaj skromna in od podjetja do podjetja zelo različna. Morda pa le ne bi bilo odveč, če bi v republiškem merilu razpolagali s potrebnimi tehničnimi delavci in z razpoložljivimi sredstvi, da bi koristne predloge do kraja izdelali in jih preizkusili. Marsikaj dragocen predlog bi rešili pozabe.

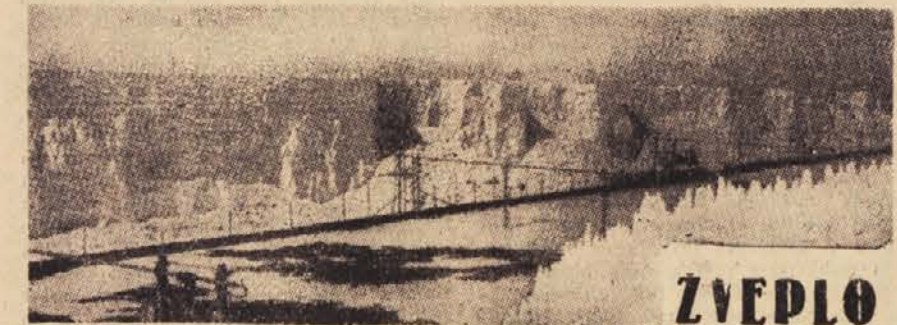
Člen 81 cit. zakona določa, da je treba poslati vsak sprejet predlog pred izdajo diplome ali spričevala Republiški upravi za pospeševanje proizvodnje, ki lahko podaja ugovore glede pravilnosti izdanih odločb. Vmesne instance, kot so direktorji in sveti, niso nikjer upoštevane. Iz tega sledi, da bi se tehnične izboljšave po podjetjih vršile mimo direktorji, ki jih živo interesira razvoj podjetij in morajo biti prve, ki bodo na svojih posvetih prenašale izkušnje enega podjetja na druga. Razen tega razpolagajo direktorji s strokovnim kadrom, ki pozna ne le stroko, temveč tudi podjetja in laže nudi tehnično pomoč. Če bi hotela Republiška uprava za pospeševanje proizvodnje ravnati v smislu cit. zakona, bi potrebovala sorazmerno velik kader raznih strokovnjakov, ki bi se slej ko prej moral posluževati tudi mnenja tovarišev iz direktorji. Zato je umestneje, da gredo predlogi preko direktorji na Republiško upravo, ki stavlja svoje morebitne ugovore.

Z izračunavanjem odškodnine in odškodninske osnove je isti problem kakor pri iznajdbah. Običajno se avtor tehnične izpopolnitve zadovolji z izplačilom odškodnine v podjetju, kjer je predlog prijavljen in uveden, ne skrbi ga pa nadaljnje uvajanje po drugih podjetjih prav zaradi zamudnega in skoraj nemogočega obračunavanja odškodnine.

Kaj so pokazali dosedanja predlogi podjetij? Ponekod vidimo preveliko širokost v pogledu izdajanja novatorskih diplom ali racionalizacij. Vzrok temu je v glavnem nejasnost besedila zakona samega, ki v členih 5 in 6 ne postavlja meje med novatorstvom in racionalizacijami. Mnogo pa je primerov, ko tehnično vodstvo podjetja in posebne komisije za tehnične izpopolnitve v podjetjih ne poznajo predpisa čl. 6 cit. zakona, ki izrecno navaja, da se šteje predlog za nov le takrat, če ni bil znan ali če se ni uporabljal v tisti gospodarski panogi. Tako predlagajo primere, kjer je na dani prenašanje izkušnje, postopkov ali naprav iz drugih podjetij iste panoge, ki so tam že splošno v uporabi ali pa v literaturi toliko opisani, da ne pomenijo nikake novosti. V takih primerih lahko podjetje po čl. 6. f. Uredbe o odškodninah primerno nagradi avtorjev predlog, nikakor pa mu ne gre priznati racionalizatorja ali novatorja.

Vsi novatorski in racionalizatorski predlogi se objavljajo v glasilu »Nova proizvodnja«, ki ga z zanimanjem čitajo ne samo domači gospodariki in tehničniki krogi, temveč tudi v inozemstvu. Dajanje naslovov novatorjev in racionalizatorjev za splošno znane stvari ali pa za predloge, ki rešujejo trenutno pomanjkanje tega ali onega materiala in v resnici pomenijo le izhod za silo, t. j. začasni ukrep, bi pomenilo padanje našega tehničnega razvoja. V takih primerih je nagrada vsekakor zadostno priznanje iniciatorjev predlogov.

Nekateri se ogrevajo za tako rešitev, da bi vsako podjetje samo dokončno priglasi predloge za novatorstvo odnosno racionalizacije. Dosedanja praksa kaže prav tendenco preširokega tolmačenja predpisov. Razen tega bi postalo tolmačenje precej samovoljno in zelo različno od podjetja do podjetja. Večina podjetij tudi nima dovolj strokovnega kadra, ki bi s svojo tehnično in gospodarsko razgledanostjo lahko samostojno in kritično presojal posamezne predloge. Tudi na direktorjih, če bi opravljale to funkcijo za svoja podjetja, bi delo ne potekalo tako brez napak. Dogajajo se celo primeri, ko podjetja posredno pritiskajo na uradnike direktorje, naj se predlog šteje za novatorstvo, čeprav za to nima zakonitih pogojev. Tudi enotnost kriterija bi v republiškem merilu še znatno trpela, ker manjkajo kadri in izkušnje ne samo v tisti panogi, temveč v merilu celotnega gospodarstva. Prav zaradi tega se postavlja vprašanje o obstoju neke ustanove, ki bo lahko samostojno in neodvisno odločala o značaju predlogov in hkrati koordinirala delo na celotnem teritoriju republike. Kolika je razlika med kriterijem posameznih republik, je razvidno iz periodičnih publikacij posameznih republiških uprav za pospeševanje proizvodnje. V takih primerih nikakor ne smemo posnemati tehnično zaostalih republik, temveč jim bodimo vzor tudi na tem področju.

ZVEPLO

Poraba žvepla

Za boljše razumevanje, za kaj se rabi žveplo in da bi pokazali porabo, dajemo pregled podatkov za ZDA in sicer za l. 1936 in l. 1950 (v tisočih ton):

Poraba žveple	1. 1936	1. 1950
umetna gnojila	355	1224
kemikalije	186	819
rafinerije petroleja	217	486
barve	87	305
proizvodni premoga	181	181
umetne tkanine in filme	64	287
železo in jeklo	12	182
druge kovine	109	109
lud. eksplozivi	48	41
tekstil	21	26
razno	74	121
	1488	3751

Iz pregleda vidimo da je potreba žvepla za umetna gnojila in kemikalije v tem času skočila za 300-400%. Zakaj zdaj žvepla primanjkuje in kam gre? Večji del odobri vovor najdemo tukaj. Poraba žvepla za petrolejsko industrijo, za proizvodnjo kemikalij za barve za umetne tkanine in filme ter gumo je kontno le samo zmerno narasla, zlasti pa se je zvišal izvoz, ki je znašal n. pr. že l. 1936 več kot so pa do bili žvepla iz pritov.

Industrija umetnih gnojil porabi sedaj največji odstotek celotne proizvodnje žvepla, od tega pa gre večji del žveplene kisline za proizvodnjo superfosfata, in sicer porabi 200 kg sto odstotne žveplene kisline za eno tona superfosfata. Po daljši dobi vkladitvenja se smešajo še z drugimi snovmi in ga potem prodajajo kot mešano umetno gnojilo. Zadnja leta delajo še močnejša umetna gnojila: trojni superfosfat iz kisline in fosfatne rude. Zato bo poraba žveplene kisline za proizvodnjo umetnih gnojil vedno večja in računano, da bo l. 1950 poraba žveplene kisline v ta namen dvakrat večja kakor da je bila l. 1936.

Močen dvig proizvodnje organskih kemikalij je imel za posledico porabo večjega dela žveplene kisline, ki jo rabi kemična industrija. Če bo ta tendenca ostala, bo arasel sedanj indeks 420 v kemični industriji leta 1950 na 900. Poraba žveplene kisline bo sledila, se pravi da bo leta 1950 dvakrat tako velika kakor je danes.

Prekrba z žveplom v prihodnosti

Treba je misliti na to, da se 85-90% vsega žvepla porabi v obliki oksidov žvepla. Na kisline zelo važna za potrebnike. Naravno žveplo je najbolj urodna oblika žvepla za prevoz, saj dobijo iz ene tone takega žvepla dve toni žveplova dioksida ali pa

Še k diskusiji o problemih gradbeništva

Minila sta dva meseca, odkar je polemika o problemih gradbeništva v »Borbi« našla odmev tudi pri nas in ste v Vašem listu prinesli pod haslovom »O nekaterih problemih gradbeništva« zaključke diskusije, ki so jih pripravili tovariši inženirji Marjan Tepina, Gasper Muha, Rudolf Cimolini in Marjan Brilly.

Naj mi bo dovoljeno k polemiki — čeprav nekoliko pozno — prideti še besedo investorjev, ki niso v omejenem članku prikazani kot posebno prizadevni in uvidetni državljani, temveč le kot neprijetni priganjači, ki ne upoštevajo težko operative same in vseh drugih objektivnih težav, temveč teže le za hitro zgraditvijo objekta, za katerega so oskrbeli »zgoraj kredite in pogodbo z gradbenim podjetjem«.

Upravni odbor našega podjetja Savske elektrarne, ki je investitor za dva od menda šestih ključnih objektov v LRS, to je za hidrocentrale Moste in Medvode, je razpravljal o problemih gradnje na svoji seji dne 11. V. t. l. in so bili z ugotovitvami te seje seznanjeni posredno tudi nekateri omejenih tovarišev. Zato ne mislim tu ponavljati tedanjih ugotovitev, ki ne gredo samo na rovaš gradbene operative, pač pa tudi na račun onih, ki so odredjali termine, plane, delovno silo itd. in kar omejenji tovariši dajemo tudi kritizirajo. Želim pa prikazati, da niso — vsaj v večini primerov — krivi za neopravičljeno gradnjo neposredni investitorji in je zato že omejenji očitke napačno nasloviti.

Investicija se ne začne s kopanjem temeljev, temveč s programom in projektiranjem, torej z investicijskimi predeli. To trditve iz že omejenih zaključkov podpisujemo z obema rokama. Da to drži, imamo pač prebride izkušnje prav pri gradnji hidroelektrarne Moste, ki je do danes menda pri nas najbolj zamotan gradbeni problem.

Napačna praksa gradnje brez pravočasno izdelanih projektov nas stane v Mostah desetine milijonov. Projekti se se med gradnjo menjavali, že dograjeni objekti ali deli teh so se spreminjali, rušili, klesali in zopet gradili, da ne omenjam manjših sprememb raznih utorov, odprtini, temeljev in drugih podrobnosti.

Projektanti sami pravijo, da bi bile Moste povsem drugačne, kakor so danes, če bi projektirali tako, kakor delajo to drugod po svetu, kjer delajo projekti tudi do deset let in v več variantah, kar se pa z racionalno in hitro graditvijo obilo poplaka.

Projekti, izdelani pod vsakodnevnm pritiskom operative, ki jih jemlje projektantom tako rekoč sprosti izpod rok, ne morejo biti do kraja premišljeni in popolni.

Nekateri pa menijo, da ni gradenj takega obsega, kakršna so Moste, kjer ne bi prihajalo med gradnjo do večjih in manjših sprememb. Ako dopuščamo to trditve in opravljujemo to tudi s hitrim tempom dela ter že računamo z dodatnimi stroški, ki nastajajo zaradi sprememb, pa se je teže spriznati s tistimi napakami, ki se ne dajo več popraviti.

»Če bi projektirali danes pregrado, prav gotovo ne bi stala na tem mestu,

temveč nekoliko višje,« trde zdaj projektanti. Kakšna bi bila v tem primeru okolica pregrade? Umirjevalni tolmun v sedanji obliki bi odpadel, ker bi bil ustvarjen pod pregrado s tosetko Kavčke naravnimi umirjevalni tolmun. Z umirjevalnim tolmunom bi odpadla vsa dela, nastala zaradi velikega plazu, ki se je sprozil prav z izkopom umirjevalnega tolmuna. Za samo pregrado bi uporabili nekaj več betona kakor za sedanjo, po drugi strani pa bi ga precej prihranili, ker bi odpadel betonirani umirjevalni tolmun. Prihranili bi si ogromno dela na odkopih in odvozu materiala, na asanacijskih delih in drenažah. Odpadel bi obtočni rov s posevnim jaškom in teška konstrukcija zapornice, kar bi bilo nadomeščeno s preprostejšo izvedbo talnega izpusta.

Količna razlika v ceni bi bila med izvedeno in drugo varianto, je težko točno oceniti, vsekakor pa je onemu, ki so mu znani stroški okrog sedanje pregrade, lahko reči, da bi bila druga varianta neprimerno cenejša.

Se otipljivejši je drug primer. Za dovoz strojev in opreme do nove strojnice je speljana kamionska cesta z glavne ceste do terase pri vodostanu. Na terasi je prekladalno dvigalo za 30 ton, s katerim prelagajo tovore s kamiona na poseben voz, ki se spušča z velikim vtičom po poševni progli do same strojnice ob strugi Save.

Stroški za cesto, prekladalno dvigalo, vtič, hišico za vtič, voz, vrvi in posebno proggo, ki je bila zgrajena leta 1949 zaradi nereálnih terminov kot provizorij, leta 1950 popravljena in jo letos grade kot definitivno, bodo znašali okrog 12 milijonov.

Danes se sprašujemo, ali je ta rešitev res najbolj ekonomska, najbolj praktična, najenostavnejša? Odgovor so nam dali tovariši, ki grade daljnovo proti Jesenicam. S krampi in z lopatami so v dveh dneh razširili gozdno pot iz Gradisovega taborišča pa skoraj do struge Save, tako da so prišli do tja s svojim kamionom in vtičom za postavljanje železnih jamborov. Prav tam bi mogli speljati tudi široko cesto, jo z mostom zvezati z levim bregom in podaljšati do strojnice. Stroški za to rešitev bi znašali, visoko cenjeno, kvečjemu polovico tistih po sedanji varianti, nižji pa bi bili tudi kasnejši vzdrževalni stroški.

Že ta dva primera nam očitno dokazuje, da naglica pri projektiranju ni umestna in da se dá že s prečhtanim, vsestransko preštudiranim, v več variantah izdelanim projektom in z ustreznimi predračuni ogromno prihraniti.

Investicijska predela, med katerimi je tudi projekt, so torej nujna, če hočemo ekonomsko graditi. Projektiranje vsaj za tako obsežne, zamotane in dolgotrajne gradnje, kakršne so hidroelektrarne, pa ni mogoče začeti, ako niso za to znani drugi podatki: geodetski, geološki, hidrometeorološki. V tem je drugi greh, ki smo ga napravili pri naših gradnjah in ki nas tope. Graditi smo začeli brez pravih projektov, projektirali pa smo začeli brez potrebnih podatkov, brez zadostnega poprejšnjega študija osnov za projektiranje.

Sedaj izdelana hidroenergetska študija za HE Moste je pokazala, da so Moste prenzko instalirane, to se pravi, da bi morala imeti elektrarna za najučinkovitejšo izrabo vode instaliran še en agregat.

Mislim, da so to dragocene izkušnje, ne samo projektantom in operative, temveč tudi investorjem.

Kako pa kaže s tem vprašanjem v prihodnosti? Ako govorimo o elektrarnah, ki jih bomo po vsem naraščanju potrebovali po električni energiji doma in in po možnostih izvoza se morali v kratkem začeti graditi, potem lahko trdimo: slabo.

Predvsem se moramo zavedati, da smo imeli za vse velike elektrarniške objekte, ki smo jih po osvoboditvi dogradili in jih še gradimo, t. j. za HE Mariborski otok, za HE Moste, za HE Medvode, za HE Vuzenico in za HE Predaselj (kjer smo gradnjo prekinili, potem ko smo investirali 7 milijonov) zbranih že dokaj vseh potrebnih podatkov ali celo že idejne projekte, medtem ko nimamo za projektiranje novih elektrarn skoraj ničesar, predvsem ne podatkov o geol. sestavi tal.

Marsikdo bi dejal: začnite z meritvami, začnite z vrtnanjem in sondiranjem! Da, to bi bilo potrebno, vendar to ni tako preprosto, kakor je bilo pred leti. Tu se začne dolgotrajni boj s papirjem in komisijami. Potreben je gradbeni program, dovoljenja, lokacije, krediti, ekspropriacije, kar terja nemalo časa. Zlasti še ekspropriacija, pa čeprav je začasna, brez katere ne moremo danes vrtati na privatnem zemljišču niti ene sonde brez privoljenja lastnikov, ki pa običajno niso naklonjeni novim gradnjam, zlasti če menijo, da bo zarađi gradnje prizadeta tudi njihova zemljišča, ter zato takega privoljenja protovoljno ne dajo.

Pri vseh teh pripravah za sama investicijska predela izgubi investitor že toliko časa, da je tudi s tem potrebno računati, ko se določajo termini, kdaj bo ta ali oni objekt sposoben za obratovanje, odnosno kdaj bo mogoče začeti z gradnjo.

Teh terminov pa ne odločajo sami investitorji, temveč so ti termini stvar skupnega perspektivnega gospodarskega plana. Tisti forumi, ki določajo ta plan, morajo računati s tem, da moramo začeti za objekte, ki jih bomo izkoriščali šele čez deset let, z investicijskimi predeli danes in ne jutri. Le na ta način se bomo otresli primitivizma, ki ga očitajo nekateri investitorji, ki na ta način bomo prišli do projektov, ki bodo povsem ustrezali zahtevam operative in gradbenega gospodarja, le tako bo možno graditi hitro in poceni. Marcel Kronegger

O ŠTUDIJU NA ELEKTROTEHNIŠKI FAKULTETI

(K DISKUSIJI O PROBLEMIH VIŠOKEGA ŠOLSTVA)

Pravilno in potrebno se nam zdi, da kot prizadeti prispevamo k diskusiji o problemih našega visokega šolstva tudi slušatelji-absolutevi elektrotehniške fakultete. Analize dela, uspehov in neuspehov kažejo, da živimo v primeri z drugimi fakultetami v zaostrenih pogojih, saj se je študij na elektro fakulteti razvil v enega najtežjih in najdaljših. V zvezi s strokovnim študijem nastopa več problemov, ki jih je treba razčistiti, kar naj poskusimo v tem članku.

Na dolžino študija, za katerega je treba pri današnjih pogojih računati pri najprijaznejših študentih sedem let, ima brez dvoma svoj vpliv razvoj, ki ga je doživela elektrotehnika kot najmlajša veja tehnike. Izkušnje z vpisi in preselavanjem kažejo, da na elektro fakulteto ne prihajajo študentje, ki na drugih fakultetah niso uspeli. Torej jih je treba ocenjevati kot skupino bolj ali manj prizadevnih ljudi, ki se zavedajo, da je treba študij končati v doglednem času. Če tega večina kljub prizadevanju ne zmore, je treba iskati vzroke izven njih; ozreti se je treba na ostale činitele, kot so študijski program, učni pripomočki, socialni položaj, objektivni in subjektivni pogoji študija in še kopica drugih faktorjev, ki brez dvoma odločilno vplivajo na zmogljivost študenta in s tem na kvaliteto in dolžino študija. Naravno je, da to, kar velja za večino, ne velja za tiste nespособne ali neresne študente, ki kvarijo ugled večini.

Oglejmo si torej prvega med navedenimi vzroki — študijski program. Bistvena značilnost študijskega programa je, da se neprestano izpreminja, da zajema tu preveč nadrobno, drugje premalo, da ga — iz navedenega izhajajoč — pravzaprav sploh ni, vsaj okvirnih meja skoraj nima. To je problem, ki ga je načel že tovariš profesor dr. Milan Vidmar v svojem članku, da ... hoče marsikateri profesor pokazati, kaj zna ... Predavatelj sicer mora svoja predavanja stalno razvijati in izboljševati, vendar pa mora nenehno upoštevati, da je treba v primeru odmerjenem času podati dovolj jasno in zaključeno sliko, ki je potrebna k splošni strokovni izobrazbi študenta. Ni pa njegova naloga — in tudi ni potrebno — napraviti iz vseh študentov specialiste za svoj predmet. Za taka specialna poglavja je mesto v strokovnih revijah, na posebnih znanstvenih predavanjih in v obliki debatnih večerov.

Nekaj besed o devetem semestru, tako imenovanem petem letniku. Ta semester, nanovo uveden v študijski program, v svoji dosedanjih oblikah nikakor ni koristen. Vzrok je v tem, da uvaja ta semester vrsto novih, manjših predmetov, ki pripadajo že čisto specialnim področjem, ali pa so vsaj vneseni predmeti, ki zaradi že presežnega števila tedenskih ur v prejšnjih letnikih niso mogli priti na vrsto. Ko se zahteva od študenta, da konča študij eno leto po absolutoriju, sicer mu grozi odvzem štipendije, pomeni ta semester samo podaljšanje študija za naslednjih sedem izpitov, dasi traja teoretično samo en semester. Če se seveda da znosen termin za dokončanje študija, katerega povprečen študent zmore, in tudi za to potrebni materialni pogoji, potem nam povečano znanje vedno lahko samo koristi. Vsekakor pa bi moral učni program upoštevati tudi programe bolj razvitih dežel in ugotoviti, s kakšnimi sredstvi zmoro tam pridobiti na času (na primer v Švici štiri leta), pa vendar dajo zadostno strokovno izobrazbo.

Kvaliteta študija načenja spet vrsto problemov, o katerih mislimo, da ni dobro molčati. Jasno nam je, da se moramo truditi in doseči čim boljše kvaliteto znanja. Zato menimo, da je način, ki je na naši fakulteti uveljavljen — namreč precejšnja svoboda izpitnih terminov — najboljši pogoj, da se študent v redu pripravi na izpit. Mnogočeno opravljanje izpitov vpliva zelo neugodno na kvaliteto in je po naših izkušnjah izrazito področje spekulantskih študentov. Kvaliteta je nadalje pogojena s tem, koliko profesor zahteva, kakšna so bila predavanja in kakšni študijski pripomočki so na razpolago. Regulirajo jo torej, kakor vidimo, tovariš profesorji. Tu pa se pojavi problem kriterija na fakultetah ljubljanske TVŠ in drugih TVŠ v državi. Gre za to, kaj imajo fakultetni sveti za osnovno in potrebno, da zna študent, ko zapušta univerzo, in kaj so že specialne stvari. Gre tudi za vprašanje, ki je med študenti oziroma: Zakaj je študij na drugih TVŠ v državi občutno lažji kakor na ljubljanski? Zakaj je mogoče drugje končati elektro fakulteto v petih letih, tu pa se v sedmih težko? Je mar študijski program ožji — in če je, ali znanje, pridobljeno na ta način, zadostuje našim potrebam v industriji? Ali pa so tam pridnejši študentje? Na vsak način pa je tudi tu potrebna enotna mera!

Drugi, enako važen činitelj za dobro učne uspehe pa so študijski pripomočki. Oglejmo si nekatere: Oprema institutov je v vsakem oziru pomanjkljiva, celo nezadostna. Enako onemogoča učinkovitejši način študija pomanjkanje učnih prostorov. Literatura, zlasti tuja, je nedosegljiva, če nimaš znanec v inozemstvu. Knjige, ki z njimi razpolaga knjižnica, pa so v enem ali dveh izvodih in jih zato ne izposojajo na dom. Skripta obstoje le za nekaj predmetov. Potrebno bi bilo, da bi imel vsak profesor za svoj predmet tudi skripto. To pa je zvezano s tolikimi materialnimi težavami, da je prečesto ostalo le pri obljubah. S strani profesorjev je brez dvoma kriva zaposlenost, saj so zaposleni tudi v drugih službah, ker so kot strokovnjaki potrebni. To pa slabi povezanost profesorjev s študenti, ki so na ta način prepuščeni samim sebi.

Se nekaj o predavanjih in vajah, katerih snov mora biti osnova študija vsakemu študentu. Čas predavanj je razmeroma skrčen in zato predavatelji pospešeno razlagajo svoje snove. Poudarek se daje na redni zaključek predavanj o predmetu, vtem ko vaje niso mogoče brez

potrebne instrumentarije. Zelo se v našem študiju pogreša praktični del, ki bi prav pri nas moral biti tem bolj poudarjen. Tudi obisk še teh vaj, ki so redne, ni zadovoljiv. Zlasti srednji in slabši študentje jih skoraj ne obiskujejo. Vzrok je v tem, da pri sedanjem programu ni mogoče končati izpitov iz prejšnjega letnika, in se zato borijo z opravljanjem izpitov v zaostanku. Seveda bi morale biti vaje sočasno s predavanji o istem predmetu, pod kontrolo profesorjev ali asistentov in od študentov zahtevati toliko, kolikor vsaj polovica, to je povprečje študentov, zmore, če že ne kaže dati širših meja.

Druga stran praktičnega dela študija pa so počitniške prakse in ekskurzije. Tu di to imamo vrsto problemov. Podjetja se v glavnem branijo praktikantom, ker od njih v splošnem nimajo neposrednih koristi. Saj študent v praksi v resnici ni še neposredno produktiven; nanj je torej treba gledati kot na čisto preprosto investicijo skupnosti, od katere bo imela prvo in glavno korist tudi skupnost.

Praktikant naj ima možnost, iti po podjetju in si ogledati celotno delovanje obrata, posamezne probleme pa naj obdela v zapiskih o praksi. Zlasti študij elektrotehnike je tak, da institut ne more razpolagati n. pr. z lastno elektrarno, in si je treba take in podobne naprave ogledati na mestu, kjer so. Če dobi študent za prakso konkretno nalogo, je naravno razumljivo, da ne more biti za to podjetje produktiven. Nasprotno, celo v oviro mu je, če je vesten in sprašuje delavce o mnogem. O materialnem stanju študentov bo sicer govora pozneje, tu naj poudarimo samo, da bi vprašanje plač ali podpor praktikantom ne smelo odločati o tem, ali bo to ali oni sploh šel na prakso ali ne. Profesorji morajo imeti možnost in vpliv, da sodooločijo, katera podjetja naj bi nudila določeno število praktikantskih mest za potrebe univerze, in da študent, ki se zlasti zanima za njihov predmet, predlagajo na ustrežajoča mesta v praksi. Nadaljnji problem je v tem, da n. pr. zvezna podjetja letos niso dala na razpolago mest za prakso. Pri odločitvi, naj ostanje študente na praksah v svojih republikah, smo študentje elektrotehnike zlasti prizadeti, ker nam ni omogočena praksa v podjetju Rade

Končar v Zagrebu. Mnenja smo, da bi si morale fakultete vseh TVŠ v državi razdeliti najkoristnejše prakse v vzdržnih razmerjih. Med študenti se namreč postavlja vprašanje, zakaj nimajo možnosti do dobrih praktikantskih mest v drugih republikah že med študijem, saj bo marsikateri izmed njih po dovršenem študiju moral v službo izven Slovenije.

Študij na elektro fakulteti, kot že omenjeno, zahteva ogled naprav v kraju, kjer so. Zato so potrebne ekskurzije. Tu pa se zopet pojavi vprašanje kreditiranja. Fakultete razpolagajo z določenimi zneski, ki jih dobijo v svojih proračunih, vendar so ti zneski nezadostni. Jasno je, da ne morejo iti čez določene meje, mislimo pa, da bi morali fakultetni sveti oceniti potrebnost in strokovno vrednost posameznih ekskurzij in jih kot take vnesti kot del študijskega programa. Upoštevati bi morali biti vsi predmeti, za katere so ekskurzije potrebne. Ker je učni program tak, da pridejo najvažnejši predmeti do izraza predvsem v četrtim letniku, zasluži ta letnik posebno pozornost. Nujno pa je, da se študenti tehniške z vstopom na fakulteto seznanja s tehničnimi objekti. Zato naj že v prvem letniku ve, kakšen je Litoštroj, kakšna je ljubljanska elektrarna, kakšne so tekstilne tovarne itd. Skratka, pridobi naj si splošen vpogled v industrijske objekte in naprave, čeprav svoje bodoče stroke skoraj ne pozna. Absolventom pa naj bi se nudila za zaključek študija in za pregled daljša ekskurzija po podjetjih FLRJ. Po možnosti naj bi bila (kot nagrada) za razširjenje pridobljenega znanja vsaj najboljše omogočena ekskurzija v inozemstvo. Takšne ekskurzije so bile pred vojno. Tudi mi smo po osvoboditvi od raznih podjetij izprosili različne podpore in tako uspeli organizirati nekaj ekskurzij (ekskurzija po FLRJ za absoluteve 1949-50). Letos smo v tem oziru brez uspeha zaradi odloka finančnega ministrstva o varčevanju. V koliko bi pa podjetja lahko prispevala iz svojih fondov za svobodno razpolaganje in iz fonda vodstva, pa smo noleleti na nerazumevanje. Vsekakor bi bilo pravilno, da so že redni krediti za ekskurzije zadostni za uresničenje programa, ne pa kakor doslej, da so bili pri vsakem popravilju in krčenju proračuna najprej črtani deleži za ekskurzije. Večje razumevanje pri podjetjih pa bi tu

di sprostito še rezervne vires. Razumemo, da se podjetja branijo ekskurzij vseh mogočih organizacij in ustanov, saj je to odtegnjanje moči in zaviranje dela, mislimo pa, da v primerih, ko gre za strokovni razvoj visokošolskih kadrov, ne sme biti ovir te vrste.

Socialno stanje in štipendije. Večina študentov na elektro fakulteti je navezana na štipendijo, ki jim je edini pravi za preživljanje. Način štipendiranja, kakršen je bil uveden na fakulteti v letošnjem letu, se je izkazal kot zelo dober, ker je komisija zelo natančno odmerila štipendije po uspehih in po socialnem položaju. Res je bila štipendija marsikomu odvzeta, toda to je bilo v glavnem pravilno, zlasti za tiste, ki so bili študentje samo po semestrih, ne pa tudi po opravljenih izpitih. Da mora biti nek vijkaj, je razumljivo, vendar pa je treba zagotoviti zadostne štipendije študentom, ki vestno opravljajo svoje študijske naloge. Dodatno pa bi morali misliti tudi na bolne študente, ki kljub bolezni še študirajo, vendar pa je zmanjšana njihova zmogljivost. Zato se nam ne zdi primerno, tudi nje postaviti pred dejstvo, da izgube štipendije, če nimajo izpitov. Za prvi letnik naj bi se štipendije delile po uspehih iz gimnazije in po socialnem položaju prosilca. Tako bi imel tudi dijak pred seboj jasno perspektivo in spodbudo. Omenimo naj še razliko med fakultetami, n. pr. med elektrotehniko, ekonomijo ali pravom. Dejstvo je, da je na ekonomski fakulteti možno opraviti vse izpite ob terminih in to z mnogo manjšim trudom ter z visokimi ocenami. V zvezi z načrtom, po katerem naj se dajo novincem štipendije, ki se sprijestijo ob diplomah starih, je treba vzeti za vsako fakulteto specifično merilo, kako dolgo naj se posamezniku daje štipendija glede na potrebno dolžino študija. Važen je tudi problem štipendiranja med počitnicami. Dejstvo je, da mora študent živeti tudi dva meseca. Ne moremo se spriznati z odgovorom pristojnega referenta, da tega tudi v drugih državah ni. Znano je, da je v kapitalističnih državah študij na univerzah nepremožen praktično onemogočen in da je malo štipendistov, zato pa je tudi prizadetih malo ljudi in se na te res ne ozirajo. S tem pa nikakor ni utemeljena pravilnost te trditve in takega stanja. Pri nas je treba gledati na to socialistično, saj v tem primeru ne gre za nikakršno izkoriščanje, temveč za zagotovitev osnovnih življenj-

skih potreb študenta. Danes niso več na razpolago službe za mesec ali dva. Podjetja imajo svoje plane delovne sile in se teh držijo. Razen tega vsak priden študent izrabi tudi počitniška priseda, da se pripravi na izpite v septembru. Če bi pa le dobil službo, sta ta dva meseca izgubljena za študij. Posebno težko je za absoluteve, ker študirajo težje predmete, ki zahtevajo po več mesecev nepretrganega študija. V koliko morajo prekinili zaradi zaslužka ta dva meseca svoj študij, toliko pač in še za nekaj več se jim podaljša celotni študij. Razen tega pa bi bilo z dvanajsmesečnim štipendiranjem rešeno tudi vprašanje plačevanja praks. Denar gre tako iz fonda skupnosti, odstranjene pa bi bile nerednosti in negotovost. Dalje je tudi študentu potreben počitek, saj je tudi on delovni človek. Delo, ki ga vlaga v študij, gotovo ni izmed najlažjih. Če naj to delo uspešno in koristno opravljajo šest do sedem let, po končanem študiju pa še trideset let, je odmora, oddiha že iz zdravstvenih razlogov enako potreben kakor vsakdo, ki opravlja službo in mu po zakonu pripada dopust. Zato naj bi tudi študent dobival štipendijo vseh dvanajst mesecev. Končno pa je le tako, da je delovni človek v službi svojih osem ur, prost čas pa je prost čas. S študentom pa je stvar bistveno drugačna: ima okrog 40 ur predavanj na teden, to je cca 7 ur na dan, obnovil pa naj bi predavano snov še doma. Zato pa, vsaj v naši stroki, nista dovolj dve uri (!), temveč vsaj toliko, kolikor so trajala predavanja. Ker tega ne zmore, se začne zaostanki. Slednjič pa umsko delo ubija i fizično i duševno in ga ni mogoče stopnjevati preko vseh meja. Ko se torej odloča o odnosu do študenta, ni dovolj splošna označba »študent«, temveč predvsem doseženi študijski uspeh. Le takrat je lahko ločiti delavnega študenta od nedelavnega, delavni študent zasluži svoj prostor v družbi.

V začetku smo se predstavili kot absolutevi in nam je kot takim razumljivo, da se nas mnoge omenjene stvari »ne tičejo več«. Spregovoriti pa je treba o tem, ker človek le malo ve o poti, preden jo je prebrel.

Zgorajni sestavek naj bo skromen prispevek, da se v razmeroma majhnih sredstvih, zato pa z zadostno dobro voljo odločajočih činiteljev izboljšajo razmere na elektro fakulteti, ker so predlagane izboljšave brez dvoma skupnosti koristne.

Absolutevi elektrotehnika
(Jaki Tož)

ČETIRTA ŠTEVILKA »DELA«

Kominformizem — ideologija birokratske kaste je danes najhujši sovražnik vsakega napredka. V teoretični in praktični borbi proti temu sovražniku smo pri nas prišli do spoznanja, da kominformizem ni le napačna politična linija glede enega ali drugega posameznega vprašanja, temveč vseobsegajoč sistem teoretičnih in praktičnih pogledov birokratske kaste. Čim dalj traja ta famozni »spor« med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, tem bolj postaja jasno, da kominformizem tudi ni več samo revizija marksizma, temveč pravi svetovni nazor birokratske kaste, ki obsega prav vsa področja človeškega znanja, ki lahko kaj koristijo tej kasti. Marksizem-leninizem je samo še firma na zunanem pročelju svetovnonazorske stavbe birokratov, ki se ji ne morejo izogniti, če hočejo sploh še koga privabiti v svojo stavbo.

Če človek pregleda marksistično literaturo v naši deželi takole od resolucije informbiroja naprej, bo videl, kako korak za korakom naši praktični in teoretični partijski delavci razkrivajo idejno revščino, pragmatizem, idealizem itd. na posameznih področjih, kjer se birokratska teorija sploh še udejstvuje. Najprej odnosi med socialističnimi državami, potem teorija države, dalje politična ekonomija prehodne dobe, nacionalna vprašanja in sedaj še najhujši temeljni kamen marksizma — filozofija — dialektični materializem. Na vseh teh področjih je birokratska kasta v glavnem že izdelala svoje poglede, prilagojene njenim najneposrednejšim interesom. Ni dvoma, da je tako tudi na vseh drugih področjih, kjer se le da kaj preobrniti v korist birokratov.

Tovariš Jože Potrč se je v zadnji, četrti številki »Dela« dotaknil problema filozofije in znanosti v svoji razpravi pod naslovom: »O škodljivosti monopolizma in sektaštva za razvoj znanosti«. Najprej ugotavlja, kakšen je marksistični odnos do teorije in posebno do filozofije. Mislim, da je tu posebno važna ugotovitev, da je znanost močna zato, ker zrealizirano. Prav zato si resnica krči pot preko vseh ovir. To se pravi, da mora znanost — teorija — resnico odkrivati, pa če je še tako neprijetna, ne pa služiti zakrivanju resnice v interesu vladajočih. Tak je namreč odnos sovjetske birokratske kaste do teorije, ki stoji danes samo še za opravičevanje vseh mogočih hegemonističnih, imperialističnih in sploh ne-socialističnih postopkov Sovjetske zveze. Toda — poudarja avtor — resnico je mogoče iskati in se zanjo boriti le v pogojih, ko je znanstvenemu raziskovanju in borbi mišljenj svobodna za vse tiste, ki jo iščejo edino in samo v interesu napredka. Če pa postane resnica to, kar trenutno koristi birokratski kasti, potem seveda svobodnemu raziskovanju ni prostora, znanost mora biti pridržana po edincem — birokratom — in resnica mora biti dekretirana.

Osnovna misel avtorja o dveh odnosih do teorije je torej take: 1. marksistični odnos, lasten proletariatu, ki nima nobenih posebnih razrednih interesov več (razen da odpravi vse razrede) in ki mu je osnovni kriterij znanstvenosti — objektivna resnica, in 2. monopolistični, sektaški, birokratski odnos, kakršen je bil lasten vsem do sedaj vladajočim razredom, kjer je teorija samo služabnica koristi tega razreda. Tovariš Potrč potem to misel tudi podrobneje analizira in po-

kaže na nekaterih primerih Stalina kot pravega ideologa birokratske kaste. Kajti Stalinu dialektični materializem kot teorija ni več last vsa človeštva, metoda, s katero odkriva človeštvo vse globlje resnice o narodi in družbi, temveč izključna last nekih partij, »ki pa jih bo zgodovina že jutri pometla v ropotarnico«, kakor pravi tovariš Potrč. Isti smisel ima tudi Stalinovo degradiranje dialektičnega materializma na sedem potez in delitev: dialektika je metoda — materializem teorija. S tem jemlje dialektiki revolucionarni pomen za razvoj prirodnih znanosti in filozofije. V tem pa je tudi korak nazaj od Lenina, ki meni, da je »dialektika znanost o splošnih zakonih gibanja, tako znanostnega sveta kakor človeškega mišljenja«.

Toda če že vzevamo dialektiki značaj teorije, potem je treba biti dosleden in ji vzeti tudi enega temeljnih zakonov — zakon negacije negacije. Z izgovorom, da se borijo proti šablonski »trjadi«, so sovjetski teoretični izgnali zakon negacije negacije, zakon, ki bi ljudi lahko privedel na misel o negaciji birokracije. Tega pa seveda vladajoča birokratska kasta ne more dovoliti. O tem razpravlja tovariš Potrč v poglavju »revizija in vulgarizacija marksizma pod zastavo boja s triadom«, kjer se dotika tudi diskusije, ki se vodi glede tega v reviji »Socialistični front«. V nadaljnjih poglavjih razvija avtor še misli o tem, da je danes znanost postala last vsa človeštva in da je lažna tista partijnost, ki jo hoče imeti kot svoj monopol. Dalje, da je »dialektika kralkomalo del in to bistven del sodobne izobrazbe« (J. Potrč). Zato znanost marksizma-leninizma ni in ne more biti strankarski ali režimski svetovni nazor. To je danes že, čeprav največkrat v nezavedni obliki, svetovni nazor vsakega količnjak izobraženega človeka, ki sam doživlja neprestane spremembe, pozna rezultate prirodnih ved in čuti potrebo, da to znanje poveže v celoto. S tem v zvezi opozarja tov. Potrč na škodljivost tendence po monopoliziranju in sektaštvu v znanosti, ki so se pokazale tudi pri nas in proti katerim se moramo najodločneje boriti.

V zadnjem odstavku svojega prispevka napravi avtor praktične zaključke svojih razmišljanj, kjer opozori na osnovna dela klasikov marksizma, ki so nujno potrebna vsakemu izobraženemu človeku. Posebno važna pa se mi zdi ugotovitev, da bo prav specialni študij filozofije, ki ne bo naslonjen samo na posebne vede, še dolgo nujno potreben. Ta zaključek sledi iz spoznanja, da je sodobna filozofija baza za vse znanosti, kajti edino dialektično materialistični filozofski nazor osposablja človeka, da uporablja dialektiko v katerikoli posebni vedi. Zato lahko smatramo to razpravo tudi kot napotilo vsem tistim, ki so se ali pa se še bodo lotili študija dialektičnega materializma. Želeti je še več razprav o sovjetskih povtorbah marksistične filozofije, da se ho mo čimprej in temeljiteje znebiti Stalinovih šablon in poenostavljanja.

Na liniji boja proti birokratizmu je tudi razprava dr. Teodora Tominka »Varstvena vloga novega kazenskega zakonika pred nevarnostjo lastne birokracije«. Tu zelo tehtna in sistematična razprava bo vsakemu bralcu jasno pokazala, kako daljnosežne ukrepe smo pri nas že napravili v boju proti birokraciji. Avtor

podaja najprej osnovne misli o novem kazenskem zakoniku in njegovi varstveni vlogi pred nevarnostmi, ki grozijo državljanu FLRJ in njegovi socialistični državi. Ena osnovnih nevarnosti, na katero so opozorili že klasiki marksizma, je tako imenovana »lastna birokracija«. Njena družbena nevarnost se izraža predvsem v tendenci, da se odtrga od ljudstva in dvigne nad njega, da zavira demokratizacijo, zlorablja državni aparat nasilja za zaščito svojih koristi, samovoljno postopa v odnosu do osebnih in imovinskih pravic državljanov itd. Zato sta že v prvem členu kazenskega zakonika formulirani dve osnovni načeli, ki odražata našo borbo proti birokratizmu: 1. objekt kazenske zaščite je predvsem človek — največja vrednost naše družbe. Na prvem mestu je torej varovana osebnost državljan in njegove zakonite pravice in svoboščine pred nasiljem in samovoljo. Šele na drugem mestu je država in njene koristi v veliko razliko od Sovjetske zveze, kjer je narobe: 2. načelo legalitete, ki je v tem, da ne sme biti nihče kaznovan za dejanje, ki ni v zakonu določeno kot kaznivno dejanje. S tem kazenski zakonik učinkovito varuje državljana pred vsako samovoljo državnih organov. Ta splošna načela so v kazenskem zakoniku konkretnizirana s posameznimi določbami. Avtor naštevata in komentira najvažnejše, ki so v zvezi z »lastno birokracijo«. Tako na pr.: poglavje o »kaznivih dejanjih uradnih oseb«, kjer se preganjajo dejanja, naperjena zoper svobodo in pravice državljanov, daje delovno pravo, ki šteti pravice delovnega človeka v delovnem razmerju; določba o tem, da znanstvena in drugačna družbena kritika ni kazniva; določbe v poglavju o kaznivih dejanjih zoper oboževane sile, o kazenskih sankcijah zaradi grdega ali nečloveškega ravnanja s podrejenimi; poglavje pod naslovom »kazniva dejanja zoper uradno dolžnost«, kjer se preganjata zloraba uradnih pravic, namerna kršitev zakona, nevestno opravljanje službe itd.

Kazenski zakonik varuje seveda tudi našo socialistično državo oz. družbeno ureditev pred birokratizmom, ker je ta državna in družbena ureditev revolucionarna pridobitev našega človeka. Birokratizem je namreč prav tako sovražnik taki socialistični državi in družbeni ureditvi, ki ga preganja, kot buržoazija. Te vrste kazniva dejanja je zbral kazenski zakonik v poglavju pod naslovom »Kazniva dejanja zoper ljudstvo in državo«.

Končno se je avtor dotaknil še kaznivih dejanj zoper narodno gospodarstvo, kjer kazenski zakonik varuje socialistično gospodarstvo pred sovražnimi dejanji raznih odgovornih oseb v gospodarstvu. Čeprav novi kazenski zakonik ni mogel zajeti vseh možnih manifestacij birokratizma, je vendar njegova tendenca proti nevarnosti »lastne birokracije« velik prispevek v borbi za poglabljanje socialistične demokracije pri nas.

Tovariš Piškur je v svojem prispevku »Položaj in zaposlitev žene v LR Slovenije« izčrpno obdelal ženski problem pri nas. V naši revoluciji so se potrdile Leninove besede, da »proletariat ne more izvojevati popolne svobode, ne da bi izvojeval popolno svobodo za ženske«. Ženske so pri nas s svojo udeležbo v narodnoosvobodilni borbi in z udeležbo pri graditvi socializma dejansko rešile tako imenovano žensko vprašanje. Avtor po-

daja najprej nekaj zgodovinskih podatkov, ki osvetljujejo položaj žene v prejšnjih družbeno ekonomskih formacijah, temeljiteje pa obdela položaj žene v kapitalizmu in njeno borbo za odpravo podrejenega položaja, v raznih feminističnih gibanjih. V drugem delu razprave obravnava položaj žene v stari Jugoslaviji in posebno v Sloveniji ter daje nekaj podatkov o sodelovanju žen v borbi našega proletariata pred vojno, ter podatke o borbi žen med narodnoosvobodilno borbo. Nato nam pokaže pridobitve, ki so jih žene s svojo borbo dosegle v novi Jugoslaviji in citira ustavo in zakone, ki so določili položaj žene v družini, družbi in v delovnem odnosu. Toda — pripominja avtor — vse to še ne zadostuje za ženinno resnično enakopravnost. Ta bo dokončno dosežena po eni strani šele s nadaljnjim razvojem proizvodjalnih sil, ki bodo ženo osvobodile njene suženjske navezanosti na domače gospodinjstvo, in z vzgajo, da se žena sama otrese starih predsodkov, po drugi strani.

Po tem uvodu obravnava avtor vrsto problemov, ki še danes nastopajo predvsem zato, ker naše proizvajalne sile še niso na dovolj visoki stopnji, ker so žene same obremenjene še z vrsto predsodkov in ker tudi moški še zdaleč nimajo pravičnega odnosa do žene. Tako opozarja tovariš Piškur nato, da imamo tu opraviti z ženo materjo ali bodočo materjo, kar moramo imeti vedno pred očmi, čeprav je nedvomno, da je za zgraditev naše materialne baze udeležba ženske delovne sile neobhodna. Zato naštevata nekaj pogojev, ki so potrebni za to, da bo žena lahko zaposlena in da pri tem ne bo trpela njena prirodna vloga — materinstvo. N. pr.: pravilna zaposlitev pri delu, ki niso težka in zahtevajo predvsem spretnost, dalje večja strokovna usposobitev žensk, uvedba higienskih in zdravstvenih tehničnih ukrepov, upoštevanje predpisov delovnega prava ter predpisov o zaščiti noseče žene in matere. Med ukrepi, ki naj že danes vsaj deloma razbremenijo ženo ubijajočega gospodinjstvskega dela, pa predlaga avtor predvsem širše ustanavljanje pralnic, šivalnic, menz, otroških ustanov, pa tudi pravičnejšo razdelitev bremen domačega gospodinjstva med možem in ženo. Mislim, da bi moral biti ta članek vsem vodilnim ljudem v našem gospodarstvu napotilo za to, kakšen je pravičen odnos do žene v socializmu. S takim pravičnim odnosom bodo pomagali ženi, da se osvobodijo predsodkov o svojem položaju v družbi (ker bo imela zato tudi svojo lastno materialno osnovo), pa tudi rešili nemalo problemov v zvezi z delovno silo v korist čim hitrejši graditvi takih materialnih proizvodjalnih sil, ko ne bo treba več diskutirati o ženskem vprašanju, ker ga enostavno ne bo.

Na koncu prinaša 4. številka »Dela« še oceno »Pete knjige zgodovinskega arhiva KPJ« (Socialistično gibanje v Sloveniji), ki jo je napisal dr. Kyovsky. Opozoriti bi hotel le na pripombo, ki jih daje avtor in ki naj služijo za temeljitje osvetlitev zgodovine delavskega gibanja v Sloveniji, kot jo je lahko dala peta knjiga zgodovinskega arhiva. 4. številka »Dela« je sicer po obsegu drobna, toda bogata po raznovrstnosti in pomembnosti problemov, ki jih obravnava. Skoda je le, da se je zaradi tehničnih ovir njen izid zakasnil za skoro dva meseca.

Ciril Kosmač

OSNUTEK ZA DALJŠO ZGODBO

III

Ne bi bilo res, če bi rekel, da sem se letos, ko sem se po enajstih letih spet pripeljal v Pariz, že prvi dan spomnil Janezka in Angelce.

Pariz je vendar Pariz in popolnoma zavzame človeka, še prav posebno, če sprejme starega znanca. Tako je bilo tudi z mano. Pripeljal sem se s polnim, skoraj prekipeljavim srcem, hkrati pa s prikrito bojaznijo, da Pariz ne bo več takšen, kakršen se je pred enajstimi leti prvič razgrnil pred mojim očmi. In res ni bil. Takrat je bil prečudovit, toda neizmeren, vzvišen in nedosegljiv, skoraj nečloveški. Zdaj pa je bil sicer še čudovit, toda znižal se je in se skrčil v razumljive in dosegljive mere: nikjer nisem strmel pred nadnaravno lepoto, nikjer ni bilo ničesar, kar bi bilo izven človekove ustvarjalne moči. Temu sem se spočetka začudil, in celo z rahlo grenkobo. Pa sem se takoj pomiril ter začel pridigati samemu sebi:

»Le nikar se ne čudi, bratec moj! Tudi tvoja leta teko. Ko si prvič prišel, si bil v dopoldnevu svojega življenja; živel si s hrepenenjem in navdušenjem. Sonce tvojega znanja in tvojih izkušenj je takrat komaj vzšlo. Sijalo je poševno, to se pravi, da so šele prvi žarki v snopih prodirali skozi jutranjo meglico; zato so se tako bliščale visoke kupole in segali v oblake vrhovi katedral, zato je bilo vse tako nerahino in migotajoče, tako veličastno in skrivnostno hkrati. Zdaj pa... o, le nikar ne govoriva o soncu znanja in izkušenj, zakaj vsako znanje so samo stopnice do naslednjega nadstropja in vsaka izkušnja je samo ključ, ki odpre nova vrata — a te hiše ni ne konca ne kraja. Zato raje govoriva o tistem soncu, ki ima v času zarisan svoj lok, o soncu, ki meri dan tvojega življenja in ki ta tvoj dan sproti prižiga in upeljuje. Pod tem soncem neizprosno zoriš, boš dozorel in odpadel, pa če si pusta lesnika ali najsočnejši sad. To tvoje sonce se je že dvignilo na opoldansko nebo in zdaj navpično sijajo. Razhajalo je meglice tvojega mladostnega hrepenenja in pomirilo veter tvojega navdušenja. V pošteni luči ti zdaj kaže podoba tvojega sveta; zato je tudi kupole in katedrale pritisnile k tlom, na tleh pa je razžgalo mehke skrivnostne sence... Da, tako je zdaj s tabo. In ko bo tvoje sonce začelo drseti v večer... Eh, kaj bi zdaj mislil o tem! Sem vdan zamahnil z roko. »C'est la vie!« (To je življenje!)

»Mais la vie il faut la vivre!« sem takoj poskočil in s stisnjeno pestjo sunil predse. »C'est ça. Je ne suis plus une matricule, je suis un poulu. On sait qu'est-ce que c'est que la bagarre. Et on ne connaît pas la frousse! En avant! Un, deux! Un, deux!« (Tako je. Nisem več rekrut, temveč star vojak. Dobro vemo, kaj je bitka. In srce nam ne leze v hlače. Naprej! Ena, dve!)

Zravnal sem se in zakorakal po ulicah — in reči moram, da sem korakal veselo in samozavestno, češ pa smo le mož. Mahnil sem jo po Parizu — in, glej, ta nekaj tako vzvišena in nedosegljiva, prelepa in prebogata, skrivnostna in nevarna dama, ki so pred njo nemela usta in klecala kolena mladega in neizkušnega, rovtarskega in siromašnega tolminskega poba, je zdaj prijazno odpirala vrata možu z že razbrazdanim čelom in razredčenimi lasmi. In nič več ni bila zapeljiva sirena, ki vabi k sebi mlade sanjače in jih pogublja; bila je plemenita in modra, res domača in preprosta gospa. Kako mirno in kako vsakdanje sva se pogovarjala o upanju in brezupu, o grdobijah, bridkosti in lepote širokega življenja, ki raste pri tleh, a prav tako mirno in vsakdanje sva

Veno Pilon: Gledališki umetnik (Ledoux) — (suha igla)

se pogovarjala tudi o prečudovitem in vzvišenem, o tako imenovanem »nadnaravnem in nedosegljivem« — zakaj vse, kar je prečudovitega in vzvišenega, »nadnaravnega in nedosegljivega«, je pogumno od tal in je sad človekovih rok in človekovega duha, zato pa je tudi vse, kar je resnično človeško, čudovito in vzvišeno, »nadnaravno in nedosegljivo«.

»Paris — c'est Paris. Second to none.« (Pariz — je Pariz. Para nima.) Tako sem se po enajstih letih srečal s Parizom.

Janezka in Angelco pa sem srečal teden dni kasneje. Bila je prava poletna pariška nedelja. Že jutraj sem jo spoznal: to bo prijatno lenobno dolgočasje, ki se bo prav počasi vleklo do noči. Kupil sem Le Figaro in po stari navadi sedel na skoraj prazno teraso kavarne Le Dôme. Naročil sem si kavo in maslene rogličke ter z maslenim rogličkom skušal zaužiti tudi masleni Mauriacov

uvodnik o krizi francoske vlade. Uvodnik je bil pisan v nenavadno mehkem in tekočem slogu, pa ga kljub temu nisem mogel spraviti vase. Ni mi bilo do branja.

Zamaknil sem se po praznem montparnaškem križišču ter brez sleherne misli ždel v svojem nepremičnem, toplém dolgočasju. Taki trenutki so lepi, a so res samo trenutki: v človeku je mir, toda ta mir se gosti in gosti, dokler se ne naposled ne strdi, pade na spokojno gladino tvoje duše in te vznemiri. Tako se je zgodilo tudi meni. Kar nenadoma sem se vznemiril; bilo mi je, kakor bi mi vest nekaj očitala, ali pa kakor bi me vsak hip utegnila zadeti neprijetna novica.

Vstal sem, nestrpno stopical pred vzhodom v podzemsko železnico in razmišljal, kam naj grem, da se pomirim. Naposled sem sklenil, da obiščem Giocondo. Odpravil sem se v Louvre, toda odpravil sem se peš in po ovinkih: pre-

Veno Pilon: Eksistencialisti (suha igla)

meril sem Luksemburški park, Latinsko četrto, Saint Germain des Prés, zavil po Rue Saints Pères, prekoračil Pont Royal in naposled obstal na Cour du Carrousel. Trg je bil popolnoma prazen, čudovito sončen in tih. Že sem jo mahal proti vratom, ko so se nenadoma pojavile pred mano tri priletne, dolgonoge in dolgonosate angleške device, vsaka s svojim voščem v rokah. Kaj pa če jo habnice zavijejo naravnost pred Giocondo, da presodijo, kaj je tako čudovitega in skrivnostnega v njenem nasmehu? Obstal sem za hip, nato pa sem se obrnil, češ saj mi ni treba hoditi v muzej; dovolj je, in še lepše je, če vem, da je Gioconda blizu, tam gori v tistemle traktu, in da se njen nasmeh razliva tudi v tem sončnem dopoldnevu. Bil sem kar zadovoljen s to mislijo; oddahnil sem se ter se odpravil po tulerijskih vrtovih. Precej dolgo sem se sprehajal, naposled pa so me nože kar same, in ne da bi vedel kdaj, prinesle do moje postaje na desnem bregu: v Café de la Régence.

Spustil sem se na pleteno stolico, prekrizal noge in se sploh udobno pripravil na kratek oddih. Tudi tu je bilo pravo pariško poletno nedeljsko dopoldne. Po Avenue de l'Opéra so drseli redki in skoraj prazni avtobusi. Pred Comédie Française je postopal lep postaven fant s črno petelinjo priškosko ter z grozečim glasom in pogledom ponujal De Gaullov nedeljski list. Tostran ceste je postopal skoraj za las podoben fant in s prav tako grozečim glasom ponujal nedeljsko izdajo Thorezove komunistične stranke. Kupil sem oba lista, in tudi lista sta si bila skoraj za las podobna. Oba sta imela na prvi strani petkolonski naslov o začetu kolesarske dirke Tour de France in štrikolonski naslov o zločinu osemnajstletne eksistencialistke in njenega devetnajstletnega eksistencialističnega fanta, ki sta zadavila dva starca; celo podnaslova sta bila enaka: »Je n'ai jamais tant rigolé de ma vie! déclare au Commissariat de Police le jeune meurtrière existencialiste. (Se svoj živ dan se nisem tako zabavala je izjavila na policijskem komisariatu mlada eksistencialistična morilka.) Po fotografijah sta se razlikovala le v toliko, da v Thorezovem glasilu seveda ni bilo dolgokrake podobe generala De Gaulla, v obeh pa je bila skupina kolesarjev in kajpak tudi neizbežna nedeljska lepota v atomsko skromni kopalni obleki. Zganil sem oba lista in ju položil na mizo. Natakaj, ki se je dolgočasil kake tri korake od mene, je zmignil z rameni in s skepsno pravega Parižana pripomnil:

»Oh, c'est pareil. Un canard c'est un canard.« (O, ista figa. Raca je raca.)

Nasmehnil sem se mu, plačal in šel.

Vrnil sem se na Montparnasse, pokosil Chez Henriette in nato obstal na Boulevard Raspail ter premišljal, ali naj jo mahnem v Bois de Vincennes ali v Bois de Boulogne. Odločitev je bila seveda tako naporna, da sem moral spet sestiti na teraso kavarne Le Dôme. A tudi tam se nisem odločil. Kar sedel sem in sedel, nemiren in nestrpen, dokler nista prišla stara prijatelja, Pilon in Drago. Skupaj smo ugibali, kam bi jo mahnil, pa tudi z združenimi moči nismo prišli do sprejemljivega sklepa. Naposled smo na slepo srečo krenili proti Latinski četrto. Premierili smo Luksemburški park in obstali na Boulevard St. Michel. Po kratkem premisleku smo sklenili, da si ogledamo poslednji dom francoskih vedleuhov, čeprav nismo bili nič kaj posebno zbrani, da bi se pogrezali v katekombe Panthéona. Stopili smo čez cesto

(Nadaljevanje in konec)

— a glej, ko smo se znašli pred vzhodom v podzemsko železnico, mi je nenadoma šinila v glavo prava misel.

»Vesta kaj,« sem rekel, »peljimo se raje v Robinson. Tam so pred vojno živeli neki moji znanci.«

»Tvoji Tolminci?« me je hudomušno ošinil Drago.

»Seveda.«

»Boš povedal zgodbo?«

»Bom.«

»Veš,« se je Drago obrnil k Pilonu,

»ta hudič!« sem rekel, »Pripovedovat je vendar laže kot pisati. Poslušalca imaš pred sabo, gledaš mu v obraz in njegova lastna napetost poganja tvoj ustvarjalni stroj, zato pripoveduješ naglo, kratko in živo.«

Sedli smo v vlak. Med vožnjo sem jima povedal svoja srečanja z Janezkom

»Stopite vendar naprej!« je hitro povabila Angelca. »In nikar se ne ustrašite! Nikar ne zamerite! Takole pač živimo. O, saj če ne bi bilo vojne, bi bili že pozidali hišo, zdaj pa... zdaj pa sva sama... in stara.«

Stopili smo v barako. Ista kuhinja kakor pred enajstimi leti, toda videti je bila najmanj petdeset let starejša. Vse je bilo sicer čisto, a staro, izlizano, preperelo. Fotografije v okvirih so že skoraj popolnoma obledela. Zatohlo je dišalo po gnijočem lesu.

»Od kod si pa zdaj prišel?« je vprašala Angelca in naglo začela brisati pručke, da bi posedli.

»Iz Ljubljane.«

Janezek je rahlo trznil in me nekam čudno pogledal.

»Pa boš dolgo ostal?« Angelca je zdaj brisala mizo. Pobrala je časopis, ga zganila in potisnila k oknu.

»Tri tedne,« sem odvrnil in se ozrl v časopis. Humanité.

Janezek je počasi stopil k mizi, pogladil prt, pobral časopis in ga vrgel na polico.

»Tudi ta zadrega je torej med nama,« sem pomislil. Glasno pa sem vprašal:

»Kako sta se kaj pretolkla skozi vojno?«

»Ne vprašaj!« je zastokala Angelca.

»Janezek je bil cela štiri leta v nemškem taborišču.«

Janezek je zamahnil z roko, češ da ni bil edini in da zato ni treba govoriti o tem. Vzel je s police dve steklenici in odšel brez besede.

»Kako pa kaj živita? Kako pa poba?« sem vprašal.

Bilo je, kakor bi Angelca čakala samo še to vprašanje. Zakrtila si je z rokama obraz in zahlipala:

»Ne vprašaj!... Jacquesa, mlajšega, sva izgubila!«

»Ali je padel?«

»Neel!... je bridko zmajala z glavo. »Saj je šele dva meseca od tega. Poročen je bil... Tako lepo punčko ima. Tri leta je stara... Pri vojnih je bil... medtem pa je doma njegova žena... saj veš... z drugim... on pa je zvedel in tega ni in ni mogel prenesti. Oh, ko pa je bil tako občutljivega srca! Dvignila je glavo, me pogledala s široko odprtimi očmi in počasi povedala: »Pod vlak se je vrgel...« Prikimala je tri strahotni resnici in spet spustila glavo na kolena.

V takih trenutkih je človek neizrečeno neroden. Tolažilne besede ne najde, a nekaj mora reči, da ne molči kot kamen. Zato sem vprašal:

»Kje pa je starejši?«

Veno Pilon: Štalni gostje (suha igla)

Angelca si je obrisala solze in skoraj mirno rekla:

»Jean je v Parizu. V tovarni dela. Redkokdaj pride. Z očetom se nič kaj lepo ne gledata. Saj veš, Janezek je bil zmeraj levitar. Jean pa drži za De Gaulla... Pomaga pa nam tudi nič. Kako pa naj pomaga, saj ima, sirota, sam že štiri otroke!... Sama sva, sama!« je vzdihnila.

Janezek se je vrnil in nalil vina. Trčil sva in izpil, toda beseda nam ni in ni stekla. Silili smo se z različni vsakdanjimi vprašanji.

»Kaj pa Gizela? Ima še gostilno?«

»Gizela si je med vojno nabrala denarja. Zdaj ima v Barbizonu hotel.«

»Pa Elvira?«

»Elvira se je izgubila.«

»Kako... izgubila?«

»V Pariz je šla. Že med vojno.«

In spet smo molčali. Bilo mi je kar mučno. Toda le o čem naj govorim? O delu in zaslužku nisem hotel spraševati, ker je bilo očitno, da ni bilo ne dela ne zaslužka preveč. Ali naj začnem s politiko? Še manj. Janezek je vendarle prej sprejel spravo z mize Humanité. S tem je dovolj jasno povedal, da bi se rad izognil takemu razgovoru, hkrati pa je tudi pokazal, da je razdvojen. To je bilo kakor na dani; saj ni niti vprašal, kako je doma. Naš obisk mu je neprijeten.

„Vprašanja naših dni“

letnik 1949 in letnik 1950 imamo na razpolago. Vsako polletje je vezano v eno knjigo, ki stane 120 din.

Naročnike, ki so nam prinesli priloge »Vprašanja naših dni« v vezavo, obveščamo, da so knjige gotove. Pridite ponje v upravo, Kopitarjeva ulica 2, Ljubljana.

UPRAVA »LJUDSKE PRAVICE«

KULTURNI DROBIŽ

Slušna igra v Franciji. V Franciji se zelo intenzivno ukvarjajo z najmlajšimi dramskimi zvrstmi, s slušno igro. Mnoge slušne igre izdajo tudi v knjigah. Med pomembnejšimi sta Ghelderodeva priredba *Ulenapiegla* in priredba Tolstojeva *Ane Karenine*, ki jo je pripravil Marcel Maurette. Velik uspeh pa je imela slušna igra *Franciska Mauriacova* 'Ogenj na zemlji'. Kritika je to do o cenila kot eno Mauriacovih najboljših dramskih del, kar se je v njem z avtorstvom, ki prevaja zgodbo, in z junaki najbolj približal svojemu najboljšemu romanom. V knjižni izdaji se bere ta drama kot dialogiziran roman.

Glavna konferenca UNESCO je sklenila ustanoviti Mednarodno združenje umetnostnih kritikov. V pripravah pa je tudi dogovor o ustanovitvi Mednarodnega sveta za arhivo in za glasbo.

Novo izdajo slovitih La Bruyérovih 'Značajev', delo, ki je ob koncu 17. stoletja že oznanjalo zaton vlade Ludovika XIV., so z izrednim okusom pripravili v Parizu. Znanil ilustrator Lucien Boucher je knjigo opremil s karikaturnimi, ki predstavljajo ljudi z Ludovikovega dvora in iz pariških višjih slojev. Filna ironija, ki veje iz njih, je v popolni harmoniji s stilom La Bruyérovega pisanja, tako da se namajše ena najlepših letskih francoskih knjig.

François Mauriac in André Maurois, dva najpomembnejša pisatelja starejše generacije, izdajata vzporedno svoja izbrana dela. Doslej sta izdala vsak po 5 zvezkov. Izdaja je posebno zanimiva zaradi uvodov, ki jih pišeata pisatelja sama. Mauriac v svojem 5. zvezku z izredno iskrenostjo in poštenostjo opisuje svoja avtorska dela. Pričeva da je imenitni angleški roman velik vpliv. Iskane resnice o človeku, kakršno je hotel pokazati v svojem delu, pa prepriča drugim, da se tega iskanja ne podcenjuje. Tudi Maurois v svojem uvodu poudarja, da sta mu bila človek in njegova usoda glavna problema.

Lutkarski tedeni se priredila od 7. do 12. septembra v Düsselndorfu Zveza nemških lutkarjev, ki je bila v letu 1950 prepovedana in po vojni spet obnovljena. Vsak dan tedna je tvoril s svojimi predavanji, diskusijami in predstavami zaključeno celoto; tako so bili posamezni dnevi posvečeni mladinskim in amaterskim lutkovnim odrom, vprašanjem umetniških poklicev gledališč, lutkarstvu v šoli itd. En dan je bil določen inozemskim gostom: Gerald Morice, urednik angleške lutkarske revije 'The Puppet Master', je predaval o lutkovni gledališčni v Angliji, predvajali so dokumentarni barvni film o tradicionalnih sicilijskih lutkah, Marionetno gledališče iz Züricha pa je gostovalo s Pergolesijev komično opero 'La serva padrona' in z glasbenim skečem Paula Hindemitha 'Tja in nazaj'. Udeleženci so si na izletu v Köln ogledali predstavo s tradicionalnimi lutkami na palčkah, ki so se obrnile samo še v tem mestu. Vse tedne so bili tečaji za igralce z rodnimi lutkami in za vodje senčnih gledališč. Med pisano množico nemških odrov je vzbujal zanimanje zlasti lutkovni oder podeželjske ljudske univerze iz Porza in marionetno gledališče iz Augsburga, ki je med drugim uprizorilo dramatično pravljico 'Mali princ francoskega pisatelja in letalca Antoine de Saint Exupéry.

Rimski koloseum bo postal koncertna dvorana. Slavni koloseum v Rimu, kjer so prve kristijane metali levom, bo spremenjen v eno največjih koncertnih dvoran na svetu. Postavili bodo sedeže, lože in galerije vse do vrha zidovja, ki je visoko nad 50 m. Baje bodo dela končana že prihodnje leto. Predstavam bo lahko prisostvovalo nad 15 tisoč gledalcev. Na ta način bo koloseum prvkrat spet uporabljen po propadu Rimskega imperija.

Razstava francoskega slikarja Fourgerona. V Parizu je odprta razstava slik francoskega slikarja Fourgerona pod naslovom 'Zemlja rudnikov'. Slikar razstavlja risbe in olja iz življenja rudarjev v Franciji. Razstava ima podnaslov: 'Prispevek h graditvi novega francoskega realizma'. Kritika je razstavo kaj različno sprejela, vendar soglasno poudarja, da je pri Fourgeronu čutil močan vpliv Davida, tako po monumentalnih kompozicijah kakor po sistematičnem izkoristitvi sence in svetlobe.

Pregled italijanske umetnosti v 1950. letu. V redakciji Valceschija in Apolinija je izšla v Torinu knjiga 'Pregled italijanske umetnosti 1950', ki vsebuje povzetke kritik in zapiske o najvažnejših dogodkih na področju likovne umetnosti, arhitekture, glasbe, književnosti in gledališča v Italiji leta 1950. Registrirane so vse razstave in nagrade kakor tudi najvažnejši članki, kritike in polemike iz italijanske revije in časopisov. Ta knjiga je prva v seriji 'Panorama', ki jih bodo objavljali vsako leto.

V številne festivale v Francoskem v poletnih mesecih so uvrstili 'Festival dramske umetnosti v Panju de napas d'Avignon', ima na sporedu delo 'Diet Prinz von Homburg' nemškega pisatelja Heinricha Kleista.

Melanezijska umetnost. Na pomladanski razstavi melanezijske umetnosti v Parizu je razstavljal tudi neki Somuk, slikar s Solomonovih otokov. Zdal je izšel pod naslovom 'Melanezijska umetnost tudi zbornik, ki prinaša razen Somukovih slik tudi slike nekaterih njegovih rojakov.

Senzacionalna arheološka odkritje na Siciliji. Na malo znanem kraju, med krajem Enno in morjem so nedavno odkrili velike stare mozaike, ki so po mnogim strokovnjakom do zdaj najmočnejši izraz dramske umetnosti. Doleži se ni bilo močnega utegotovitvi, ali je bilo tu kako mesto, zdravišče ali cesarsko letovišče. Odkrili so ploščice in mozaike velikih kraljevskih razsežnosti. Najpomembnejša pa so tla velikanske dvorane, kjer je veličasten mozaik, ki predstavlja gigante v raznih bojnih položajih. Menijo, da je ta kraj služil za forum. Drugi mozaiki predstavljajo prizore iz Afrike, upodobljeni so ston, levji, leopardi. Dalje prizori iz grške mitologije, iz poljskega in pastirskega življenja v Italiji, izvalna azijska ženaka božanstva itd. Odkrit je tudi 30 m dolg in 4 m širok hodnik, ki vodi iz dvorane gigantov in je ves pokrit z mozaiki. Na njem so upodobljeni prizori iz kratkega trgovskega in mornarskega življenja v Sredozemskem morju, skupine semitskih trgovcev s tipičnimi profili, rimski vojniki z mečem in ščitom itd. Raziskovanja so še v teku in se pred manjšimi odkritja ogromno delovno področje. V ta namen bodo na kraju samem sklicali tudi kongres arheologov.

Ameriški film o informbrojevskih procesih. Z velikim zanimanjem pričakuje javnost ameriški film 'Kriv izdajec', ki bo baje pokazal bistvo insceniranih procesov v informbrojevskih deželah. Kakor so izvedeli, se dejanje filma odigrava na Madžarskem in se snuje okoli Raikovega in Mindszentihovega procesa.

Pakistanski film. Ko se je Pakistan ločil leta 1947 od Indije, ni bilo na njegovem ozemlju niti enega filmskega studia, ker je vsa filmska industrija ostala v Indiji. Splošno je kaj malo znano, da je Indija razen Japonske največji proizvajalec filmov na svetu. ZDA izdelajo letno okoli 520 filmov, Indija okoli 60, Francija približno 300, Indija pa okoli 400 umetniških filmov. Kmalu po proglasitvi neodvisnosti je Pakistan zgradil nekaj filmskih studijev v mestu Lahore, ki mu danes pravijo 'Pakistanski Hollywood'. V Lahore proizvajajo sedaj okoli 16 filmov letno; država zelo podpira to proizvodnjo. Pravzaprav je šundno, da je film tako popularen in tej kulturo in ekonomsko zaostali deželi. Toda filmska publika ima v Pakistanu velike okoliščine. Najraje imajo glasbeni filma, Pakistanec si sploh ne more zamisliti filma, v katerem ni bilo pesni in glasbe; najpomembnejši so igralci, ki so obenem tudi dobri pevci. Seveda snajmo tudi filma s mitološko in zgodovinsko vsebino, toda občinstvo jih sprejema s mnogo manjšim navdušenjem. Najbolj znana igralca je Nur Džehan, pakistanska slavna pevka, kakor je v imenuje. Še vedno ostaja ena izmed redkih pevka narodnih pesni. Danes ji en film prinese povprečno okrog 100.000 rufij. Poleg nje je najpomembnejša osebnost letna Farida Kanin. Znanila za indijske film je, da so igralke mnogo popularnejše kakor igrači.

SHAKESPEARE V DANAŠNJI ANGLIJI

Nemška shakespeareologija si je znala pridobiti v srednji Evropi sloves, kakor da je na novo odkrila svetu Shakespeara. Šele nemška kritika v drugi polovici 18. stoletja, zlasti na nemška romantika z A. W. Schleglom na čelu. Tu in tam je mogoče celo najti trditve, da so ga na novo odkrili tudi za Angležem, kar pa ni resnično. Renesansa Shakespeara se je začela v 18. stoletju v Angliji in šla čez Francijo in Nemčijo po vsem svetu. Odlej tekmujejo gledališča in shakespeareologi vseh narodov, kako bi si tega najmočnejšega in najzanimivejšega dramatika novega veka čim bolj približali in razložili. Zasluga Lessinga pa je, da je prvi odločno in v boju zoper lažni klasicizem opozoril nanj nemško gledališče, nemške dramatike in nemško literarno kritiko, prevodi Schlegla in Tiecka, kakor tudi Schleglova predavanja o dramatik, pa so opozorjali na novo odkrivati v tem delu Evrope čistega Shakespeara, ki so ga razni klasicistični predlovalci 18. stoletja prikojevali za okus takratne kritike in občinstva. Ta moda je bila zelo velika zlasti v Franciji, od koder so se širile razne predelave in prevodi v prozi skozi srednjo Evropo tja do Rusije, kjer ga je prikojevala za ruski oder celo Katarina II. Med prvimi, ki so z navdušenjem opozorjali na izvirnega Shakespeara, pa je bil Karamzin, za njim pa Puškin. Tudi naš Linhart se je že leta 1780 navdušil za izvirnega Shakespeara, kakor nam priča njegovo pismo Kuraltu: »Da ste videli v gledališču božanskega Shakespeara? — Bil je Hamlet, o tem ne dvomim. Če bi videli The King Leara, Macbetha, a ne Macbetha po Shakespearu v priredbi g. Stephenja, pač pa Macbeth of Shakespeare,

nedavna uprizoritev 'Tugomera' v Velikih Laščah. Jasno pa je, da se morajo takšni amaterski odri doobira zavedati tudi svoje velike odgovornosti. Napaka nedavnega gostovanja londonskih amaterskih igralcev je bila tudi pri tistih, ki so hoteli ali nehoti snobistično misliti, da so to najboljši londonski poklicni igralci Shakespeara. Da igrajo v Angliji amaterski Shakespeara, je tam čisto vsakdanji pojav, ker sta domača dramatika in gledališka umetnost med glavnimi zanimanji angleškega človeka. Zato je imel tudi do nekaterih predavanj v Stratfordu dostop kdorkoli, čeprav ne morem trditi, da bi bila tista predavanja na nižjem nivoju. Ves sistem tečaja in gledališke uprizoritve Shakespeara so pričali, kako tesno je povezan Shakespeare z angleškim človekom. Profesorji so pri svojih predavanjih naravnost tekmovali, kdo bo recital lepše in bolj igralsko ta ali oni odlomek iz Shakespeara, ki ga je navajal. Teatrski element v angleškem človeku je zelo močan, čeprav ga v osebnem razgovoru redkoda spoznaš, ker je sicer Anglež stoik, nikakor pa ni hladen. Vsa njegova čustvenost in humor se morda najbolj izpričata v gledališču tako pri igralcih kakor pri občinstvu, ki je vsekakor temperamentnejše, hvaležnejše in pozornejše kakor naše.

Šesttedensko poletno šolo, katere slušatelji so prišli iz vseh krajev sveta razen iz za železne zaves, je kot predsednik vodil Allardyce Nicoll, profesor angleškega jezika in literature na univerzi v Birminghamu, hkrati pa eden izmed največjih angleških strokovnjakov za zgodovino gledališča in dramaturgije. Med njegovimi deli sta zlasti znani 'Razvoj

ski, saj govori predvsem le o beograjski uprizoritvi 'Hamleta', vse druge pa odpravi zgolj statistično, čeprav vemo, da ni bil Klajn-Pločević 'Hamlet' edina nadpovprečna uprizoritev Shakespeara v povojni Jugoslaviji. Članek je tipična slika naših površnih gledaliških zvez in slabega medsebojnega poznavanja. Njegova enostranost in tudi krivico naravnost vpjeta po jugoslovanski gledališki reviji, ki bi s članki, kritikami in številnimi ilustracijami redno prišla domu in svetu o prizadevanjih gledališke umetnosti v Jugoslaviji. Kljub vsem pomanjkljivostim Popovičevega članka pa je vendarle v njem lepo in častno opozorilo svetu shakespeareologov, da imajo tudi jugoslovanska gledališča že lepo umetniško tradicijo in prevajanje in v uprizorjanju Shakespeara. Obžalovanja vredno dejstvo pa je, da vodstvo jugoslovanskega ITI (Mednarodnega gledališkega inštituta) še do danes ni objavilo v glasilo te važne mednarodne gledališke ustanove niti besedice o jugoslovanskih gledališčih, kar po dveletnem vključitvi v to organizacijo ni kdo ve kako ploden in produktiven dokument.

Razen številnih študij in življenjspisov o Shakespearu (eno poslednjih je napisal Ivor Brown in to predvsem za igralce; B. Shaw je zapisal, da je to najboljša knjiga, ki je bila o Shakespearu sploh napisana) izhajajo tudi faksimilni prve folijske izdaje (1623). Najbolj živ problem sodobne angleške shakespeareologije in gledališča pa je, kako sodobnemu umetniškemu okusu ustvariti umetniško pomembno uprizoritev Shakespeareovega dela, ki bi ne okrnila bistva njegove umetnosti. Pri iskanju čim bolj žive oblike uprizoritve grede tudi tako daleč, da igrajo kako celo v modernih kostumih ali pa ga premestijo iz običajnega zgodovinskega okvira v kakšno drugo dobo, kakor je to storil v sezoni 1948 režiser Michael Benthall v Stratfordu, ki je prestavil 'Hamleta' v viktorijansko dobo. Osrednji dramaturško-gledališki problem pri uprizoritvah Shakespeara pa je, kako ustvariti inscenacijo, ki bi ne kršila notranje enotnosti Shakespeareovega dela, marveč bi mu omogočila prav tako nemoten potek dejanja, kakor je bilo to na elizabetinskem odru, s katerega tehniko je tesno povezana tudi tehnika Shakespeareove dramatike. Proti notranji in vnanji enotnosti Shakespeareove dramatike, ki je kljub manjvanju prizorišč tako skidenjena v sebi kakor na primer pri Ibsenu, se je najbolj pregrešilo naturalistično gledališče, ki je skušalo posamezna prizorišča čim verneje postaviti tudi na oder. Ker tega povsod ni moglo, je začelo neke prizore prizoriščno strnjevati, druge pa izpuščati. Tako je včasih okrnjevalo Shakespeareovo delo tudi na bistvenih mestih, podobno kakor v klasicistični dobi, ko so skušali Shakespeara spraviti v Prokurstvo posteljo formalne enotnosti kraja, dejanja in časa, na drugi strani pa celo spreminjali tragične konce v 'shargende', kakor je to med drugim storil ruski klasicist Sumarokov, pri katerem se na koncu Hamlet in Ofelija srečno poročita.

Prizadevanje po takšni odsko-inscenacijski stavbi, ki bi sicer ne bila tako toga, kakor je zgodovinsko elizabetinska, ki bi pa vendarle ne kršila enotnosti in poteka dejanja, dala pa hkrati vendarle v okviru moderniziranega elizabetinskega sistema maksimalno iluzijo prizorišča — to je glavno režijsko-inscenacijsko prizadevanje sodobnega angleškega režiserja pri Shakespearu sploh. Ne okrnjevat Shakespeara na račun inscenacije in njenih efektov, marveč z vsjo moderno odsko tehniko in osvetljava pripomoči Shakespeareovemu delu, da čim bolj oživi pred sodobnim gledalcem v vsej svoji veličini in homogenosti, igralec pa da ustvari dinamičen odroski prostor. Ne spreminjati zaradi veristične scene njegovih notranje tesno povezanih, čeprav na zunaj nasprotnih prizorov v posamezne slike, ki so sicer lahko zelo lepe in učinkovite, ki pa trgajo Shakespeareovo delo na kose, na slike in premore, ki ga drobijo, kakor če bi drobili stavke Beethovnovih simfonij. Različna so pota, ki vodijo k čim bolj enotnim inscenacijam, toda kljub ožinam je še vedno dovolj prostora za invencioznost tudi v tej smeri. O tem so pričale med drugim tudi letošnje stratfordske uprizoritve tetralogije. Vse štiri igre ('Richard II.,

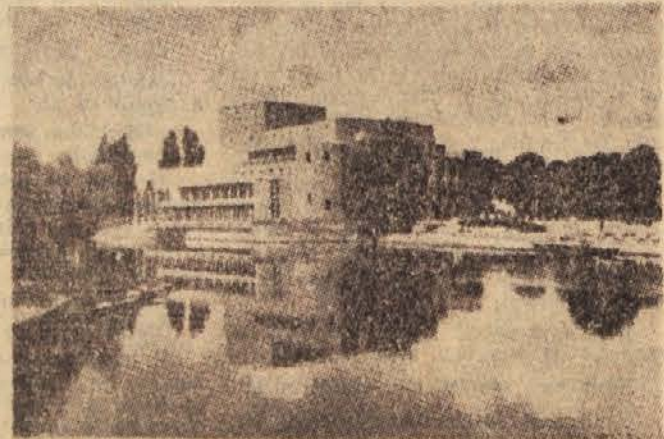
Kronanje Henrika V. (v stratfordskem gledališču)

bi videli tri igre, ki so me do blaznosti očarale.

Letošnje poletje je priredila univerza iz Birminghama v Shakespeareovem idiličnem rojstnem kraju Stratfordu šesttedenski tečaj o Shakespearu in elizabetinski dramati. Posebno študija angleške literature je, da se morajo slušatelji na univerzah seznaniti tudi z zgodovino angleškega gledališča. Zgodovine dramatike ne predavajo na angleških univerzah izolirano od gledališča, zgolj literarnozgodovinsko, marveč oboje tesno povezano, kar je pri njih prav tako samo po sebi razumljivo kakor na pr. pri Rusih. To ima zelo važne in koristne posledice, ker se tako tudi strokovno poznavanje gledališke umetnosti množično širi in raven občinstva dviga, saj prenašajo bivši slušatelji kot srednješkolski profesorji to znanje tudi na srednje šole. Poleg velikih tradicij angleškega gledališča je tudi to vzrok visoke ravnj angleškega gledališkega občinstva. Strokovno poznavanje gledališke umetnosti je del izobrazbe. Ta raven občinstva je hkrati tudi nekje nadzor nad kritiko, ki ne more kar tako menj niti tebi niti zvrišeno in samovšečno, kakor v nekaterih primerih pri nas, vplivati in poučevati občinstvo, da mora trobiti v njen, večjih samozvansko avtoritativen rog. In še neka, kulturno silno važna lastnost je v tej zvezi. Odnos do Shakespeareovega dela je demokratičnejši, bolj ljudski, saj igrajo amaterski prav tako kakor poklicna gledališča. Naš odnos do Shakespeara in sploh do 'visoke' literature še vedno nekje trpi od preteklosti, od primahunsko provincialnega 'olimpijstva' in larparlarizma, ki sta imela v sadove visoke umetnosti le za izbrance. Pred vojno so se neki ljudje celo razburjali nad tem, da si je mariborsko gledališče drznilo uprizoriti 'Hamleta' češ da do tega sploh nima pravice kot 'provincialno gledališče', v stratfordskem seminarju pa nas je predavatelj režiser g. Izon pri živ in ostrji debati o uprizoritvi Shakespeareovega 'Viharja' v Stratfordu vprašal, ali ne bi morda kakšni amaterski na primerem kraju pod milim nebom bolje uprizorili tega dela. Za nas presenetljivo in ekstremno vprašanje je pričalo o odnosu do Shakespeara in do ravnj amaterskega repertoarja v Angliji. V vsem tem je neka kulturna logika, ki pravi, da je vendarle bolje, da se večja amaterska gledališča poskušajo s Shakespeareom in Molièrom, kakor pa da igrajo le cene burke. Saj bodo klasike v začetku igrali slabo, toda če bodo izpolnili vsaj to, da bodo jasno in natančno govorili pisateljevo besedilo, čeprav sicer ne bodo ustvarili kdo ve kakšnih kreacij ali pa si morda celo domišljali, da so tudi sami že veliki gledališki umetniki, to še spominjajo prvo kulturno nalogo amaterskega gledališča. Da je to možno in koristno, je izpričala jeseniška uprizoritev 'Romea in Julijec', prav tako pa

gledališča ('The Development of the Theatre) in Svetovna drama (The World Drama). Čeprav niso podatki o jugoslovanski dramatik v tej knjigi že takšni, kakor bi si želeli, so vendarle večji ko v Gregorjevi knjigi 'Svetovna zgodovina gledališča', četudi je razdalja Birmingham—Jugoslavija precej večja kakor Dunaj—Jugoslavija. Dekan šole je bil Philip Edwards, ki je predaval o elizabetinski zgodovinski dramji in o zadnjih Shakespeareovih tragedijah. Predavala profesorjev Muira, Brinkwortha, Lecha, Spragua, Dysona, režiserja Izona itd. so zajemala številne dramaturške in gledališke probleme elizabetinske drame hkrati z zgodovinskim razvojem gledaliških interpretacij Shakespeareovih del do najnovejšega časa z živimi javnimi in seminarskimi diskusijami. Vzpredno z delom v šoli je bil obisk gledališča predstav v stratfordskem Shakespeareovem gledališču, ki je v svoji dvaindevdesetletni sezoni uprizorilo letos historično tragedijo 'Richard II.', prvi in drugi del 'Henrika IV.' in 'Henrika V.' in filozofsko-algorično igro 'Vihar'.

Kljub dvestoletni tradiciji angleške shakespeareologije, ki je nagradila ogromno študij, se zd. da je Shakespeareovo delo tudi za sodobnega znanstve-

Shakespeareovo gledališče v Stratfordu ob reki Avon

'Henrik IV.', prvi in drugi del, in 'Henrik V.' so bile uprizorjene v isti osnovni inscenaciji, ki so jo dopolnjevali med predstavo le s tem ali onim elementom. Glavno inscenacijo je tvorila konstruktivistična odroska stavba iz lesa, ki je bila v sredini enonadstropna, od koder so različno vjugaste stopnice vodile proti portalom in še na posamezne strani. Prilični srednji del se je odpiral in zapiral s trodelnimi vratnimi stranicami, ki so tako mogle dobiti zelo različno obliko. Posamezni deli te stavbe so bili povezani z ozkimi lesenimi stebriči, na levi in desni strani portala je bil oder z nizkim praktikablom. Na levem so se

Quayle-Falstaff (v stratfordskem gledališču)

odigrali vsi prizori s prestolom. Premora sta bila samo dva, igralo se je brez glavne zaves. Zanimivost teh štiri predstav pa je bila še ta, da so bili ob isti osnovni inscenaciji Tanje Moisejevič različni režiserji (Quayle, Kidd, Redgrave). V dopolnjevanju osnovne inscenacije je bil najbolj pester 'Henrik V.', čeprav je režiser zakrivil grobo ponostavljanje, da je postavil sceno s čebulo med Fluellenom in Pistolom (V. 1) na dvor. Druga posebnost so bile komične scene, zlasti prizori s Falstaffom (Henrik IV.), ki jih igrajo z vsjo prešernostjo in neugnanom razposajenostjo, da se igralci v njih res do dna izživljajo, kar bi seveda kakšnemu našemu puritanizmu in nehumornemu kritiku brzokone ne bilo všeč. Angleški igralec ljubosumno čuva pravico do teatra in celo do žlahtne teatralnosti bodisi v tragediji bodisi v komediji, čeprav morda v zadnji tu in tam uporabi kako običajno sredstvo, ki pa se v obilici drugih domislekov in skrajno koncentrirane igre vgraja in spretno zaplete z ostalim.

Kljub Oliveriovim in Brookovim reformam prevladuje pri uprizoritvah Shakespeara še vedno visoki stil — romantična zanosna recitacija, ki je pri največjih mojstrih (Gielgudu, Olivieru, Redgravu itd.) dognana do artističnih podrobnosti. Čeprav učinkuje ponekod morda že hladno artistično, najde igralec mesta, kjer se poglubi in te pretrese prav tako kakor igra kakšnega realističnega igralca v moderni drami. Pri predstavah v Stratfordu sta bili solistična in ansambelska igra že dokaj uravnoteženi, pri 'Zimski pravljici' v Londonu, kjer igra Leontesa Gielgud in Pavlino čudovita Rebonova, je v prvem in tretjem delu prevladovala solistična igra, ker je imel režiser Brook opravka predvsem z zvezdniki, mojstrsko ansambelsko igro pa je ustvaril s pastoralnimi množičnimi prizori v drugem delu. Odličen je bil tudi Autolik.

Shakespeare doživlja danes v Angliji novo, moderno renesanso. Gledališka enciklopedija, ki je nedavno izšla, sicer pravi, da še Anglija ni dala tako velike režiserske osebnosti, kakor je Stanislavski, kar je res, hkrati pa je tudi res, da se bije boj med visokim stilom starejših generacije in med umetniškim realizmom, ki ga je čutili tudi pri morda najboljšem režiserju mlajše generacije, Petru Brooku, ki je lani z uspehom režiral Shakespeareovo komedijo 'Zob za zob' ('Measure for measure'). Številne uprizoritve Shakespeara širom po Angliji v profesionalnih in amaterskih gledališčih pričajo, kako je njegovo veliko umetniško delo tvorno in duhovno povezano s sodobnim angleškim človekom.

Dr. Bratko Kreft

DOMAČA KULTURNA KRONIKA

V nedeljo, dne 23. septembra, je bila v Vipavih odprta spominska plošča dr. Franca Mesenela. Na svetosteni, ki ji je prisostvoval tudi minister tov. Boris Zihari in drugi zastopniki ljudske oblasti ter naših kulturnih ustanov je govoril dr. Fran Stele, ki je v daljšem govoru orisal pokojnikovo življenje in delo. Dr. France Mesenel je bil na je nadvse marljiv raziskovalec slovenskih umetnostnih spomenikov, ampak se je pri tem delu odlikoval tudi po svoji napredni usmerjenosti. Poleg vrste razprav o umetnosti na Slovenskem si je pridobil veliko zaslug tudi v Makedoniji, kamor je bil premeščen zaradi svoje napredne usmerjenosti in kjer je deloval deset let. Spomin nanj je v Makedoniji še danes živ. Kot slovenski umetnostni zgodovinar in kot raziskovalec makedonsko-bizantske umetnosti nam je zapustil pomembno znanstveno dediščino.

Začetek sezone v srbskih gledališčih. Srbska gledališča so te dni že začela s prvimi predstavami. Nekatera gledališča so začela sezono kar s ponovitvami iz prejšnje sezone, druga pa s na novo nastudiranimi deli. Vsa so pa že objavila repertoar. Od slovenskih avtorjev bodo igrali Cankarjevo komedijo 'Za naslavo blagov' v Titovem Ušicu, 'Hlapec' na bo uprizorila hrvaška drama v Subotici. Kreftovi 'Celjski grofje' so na sporedu v Pančevu in v Kragujevcu, v poslednjem tudi 'Operacija' Mire Pucove. Na mogoče odre je letos prodi tudi Priestev. Njegova dela bodo igrali v Nišu. Titovemu Ušicu. Zalečaru in drugod. Največ gledališč pa je sklenilo uprizoriti dramo mladega francoskega dramatika Emmanuela Roblisa 'Montserat', ki obravnava borbo bolivijskega ljudstva za svobodo. To dramo bodo igrali v Nišu, Pančevu, Kragujevcu, Titovemu Ušicu in Subotici.

Razstava Zivka Stojanovičeva v Beogradu. Javenska sezona likovne umetnosti v Beogradu se je začela z razstavo znanega srbskega slikarja Zivka Stojanovičeva v galeriji ULUS na Terazijah. Tematika Stojanovičevih slik je kaj raznovrstna. Poleg motivov z morja, dokov, ladij in letalcev je našel slikar motive tudi v Beogradu, ki so zanimivi tako po vsebini kakor po plastični koncepciji. Razstavljenih je nad 80 slik. Srbsko časopisje, zlasti 'Politika', za katero je napisal krajsko kritiko Pavle Vasić, se izraža o razstavi zelo pohvalno.

Novost v zagrebškem gledališču. Za to sezono, ki se začela v Zagrebu že 1. oktobra, uvažajo nove abonmajske karte za petnajst rednih predstav, ki si jih obkvalificirajo lahko izberejo po repertoarju. Cene se gibljejo od 400 do 1050 dinarjev. Obkvalificirani lahko plačajo v začetku samo tretlino vsote, ostanki pa v začetku leta 1952. Na ta način bodo stalni gledalci lahko izbirali predstave po svojem okusu. S tem so gledališčni zagotavljeni stalni obkvalificirani, obkvalificirani pa tudi, češar doslej ni vedno bilo.

UVOD V KONCERTNO LETO 1951-1952

S blaznikom Matije Bravničarja »O programski politiki Slovenske filharmonije« (Slov. področje, 16. sept.) in z odgovorom Umetniškega sveta Slovenske filharmonije pod istim naslovom (Slov. poročila, 28. sept.) se je začela javna diskusija. Za se sedaj do takoljra je enega problema domače koncertne politike, t. j. deleža slovenskih skladateljev na simfoničnih programih Slovenske filharmonije. Avtor našega članka, upravnik Slovenske filharmonije, pa na kazalo tudi nekatere druge probleme koncertne politike in daje s tem širše temelje za nadaljnjo diskusijo.

V organizacijskem pogledu se steka vse reproduktivno glasbeno življenje ljubljane, pa tudi preko nje, v Slovenski filharmoniji kot osrednji glasbeni ustanovi, ki prireja lastne koncerte in organizira nastope drugih koncertantov. Med poglavitna udejstvovanja Slovenske filharmonije spadajo koncerti obeh njenih izvajalskih teles, orkestra in zbor. V programih teh dveh, pa tudi v tistih, ki jih objavlja Koncertna poslovalnica kot sestavni del Slovenske filharmonije, se zrcali umetniška politika, ki zanjo odgovarja Umetniški svet Slovenske filharmonije, v katerega področje spada smotno in umetniško odgovorno koncertno usmerjanje.

Tendenco, da bi koncertno življenje zadobilo smoter in ciljnost v smislu, da nudi našemu občinstvu kvaliteten pregled svetovne literature ob najširšem upoštevanju domače glasbene tvornosti, je bila očitna že od ustanovitve Slovenske filharmonije dalje ter se vedno bolj jasneje prikazuje v objavljenih programih. V letošnji sezoni je bilo že mogoče začeti z načrtnim delom, ki predvideva točne sporede in datume nastopov za vse koncertno obdobje vnaprej. To je velik korak in primeri z nekdanjim, slučajno prepuščenim načrtovanjem, ki je bilo polno negotovosti in podvrženo vsakršnim vplivom in spremembam. Ob zaključku pretekle sezone je Filharmonija razpisala anketo med poslušalci, iz katere je skušala razbrati želje večine naše koncertne publike. Izkazalo se je, da so koncertni obiskovalci dobri poznavalci in ocenjevalci glasbe z uvrščenim in utemeljenim mnenjem, ki v glavnih potezah ni odstopala od mnenja Umetniškega sveta Slovenske filharmonije. S tem je dobila programska politika Umetniškega sveta javno potrjeno in poverilo, da nadaljuje v započetih smernicah, ki se skladajo z občimi umetniškimi načeli. V tem smislu so bili pozvani dirigenti, ki so vodili lanske koncerte Slovenske filharmonije, naj predložijo sporede za 8 abonmajske in prav toliko izvenabonmajske koncertov, ki bodo letos izvedeni. Po nadrobni in vestni razlembi jih je Umetniški svet v sporazumu z dirigenti dokončno redigiral in priobčil. Uspeh je bil nad vsako pričakovanje velik in je dosegel razveljavljeno novost, da je vsak abonmajske koncert za dva večera vnaprej dobro zaseden, skoraj razprodan, kar potrjuje gorjo trditve, da je programska politika Umetniškega sveta ob sodelovanju koncertnega občinstva ubrala pravilno pot v programiranju abonmajske koncertov.

Sporedi tako teh kakor ostalih koncertov orkestra Slovenske filharmonije skušajo prinesiti našemu občinstvu objektivno, nepristranski pregled nad svetovno glasbeno literaturo v izvedbi, ki naj bo od sezije do sezije na višji stopnji. Gotovo lahko čujemo mnoga teh del na sporedih drugih koncertnih združenj, zlasti v inozemstvu; vendar gre tu tudi za kvalitativni porast naših interpretov, dirigentov in orkestra, ki rastejo ob novih izvedbah in skušajo svojo raven približati tisti večjih tovrstnih združenj v

tujini. Da te napore prikaže občinstvu, ki slednjič ima pravico vpogleda vanje, je tudi eden nagibov Umetniškega sveta, ki je vodil do prilično obsežne razmešitve tujih skladb v naših sporedih. Nadaljnji napredek v programiranju prikazujejo koncerti, posvečeni delu posameznih mojstrov. V letošnjem sporedu jih imamo troje: Mozartov, Wagnerjev in Smetanov večer. Prvi prinaša tri skladateljeva dela iz najbolj zrele dobe, med njimi Requiem, pri katerem sodelujejo tudi solisti in zbor, Wagnerjevo ogromno muzikalno delo nam ostaja zaradi tehničnih neizvedljivosti v gledališču skoraj popolnoma zaprto; čas je, da mu odpremo pot v koncertno dvorano, kakor so to pred pol stoletja napravili Francozi, ko še tudi niso imeli možnosti ustreznih odskih uprizoritev. Smetanova »Moja domovina« pa je slavospev rodni zemlji, kakršnega nima skoraj noben drug narod, in že zaradi tega zasluži — ako sicer po krivem preidemo ogromne muzikalne vrednosti te simfonične suite — da jo po daljšem presledku spet čujemo v celoti. Ostali sporedi so sestavljeni v namenu, da poleg manj znanega nudijo popolnoma neznan in s tem popestrijo spored ter dvignejo zanimivost. Od tu vnesenih del so štiri slovenska, med njimi ena novost, ki je bila sprejeta na podlagi interne izvedbe pred razsodiščem, druga pa so ponovitve drugih izvedenih novejših slovenskih del ali pa takšna, ki so bila doslej le predredko na sporedih. Nadaljnje slovenske novosti so v sporedih izvenabonmajske koncertov, ki so sicer sestavljeni po istih umetniških vidikih. Letošnji sporedi ne obsegajo starejših slovenskih skladb v večji meri; vzrok je v tem, da se spored ne ponavlja v krajših časovnih razdobjih, pri čemer dve koncertni seziji pač pomenita minimum presledka, pod katerega ne kaže iti, da ne bi pomavljanja utrujala. Sporedi izključno slovenskih skladb se po izkušnjah iz lanske in predlanske sezone ne obnesejo ter propagandi domače tvornosti več škodujejo kakor koristijo; sicer pa izključno domači sporedi tudi druga simfonična združenja v naši državi ali pa v inozemstvu — tam še bolj očitno — ne gojijo, ker je zdrav princip, prinašati novosti le v posameznih primerih in jih že zaradi primerjave vnašati v splošen spored. Več mesta je odmerjenega domači tvornosti v programih koncertov izven abonmaja, ki bodo predvidoma prav tako lahko doživeli dvakratno izvedbo kakor abonmajske, pri čemer štejem med domača dela tudi tista srbskih in hrvaških skladateljev, ki jih je bilo doslej na naših sporedih prav malo oziroma prav toliko, kolikor je skladb slovenskih avtorjev na koncertnih sporedih Zagreba in Beograda. V namenu, da se to stanje izboljša in da pridemo do tehtne izmenjave domačih del med kulturnimi središči države, je vnesla Slovenska filharmonija v letošnji spored tudi izbor del hrvaških in srbskih kompozitov, kar gotovo pomenja znatno pobudo za nadaljnjo izmenjavo glasbeno-kulturnih dobrin med našimi narodi.

Posebno skrb je posvetila Filharmonija našim reproduktivnim umetnikom, ki jih je pozvala, naj vložijo priljave del, ki jih želijo izvajati z orkestrom Slovenske filharmonije. Odziv je bil znaten in je zagotovil obojestransko sode-

lovanje ter olajšal programiranje koncertov. V vrste solistov so bili načelno sprejeti vsi, ki so že doslej sodelovali pri koncertih Slovenske filharmonije; novinec bodo svoj program najprej izvajali interno, kakor se interno izvajajo nove skladbe slovenskih avtorjev pred posebno komisijo. Takšen postopek izključuje vsako presenečenje ter omogoča planiranje koncertnega sporeda za daljšo dobo; obenem pa zagotovi stremelju umetniku podporo pri javnem udejstvovanju in vnese v spored zanimivo privlačnost z umetniškimi potenciali nastopajočega solista.

Z orkestrom nastopa v nekaterih skupnih koncertih tudi mešan zbor Slovenske filharmonije, katerega program v ostalem navaja samostojne večere zborovske glasbe, ki je zibelka naše glasbene kulture. V varovanju tradicije, a tudi v vključevanju novih stvaritev je važna glasbeno-umetniška naloga zboru, ki se očituje v izbiri njegovega delovnega sporeda. Razen ustaljenih, klasičnih velikih del Mozarta, Verdija in Beethovna (na sporedu ob 250. obletnici Academie philharmoniqueurum je njegova IX. simfonija) obsega dela slovenskih zborovskih mojstrov Lajovica, Adamiča in Mirka, zraven pa seže tudi neposredno v našo in tujo sodobnost s programoma slovenske in tuje moderne zborovske pesmi. Tako izpolnjuje tudi zbor kljub sorazmerno manjšim možnostim (abonmajske koncerti ne vsebujejo njegovih nastopov, če izvzamemo Mozartov večer) povsem svojo nalogo kot osrednji slovenski vokalni ansambel.

Pripravljalno stopnjo zboru Slovenske filharmonije predstavlja mladinski zbor. Tudi ta ima razen vzgojnih smotrov umetniške cilje, ki jih prepričevalno ponaša iz ljubljane širok po domovini. Seveda se spored mladinskih nastopov po umetniški tehtnosti ne more uporejati z onima orkestra in zboru, vendar je naša literatura za mladinski zbor že toliko obsežna, da je iz nje mogoče sestaviti umetniško pomembne sporede, ki predstavljajo raven naše mladinske glasbe. S tem delom prispeva mladinski zbor Slovenske filharmonije delež k skupnemu naporu in je prav tako tudi deležen skupnega uspeha.

V pogledu tujih gostovanj smo še vedno navezani v glavnem na umetnike, ki sklepajo kolektivne pogodbe za vsa država; vendar bomo letos vabili goste samo za našo republiko, kar bo znatno okrepilo neposredno sodelovanje. Predvideni so koncerti dirigentov Artura Rodzinskega (naslednika Stokovskega) in pri nas že znanega in priljubljenega Karla Zecchia, violinista Miše Elmama, čelista Mainardija, našega tenorista Antona Drmota, dunajskega filharmoničnega kvarteta, slovite angleške pianistke Ellen Joyce in drugih solistov ter ansamblov, ki bodo poživili naše sporede in vnesli vanje svojstveno umetniško noto. Edina vrzel, ki jo še vedno bridko občutimo, je pomanjkanje domačih komornih ansamblov, ki so pogosto v narčtu, a se ne morejo uresničiti zaradi vsakdanjih okoliščin, med katere spada tudi stanovanjsko vprašanje. Upajamo, da bo kaj kmalu mogoče obiti takšne objektivne ovire in predstaviti našemu občinstvu domače komorne sestave visoke umetniške vrednosti, ki bodo uspešno izpolnile močno praznino na tem področju.

L. M. Škerjanc

Bergantove slike so spet oživele

Razstavo Fortunata Berganta, ki jo pripravila Narodna galerija, smo že nekajkrat napovedali. Končno smo se le približali njeni otvoritvi, ki bo v ponedeljek 1. okt. Ta razstava je pomembna že zato, ker bomo na njej videli dela tega našega znamenitega baročnega slikarja prvič zbrana na enem samem mestu. Saj so bila njegova dela raztresena po vsej Sloveniji, od Prekmurja do Primorskega in od Gorenjske tja dol do Like.

V osemnajstem stoletju smo — in kakor vsi tedanji slikarji se tudi Bergantova dela skoraj samo religiozni snovi. Njegova dela so našli, registrirali in zbrali večinoma po zakotnih in samotnih slovenskih cerkvah, kjer so bila malone dve sto let razstavljena samo številnim pobožnim očem. Daleč od kulturnih središč in žarišč slovenskega slikarstva je bilo to in zato ni prav nič čudnega, če je

kdo ga zna točno na pamet — zamolano in težko pa je tudi njegovo delo in bi bilo preveč, če bi na tem mestu popisovali vse, kar spada v njegovo območje. Namen Zavoda je predvsem skrbeti za varstvo in proučevati ne le starinske, pomembne stavbe in naravne lepote, temveč tudi prenosne umetnine, slike, kipe, umetnoobrtne izdelke in druge zgodovinsko pomembne predmete.

Ustavimo se predvsem v laboratoriju in delavnici. Pa še to povejmo, da ima zavod državni monopol, se pravi, edino on ima pravico restavrirati umetnine po vsej Sloveniji. Mnogi dobronamerni, a strokovno premalo podkovani restavriratorji bi sicer nedvomno napravili na starinskih umetninah več škoda.

Laboratorij je kot nekakšna diagnostična postaja. Tu preiskujejo poškodovane umetnine, ugotavljajo z natančnimi

Pogled v restavratsko delavnico prof. Šubica

bilo Bergantovo življenje in delo dolgo — prav do danes — kaj slabo znano in pomanjkljivo raziskano. Pa tudi propadala so njegova dela. Žive barve so izgubile nekdanji sijaj, platna so se trgala in plesnela, saj marsikje ni bilo bližini nikogar, ki bi znal pravilno skrbeti za umetnine in jih hraniti. Prostori so bili vlažni, na slikah se je nabiral prah in druga nesnaga. Tu in tam so propadale pravočasno opazili in skušali slike obnoviti, kakor so vedeli in znali — to pa kar tako, z ljudsko modrostjo in spretnostjo, a brez strokovnega znanja. Takšni restavriratorji so uporabljali čisto kar navadno milo, terpentini in kakršne koli barve — to pa je slikam kajkrat občutno škodovalo.

Naša razstava bi bila povsem nemogoča, če bi ne bilo posebne restavratske delavnice, kjer so Bergantove umetnine ponovno oživele. Menda ne bo odveč, če na kratko pogledamo v to delavnico, ki jo vodi profesor Janez Šubica.

Delavnica deluje v okviru »Zavoda za varstvo in znanstveno proučevanje kulturnih spomenikov in prirodnih znamenitosti Ljudske republike Slovenije«, Naslov zavoda je dolg in zamotan — malo

analizami njih »boleznik« in določajo, kako jih je treba popravljati. V delavnici pa praktično izvajajo ugotovitve in navodila laboratorija.

To delo ni preprosto, nasprotno, silno zamotano je, pravo znanstveno delo. Vrste poškodb, ki jih umetnine utrpel, so kaj različne. Slike se je zaradi nepravilnega shranjevanja na vlažnem prostoru lahko lotila plesen, začel je razpadati barvni temelj ali pa druge barvne plasti — kar vse povzroča, da se nekatere barve popolnoma spremenijo. Lahko so poškodbe tudi mehanske, platno razrgano, zgubano, barve odrgnjene. Včasih je kako platno preslikano in je treba ugotoviti, kaj je delo prvotnega umetnika in kaj so kasnejši dodatki. Kakor zdravnik ugotavlja bolezen pri bolniku in določa način zdravljenja, tako ugotavlja profesor Šubica vrsto poškodb pri sliki in določa način restavracije: če je platno n. pr. razrgano, je treba zadaj prilepiti novo platno, pri tem pa paziti, da lepilo, ki prodira skozi platno, ne vpliva na barvni ton. Zato je treba ugotoviti kemični sestav barve in določiti vrsto lepila. Se težje je smanjanje preliškav, punktiranje odluščenih mest, določitev laka, ki bo dal sliki potrebni lesk itd. To delo je znanstvenega, kemičnega, umetnostnozgodovinskega in umetniškega značaja — vse hkrati.

Korak za korakom, miselno, čustveno in znanstveno je bilo treba slediti poti slikarjevega čopiča, poti, ki jo je napravil skoraj pred dve sto leti. In tako so počasi ponovno oživljale znamenite Bergantove obledele in razpadajoče figure. Živahno razgibane baročne gube na oblekah spet govore a svežim baročnim jezikom. Ti pobožni, zamaknjeni obrazi svetnikov so oživele in kažejo Berganta kot izredno nadarjenega in prefinjenega portretnega slikarja. To so zvečne obraze resničnih ljudi, njegovih sodobnikov, včasih dobrodušne narave; zdrava barva njihovih lic kaže, da so bolj navezani na zemeljske kakor na nebeške dobrote. Le njihove oči so uprte proti nebu in se človeku včasih zazdi, da je v tem pogledu precej hnavščine in v sliki kanec družbene satire. Kaj malo idealizacije je v teh podobah.

Bergant je bil živo navezan na življenjsko resničnost, kar pričata tudi njegovi dve žanrski sliki »Pičček« in »Prestarc«, edini nam znani profani sliki, pri katerih je uporabil z ostrim čutom za človeško živčnost dva tipična predstavnika 18. stoletja iz naših krajev. Zal ju na razstavi ne bo mogoče videti.

Razstava bo nedvomno zbudila živo zanimanje in nudila vsakemu obiskovalcu velik užitek, mnogim pa bo lahko dalja povod za poudirno razmišljanje in za nova znanstvena raziskovanja.

-bg-

Veno Pilon: Med štirimi očmi (suha igla)

NOVOSTI NAŠEGA KNJIŽNEGA TRGA

Državna založba Slovenije je izdala četrto knjigo Jurčičevega Zbrancega dela, ki jo je uredil in opremil z opombami Mirko Rupel. Prinaša povesti Gošida, Hči mestnega sodnika, Nemški valpet, Dva brata, manj znano Božidar Tirtelj, Kozlovska sodba v Višnji gori, Sin kmečkoga cesarja. Črta iz življenja političnega agitatorja in Sošedov sin. Založba je objavila ob začetku leta, da bo letos pospešila izdajo Zbirke domačih klasikov, in je napovedala vsaj osem knjig. Dostojno so isali razen Jurčičevih še Zbrani spisji Kerstnika III. in Aškercovih. V načrtu je še tretji zvezek Gregorčiča, ki se bo tako kmalu približal koncu, drugi, zaključni zvezek Kosovelca, drugi Levstiča, tretji in morebiti četrti Trdine in nanovo dva zvezka Tavčarja. Enotna oprema vseh knjig je zelo okusna in v okras vsaki knjigici. Založba izpolnjuje z izdajo naših klasikov veliko kulturno poslanstvo. V drugi predelani izdaji je izšla nemotna knjiška knjiga dr. Anžela Plakernikove »Ključ za določanje evetnie in praprotnice. Ker je razlaga sestavnega rastlinstva za dijake težko dojemljiva, jim je s to knjigo olajšan študijski botanične sistematike. V drugi izdaji je obdelanih 134 rastlinskih družin, 772 rodov in 2615 vrst. — Prirodoslovno-amatematična fakulteta ljubljanske univerze je izdala delo Dušana Lučkicega »Priročnik k bioenergetiki glodalcev — adaptacija termogeneze na različno toplotno okolje pri mozkem prašičku (Cavia cobaya)«. — Teološka fakulteta ljubljanske univerze je izdala dr. Antona Trstenjaka »Patologično delo«.

Arheološki vestnik, števil. 1-2, leto I. Izdal Arheološki seminar univerze v Ljubljani. Uredili dr. Josip Korosec, dr. Božo Škerjanc in dr. Jože Kastelic. Založila Drž. založba Slovenije. Izhajal bo letno v dveh zvezkih in izpolnil vrzel v našem strokovnem časopisu, v katerem široko področje arheologije ni prišlo do veljave, zlasti zaradi njene važnosti za študij družbenih odnosov od najstarejših časov nahiraloskopske skupnosti do feudalizma. Vsebinski Brodar: Preraz paleolitik na slovenskih tleh. J. Korosec: Zgodnja predzgodovinska plastika v Sloveniji. Stare. Ilirsko grobišče na Zgoraj Hajdini pri Ptuj. Klemenec: Nekaj novih antičnih spomenikov. P. Korosec: Bizantinski import v zgodnjih slovenskih kulturah Jugoslavije. Škerjanc: Staroslovanski grobovi na dvozišču SAZU. Sodelujejo še Gabrovac, Čevc, Pahič, Jalen, Šašel, Jesse.

Geografski vestnik, leto XXIII. Časopis za geografijo in sorodne vede. Izdalo Geografsko društvo v Ljubljani. Založila Drž. založba Slovenije. Vsebinski: Iz literarne zapuščine Alfreda Šerka je objavljen geološki opis potoča Ljubljanske. Melki: Plocajska Pivka. Hrašler: Podolnjski profil. Radinja: Sava na Ljubljanskem polju. Lipoglavšek: Rakovec: Geomorfološki razvoj Krške kotline. Alj. Rakovec: K paleogeografiji Juljskih Alp. Savnik: Solarstvo savrinskega primorja. Kos: Starejša in mlajša naselja okoli Ljubljane. Wraber: Gozdnoogojitveni problemi Prekmurja.

Iz umetniškega rodu po prvi svetovni vojni, ki je dobil ime »ekspresionisti«, se dviga postava slikarja in grafika Vena Pilona. Njegova dela iz tega časa vsijo v naši »Moderni galeriji« in nam kažejo podobe Kraševca, ki gleda na svet kot na monumentalno prizorišče v naravi danih oblik ter lastnega, včasih melan-

Veno Pilon: Picasso na obisku v kavarni (suha igla)

holičnega, včasih uporniškega doživljanja. Take so njegove pokrajinske podobe iz Italije, Francije in Primorske. Tako je v bistvu tudi njegova grafika. Na svoji umetniški poti si je izbral za stalno bi-vališče Pariz, srce evropske moderne umetnosti. Tu, ob izvruju vseh modernih likovnih borb, je s pazljivim očesom luščil dobro od slabega ter marljivo slikal. Ko pa je generacija ekspresionistov zašla v hudo duhovno krizo — je Pilon nenadoma abmolnil. Dolga leta ni nič na-

slikal za javnost, tako da smo mislili, da je svoj slikarski poklic povsem opustil. Z vročim srcem zavrednega Kraševca je spremljal našo borbo za svobodo ter se ob osvoboditvi vrnil v domovino. Svoje bogato znanje je takoj dal na voljo mladi kinematografski umetnosti ter je uspešno opravil nalogo odgovornega za slike pri prvem uspelem slovenskem umetniškem filmu »Na svoji zemlji«. Toda Pariz, ki mu je v dolgih letih življenja postal drugi dom, ga je pritegnil nazaj v svoje območje. In sedaj je Pilon nenadoma zopet začel ustvarjati. Pred kratkim je Moderna galerija prejela mapo Pilonovih grafik (suha igla), ki so nastale v poslednjem času. Ta mapa bi zaslužila temeljito študijo, ne le zato, ker je Pilon za naša važna umetnostna osebnost, temveč tudi, ker bi bilo zanimivo in vredno zasledovati razvoj oblikovne izrazne misli v Pilonovi umetniški grafiki. Toda za tako študijo tu ni prostora. Poizkušal bom le na kratko orisati podobo cikla grafik, ki nosi naslov »Montparnasse«, to je grafike, ki obravnava znano pariško umetniško središče z njegovimi prebivalci, umetniki, bohemi ter vsemi drugimi živimi »rekvizitimi«, ki spadajo v to družbo. Pilonova grafika je nastala ob dolgoletnem opazovanju življenja teh ljudi, ob vestnem opazovanju vseh potankosti materialnega in duševnega dogajanja tega svojega sveta. Zato je tudi ta grafika izredno privlačna, prepričevalna in globoko doživljiva. Toda umetnik se ni zadovoljil samo z vlogo kronista-zapisovalca, temveč je dal svojim umetninam včasih močnejši, včasih manj opazen poudarek kritičnosti. Pilon se razvija v vedno bolj doslednega kritika buržoazne družbe ter njenih pojavov. To pot je med »Montparnassom« poiskal značilne primerke ljudi in družbe ter jih vrezal v plošče. V lokalni sedišta zastopnika dveh svetov (v buržoaznem smislu): meščan in razumnik. Oba sta nemirna, Razumnik, ves poduhovljen, išče

resnico po zamotanih labirintih razuma in duše, meščan, zavaljen in top, pa razmišlja o borzi in kupčiji. Umetnik pa oba svetova odklanja z rahlo ironijo in nasmeškom. Pri sosednji mizi nemara so se zbrali »ekzistencialisti«, pristajajo naj-novejše filozofske smeri. Ne samo po duhu, tudi po zunanjem videzu se hočejo ločiti od drugih smrtnikov. Zato nosijo drugačne obleke, drugačne frizure, ženske pa gojijo bele miši. Vse eksaltiranost, ničevost in zunanjo pozo teh »filozofov« je Pilon prenesel na svojo ploščo. V kavarno je prišel Pablo Picasso. »Strašnega« Pabla je Pilon upodobil z nesorazmerno veliko glavo z boljšečimi očmi in skeptičnim izrazom usnen. V tej glavi, nam pravi Pilon, žive čudne, strašne podobe spak in prividov, kakršnih še ni videl svet. Ali mislim in slikam vse to resno? — sprajhuje Picassove ustne. Pilona zanimajo posamezniki, pa tudi skupine ljudi (»Stalni gostje«), ki s privajenimi

D. S. Mikuz

POT VIŠINSKEGA OD MENJŠEVIKA DO MINISTRA ZUNANJNH ZADEV ZSSR

(PREVOD ČLANKA EDGARJA SNOWA IZ ČASOPISA »SATURDAY EVENING POST«)

Višinski je nekoč dejal o sebi: »Jaz sem zelo disciplinirana oseba.« In to je točno. Kombinacija te lastnosti in strastne ljubezni do dela z izredno zvitostjo in sposobnostjo manevriranja mu je omogočila, da je prebrodil politične posledice nekaj svojih nesrečnih »pogrešk« iz mladosti. Če upoštevamo, da se je Višinski kot pravnik najprej izkazal v kazenskem pravu in to na sodiščih carske Rusije, predstavlja njegova kariera v Sovjetski Rusiji vsekakor izreden primer. Ni dvoma, da bi njegov izredni talent dobil priznanje v katerem koli sistemu. V deželi, ki nudi bogato nagrado pravniskemu geniju, ki se popolnoma stavi v službo vsemogočne birokracije, je dosegel najvišjo stopnjo.

»V sovjetski državi ni protislovij med splošnimi in zasebnimi interesi,« je dejal Višinski. In verjetno, da bi se kak povprečni proletarec s tem popolnoma strinjal. Materialne prednosti, ki jih nudi naslov »doktor Višinski«, so povzročile zavist tisočev boljševikov, ki so na nižjih stopnicah birokracije, kjer se plača giblje od 600 do 1200 rubljev mesečno. Kontrast je očiten, če te plače vzporedimo z mesečno plačo ministra zunanjih zadev, ki znaša 15.000 rubljev, kar pomeni po uradnem kursu 3000 dolarjev.

Kot član Akademije znanosti dobiva Višinski honorarje, ki dosežejo mesečno 25.000 rubljev ali 6000 dolarjev. Temu je treba dodati še znatne nagrade in dnevnice, ki jih dobiva kot član Vrhovnega sveta in vlade. Kot pisec mnogih knjig, vsehvi tudi večje število zelo iskanih učbenikov, dobiva Višinski lepe vsote iz naslova avtorskega prava. Njegovi skupni letni dohodki znašajo verjetno nad pol milijona rubljev, kar predstavlja teoretično vrednost 125.000 dolarjev. Razen tega lahko računamo še na kakšno Stalinovo nagrado, ki znaša od 50.000 do 200.000 rubljev.

S takimi dohodki se da v Rusiji lepo živeti, kljub velikim darilom Partiji in njenim ustanovam. Mnogo važnejši pa so še privilegiji visokih državnih funkcionarjev, katerih vrednost je v denarju težko izračunati; n. pr. doktor in gospa Višinski sta med vojno imela pravico nabavljati si izbrano blago v magazinu, ki je bil rezerviran samo za politike in generale. Navadni Rusi takih predmetov sploh ne morejo kupiti. Kot vodilni birokrat ima Višinski lastno villo na reki Moskvi, v predmestju, v katerem živi samo partijska elita.

V prestolnici živi Višinski v velikem stanovanju, ki ga čuva NKVD. Limuzina in šofer sta mu na razpolago noč in dan. Višinski ima tudi pravico do jahte. Teoretično si isto vilo, stanovanje, avto in šoferja lahko najame tudi Ivan Ivanovič za astronomsko vsoto rubljev, toda Ivan Ivanovič seveda nikoli niti ne vidi tolikega denarja. Višinskemu je to dala država po neznatni ceni ali brezplačno. Mnoge njegove ugodnosti — predvsem pogosta potovanja v inozemstvo — se v Rusiji ne dajo kupiti za noben denar.

Ceprav je politika Kremlja taka, da Višinski nikoli ni mogel doseči kakega velikega uspeha, so mu zasedanja Organizacije združenih narodov nudila vrsto zadovolženj, ki jih doma ni mogel dobiti. Kot lep, eleganten in nekoliko egocentričen človek je imel Višinski določeno dozo ničemurnosti, ki bi se dala opravičiti, glede katere pa je bilo malo upanja, da bo zadovoljena v Rusiji, kjer more biti velik samo en človek. Kadar je v inozemstvu, je Višinski v osredju zanimanja kot človek, ki govori v imenu Rusije kot svetovne sile; sovjetski tisk prinaša njegove izjave v celoti. V Moskvi redko govori in redko se ga spominjajo v tisku.

Na mednarodnih pogajanjih se počuti Višinski med pravniki in diplomati kot med sebi enakim in z lahkoto vodi igro, ki je zanj prav tako zanimiva kakor za njega. S politične tribune prenaša v salon svojo duhovitost, ne pa uradne zlobnosti.

V družbi je prijeten in ni ravnodušen nasproti kurtoaziji in lepoti. V nasprotju z Molotovom, ki sovraži obveznosti, ki mu jih nalagajo diplomatske funkcije, se Višinski na sprejemih lepo zabava. Perfektno govori francosko in se vedno bolj izpopolnjuje v angleščini. Je dober kramljač in ljubi besedne igre ter epigrame. Od časa do časa popije čašico vodke in še vedno rad pleše valček. Potemtakem ni povsem točno, da se ogiba vsakemu stiku z vinom, ženskami in pesmijo.

Višinski s svojo sijajno, visoko razvito inteligenco naleti na zelo majhno število ljudi, ki so mu kos v pravnih ali političnih polemikah. Kot govrniku, ki je začel govoriti pred petdesetimi leti, so mu znani vsi efektivni triki. Kot administrativni funkcionar, ki je več let služil pri Molotovu, si je pridobil rutino pedanta-učitelja, ki ima čudovit spomin za podrobnosti. V nasprotju z Molotovom ima smisel za humor, dasi ima ta njegov humor nekoliko cinizma, s svojimi uslužbenci pa vzdržuje človeške odnose. Spriču svoje vrljanske častihlepnosti si tudi sedaj s 67 leti prav tako odločno želi pridobiti nova odlikovanja v boljševiški stranki, kakor se je nekaj pod Romanovi in s 26 leti želel izkazati kot odvetnik.

Nek ruski književnik mi je dejal ob neki priliki: »Višinski si je zagotovil mesto s tem, da je postal fanatičnejši stalinovec od Stalina samega.« Po vseh osnovnih pravih revolucije bi moral biti obsojen na dosmrtno robijo ali na pregnanstvo v Sibirijo. Rojen je bil v buržoazni družini, ki se je nekaj ponašala z vezami s poljsko aristokracijo. Vzgjajali so ga, da postane državni uradnik. Ko mu je bilo 17 let, so ga starši poslali v Kijev, da bi študiral pri carskih pedagogih. Je edini minister v sovjetski zgodovini, ki ima diplomu pravnikarja iz dobe carizma. Je tudi edini menjševik, ki je prišel na visok položaj, odkar je Lenin napovedal vojno socialnemu demokratizmu.

Nazadnje, pred koncem življenja, je Višinski dosegel položaj ministra. Ah, čisto je moral razmišljati in računati, koliko prej bi lahko dosegel to čast, če bi si leta 1917 osvojili oblast socialni demokrati, katerim je on pomagal proti komunistom. V socialnodemokratsko stranko je stopil leta 1901 in bil kot menjševik na čelu sovjeta v Bakuju za časa neuspele revolucije leta 1905. Takrat so ga obtožili sabotaže in čuvanja železniških delavcev k stavki. Carske oblasti so ga obsodile na leto dni zapor. Ko je postal kasneje vrhovni državni tožilec, je Višinski pošiljal za podobne prestopke stare tovaršve v smrt.

Kar se tiče njega samega, se zdi, da je nanj vplivala izkušnja, ki jo je dobil v zaporu, da je pokazal odtelev več pripravljenosti za spoštovanje zakonov. Vrnil se je na univerzo in postal vzoren študent. Doktoriral je na pravni fakulteti z odličnim uspehom. V tem času je spoznal in se zaljubil v lepo Kapitolino Mihajlovno, s katero se je oženil, ko je postal advokat. Leta 1913 je začel odvetniško prakso v Bakuju, toda častihlepeje ga je hitro privedlo v prestolnico. Leta 1915 je postal mlajši svetnik pri Okrožnem sodišču v Moskvi. Kmalu po padcu carizma, za Začasne vlade, ki jo je podpiral proti komunistični oktobrski revoluciji, je Višinski odšel v Petrograd in postal član mestnega odbora. Upal je, da bodo anti-boljševiki morebiti vendarle zmagali, in se je zato držal socialnih demokratov vse do leta 1920, ko je bila stranka prepovedana. Takrat se je stranki odpovedal in je javno izpovedal, da se kesa. Leto kasneje so ga sprejeli v komunistično stranko. Ker je imel Višinski takrat, ko se je osvobodil »desničarsko-oportunističnih« pogledov, 37 let, je upravičena domneva, da se to prebujenje pri njem ni pojavilo spontano kot rezultat nenadne intelektualne zrelosti.

Pa vendar je moral odigrati tragično vlogo v zgodovini ruskega komunizma.

Po ironiji usode mu je bilo določeno, da postane orodje, ki bo dajalo zakonit videz smrtnim obsodbam in pregonom v Sibirijo skoraj vseh starih boljševikov, ki so stali Stalinu napoti.

Prvi njegov položaj je bil skromen — v Komisariatu za prehrano. Toda njegova bistrina ni ostala dolgo neopažena. Stavil si je za nalogo, da ugotovi nepravilnosti, zato so prišli do zaključka, da bi bolje ustrežal na sodišču. Leta 1925 je postal mestni javni tožilec. Na tem položaju se je prvič izkazal partiji kot koristen eksekutor. Leta 1925 je bil oblastni javni tožilec Ruske federativne republike. Sočasno je bil imenovan za profesorja na pravnem učilišču moskovske univerze, kjer je kasneje postal dekan. Pot mu je bila končno odprta.

Spočetka je bilo videti, da v boljševiški Rusiji ni bodočnosti za strokovnjaka v teoriji in praksi buržoaznega kazenskega prava...

Toda po letu 1920 so se dogodki v Rusiji razvijali v nasprotnem pravcu. Izredno razviti državni birokraciji, ki se je naslanjala na politično policijo, so bili potrebni novi represivni zakoni, da bi mogla legalizirati svojo oblast v vseh oblikah individualnega življenja. Višinski je hitro in veče stavil svoje strokovno znanje na razpolago oblasti v novih pogojih. V začetku tridesetih let je izumrla tudi teorija o izumiranju. Okretnost in strokovnjaštvo Višinskega sta se izkazala kot zelo koristna pri dokazovanju upravičenosti vračanja h konvencionalni uporabi policije pri čuvanju »obstoječega režima«. Profesor je bistveno prispeval k temu, da so združili pojem demokracije in slavljeno diktature — kar ni bil lahek posel v pravni akrobaciji.

Ta večji politični karierist je postal slaven po vsej deželi leta 1926, ko so ga postavili za predsednika na šahinskem procesu, kjer so sodili petdeseterici inženirjev, ki so bili obtoženi sabotaže. Grobi epiteti, ki jih je Višinski ob tej priliki uporabljal — kakor »besni pes«, »smrdljivi izdajalec«, »krvoločna svinja« itd. — so pri njegovih zmernejših kolegih izzvali gnus, toda z višjega mesta so bili pozdravljeni z aplavzom. Sedem let kasneje so ga izbrali za državnega tožilca na procesu, kjer so sodili tujcem in Rusom, ki so bili zapleteni v afero Metro-vikers. Tudi na tem procesu je doživel triumf. Vrhunec vsega je pomenila tirada, vihar besed, s katerim je celih osem ur obtoževal obtožence in prič z enako nepristranostjo.

Vse to dokazuje, da je bila to generalna Stalinoва drama v popolnem obvladovanju partije. Leta 1934 je bil Višinski imenovan za glavnega preiskovalca v vprašanju uboja Sergeja Kirova, sekretarja leningrajske partijske organizacije in po rangi druge osebnosti v Politbiroju. O rezultatih te preiskave je Višinski poročal neposredno Stalinu, toda o tem niso nikoli objavili kakega uradnega poročila. Razen tega, da je bil popularni Kirov edini močni Stalinov tekmeč, so bile še druge okolnosti, ki so pri posameznih Rusih vzbujale sun, da je v uboj vmešan sam Stalin.

Vsekakor je postal Andrej Višinski po Stalinovi direktivi vrhovni državni tožilec v periodi velikih procesov v letih 1936-38. Kakor je znano, so v tej dobi izkoreninili vse začetke kritike, ki ni prišla po nalogu od zgoraj, vse začetke protesta ali opozicije v Partiji. To je pomenilo konec demokracije znotraj Partije in zmago principa vladavine partijske hierarhije, Politbiroja, na čelu katerega stoji vsemogočni vodja, ki ni mogel grešiti...

Za javnih procesov sredi tridesetih let ni Višinski izgubil niti ene pravde.

V tem času so postavili pred sodišče vrsto odličnih boljševikov. Sodili so jim javno. Mnoge druge so obsodili tajno, največ zaradi tega, ker niso hoteli priznati. Sodbe so objavili, niso pa objavljali dejstev, na podlagi katerih so bili obtoženci obtoženi, in tudi ne poteka sojenja. Najmanj osem generalov so ustrelili brez vsake javne obtožbe.

Pred ubojem Kirova sovjetsko pravo ni zahtevalo smrtno kazni za politične zločine, ki so jih zagrešili člani partije. Lenin je temu posvečal pozornost. Kirov je bil tisti, ki je nasprotoval Stalinovem predlogu, da se spremeni ustava. Takoj po smrti Kirova je bil sprejet zakon,

Poziv upnikom in dolžnikom!

Po odločbi IO OLO Slovenj Gradec št. 5/1 od 25. VII. ter popravka odločbe št. 5/2 od 4. avgusta 1951 je prešlo trgovsko podjetje OKRAJNI MAGAZIN SLOVENJ GRADEC (prej Dravograd) v likvidacijo s 1. septembrom 1951.

Pozivamo vse dolžnike, da poravnajo svoje obveznosti, ter vse upnike, da priglase svoje terjatve najkasneje do 20. oktobra 1951. Po tem datumu terjatev ne bomo mogli več upoštevati, dolžnike pa bomo primorani sodno izterjati.

Likvidacijski odbor
PODJETJE ZA UVOZ IN IZVOZ
»VARDAR«, SKOPLJE

ma v svojem skladišču na prodaj

orehove hlode

domače kvalitete — furnirske in za žage — kakor tudi odpadke različnih dimenzij. Blago je makedonskega porekla in na tržišču znano po svoji kakovosti.

ki predvideva smrtno kazen za člana Partije, glede katerega se ugotovi, da vodi politično opozicijo...

Lista ljudi, ki jih je Višinski poslal v smrt na podlagi priznanja — mnogo priznanj so izsilili šele potem, ko so imeli obtožena celo leto v rokah inkvizitorjev NKVD — se sliši kakor častna lista Oktobrske revolucije. Mnogi izmed njih so bili člani Centralnega komiteja ali bivši komisarji ali člani Politbiroja — tako Rikov (ki je prišel po smrti Lenina na čelo Sovnarkoma), Kamenov, Zinovjev, Smirnov, Mračkovski, Bakajev, Pjatakov, Sestov, Serebrjakov, Buharin, Sokolnikov, Kerestinski itd. V provincah so odločali mestni državni tožilci na tajnih procesih o usodi manj znanih ljudi. Na tisoče ljudi je bilo ustreljenih ali izgnanih v Sibirijo. Čistka je zajela nad milijon članov Partije.

Med njimi je bil tudi E. B. Pasukasis, ki so ga šteli za najboljšega sovjetskega pravnikarja v času, ko je Višinski začel delati pri njem. S Krilenkom (tudi star boljševik) je Višinski sodeloval pri knjigi »Kurz kazenskega postopka«. Dejansko je bil Krilenkov namestnik in je njemu sledil na položaju vrhovnega državnega tožilca. O Krilenku so govorili, da je nesposoben misliti dvorezno, kar je neobhodno potrebno za obtoževanje revolucionarjev, s katerimi se intimno sodeluje. Višinski je hotel in mogel tako misliti. Po zaslugi svojega bivšega sodelavca je bil Krilenko ustreljen.

Za udeležbo pri likvidaciji bivših tovaršev je bil Višinski nagrajen z »Rdečo zastavo dela«, postal je član Vrhovnega sovjeta, član Centralnega komiteja Partije, član uredništva magazina »Sovjetska država in pravo«, dobil je Stalinovo nagrado v znesku 200.000 rubljev in donosen položaj direktorja Pravnega inštituta Akademije znanosti.

Leta 1936 je bil skupaj s slavnim komunistom Jegorovom, z Jerhovom, Ubo-rovičem in Jakirom izvoljen v odbor za sestavo stalinske ustave. Višinski je kasneje pripomogel, da se četvorico izmed njih obtožili kot »fašiste« in »izdajalce«. Ni pa podatkov o tem, da bi to odkrite količkej spremenilo njegovo mišljenje o mojtstvem delu, ki ga je ustvaril skupaj z njimi in ki ga imenuje »najdemokratsnejšo ustavo na svetu«.

V tej dolgi periodi krčev je Višinski služil kot zvesti služabnik G. Jagode, člana Politbiroja in šefa NKVD. Leta 1938 je bil tudi Jagoda sam obtožen gnusnih zločinov. Jagoda je pred sodiščem skušal preklicati svoje priznanje, toda Višinski mu je hitro zaprl sapo. Jagoda je bil obsojen in takoj ustreljen. Kako bi ocenili sovjetsko pravosodje, katerega najodličnejši predstavnik je danes Višinski? Spomniti se moramo, da je imel Višinski v dobi, ko je bil vrhovni tožilec ZSSR, dolžnost, da da vsem operacijam NKVD karakter zakonitosti. Vendar ni Višinski nikoli skušal obnoviti kakega procesa, pri katerem je izrekel obsodbo na podlagi priznanj, ki so bila pripravljena v sodelovanju in po metodah »samopriznanja« sleparja in falzifikatorja Jagode. Višinski ni niti enega obtožence ponovno zaslišal, dasi mu je to kot tožilcu nalagala moralna in zakonska dolžnost.

Ali je Višinski kljub tej nemarnosti ali prav zaradi nje zaslužil pokroviteljstvo »čudodelnika«, kakor je pobožni rimski tisk nedavno imenoval Stalina? Leta 1939 ga je Molotov imenoval za pomočnika ministra zunanjih zadev, še pravčasno, da je sodeloval pri pogajanjih z Ribbentrom, ki so privedla do nacistično-sovjetskega pakta. Tedaj ga je doletela čast, da je v Vrhovnem sovetu predložil resolucijo, v kateri se je zahtevala aneksija Poljske in Ukrajine. Leta 1940 je postal namestnik ministra zunanjih zadev.

Po nacistični invaziji in z vedno večjo nevarnostjo za Kremelj je zvezda Višin-

skega začela ugašati. Majskega in Litvinova, edina visoka funkcionarja Nar-komindela, ki sta govorila angleško, so poslali dogovarjat se z Angloameričani. Višinski se je tedaj odločil, da se nauči angleščine. Že leta 1944 sta bila Majski in Litvinov zopet v zapečku, Višinski pa je postal glavni tolmač politike Molotova v Evropi. Prisostvoval je konferencama v Jalti in Potsdamu. V Moskvi je bil Višinski zelo aktiven pri sestavljanju novih vlad za Vzhodno Evropo (komunisti v izgnanstvu so spadali v pristojnost Odseka za inozemske zadeve Centralnega komiteja).

Ker je bil večak v poljskem vprašanju, je bilo logično, da je moral on uresničevati ruske načrte. Višinski je predsedoval skoraj vsem preliminarim sestankom, na katerih so izdelali načrt za upostavitve Bierutovega režima. Podatki o njegovih akcijah v Bukarešti so bili objavljeni na mnogo bolj dramatičen način. Tam je stavil ultimata, da je treba Tatarcsa odstraniti; bil je odstranjen. Nato je postavil na ključne položaje v partiji in vladi Ano Pauker, Romunko s sovjetskim državljanstvom. Bil je zelo aktiven v češki krizi, ki se je končala s komunističnim državnim udarom v Pragi.

Iz nekaj njegovih slučajnih izjav, ki bi jih kak leninist nikoli ne izgovoril, moremo po pravici zaključiti, da je moral Višinskega v raznih fazah njegove kariere slonela na običajnem zastarelem šovinizmu. Ko je na neki konferenci v Parizu podcenjujoče govoril o prispevku antifašističnih gverilskih gibanj v Italiji — mnogi izmed njih so bili komunistični — je nestrpno vzkliknil: »Znano je, da so Italijani boljši na begu kakor v borbi.«

Mnogo hujsko napako je zagrešil v Jugoslaviji pred končno prekritivjo odnosov s Titom. Doktor Aleš Bebler, jugoslovski pomočnik ministra zunanjih zadev in šef delegacije v Organizaciji združenih narodov, je takole opisal ta incident: »Ni naključje, da je Sovjetska zveza osvojila zunanjo politiko bivše carske Rusije, ko tam pojejo slavospeve zgodovinskim osebnostim tipa Suvorova, generala Svete aliance v borbi proti Franco-ski revoluciji (tisti, ki je streljal kmete v velikem uporu Pugačeva). Ob času donavske konference avgusta 1948 je imelo sto začudenih beogradskih meščanov priložnost, da so ob sprejemu v Društvo za kulturne zveze z ZSSR slišali sedanjega ministra zunanjih zadev A. Višinskega, kako je hvalil ekspanzijo carističnega imperializma na Balkanu in razlagal, da je bil to rezultat pritiska ruskega naroda na caristično vladu — pritiska množic iz ljubezni do balkanskih Slovanov.«

Dasi ve in se zaveda, da imajo njegove direktive malo upanja na uspeh z diplomatskimi sredstvi, se ne čuti krivega za to. Ali je tožilec kriv zločina in kazni? On ne ustvarja zakona, on samo pomaga, da se zakon spoštuje. Pri Višinskem je težko določiti neko vidno razliko med tožilecem in ministrom zunanjih zadev. Praksa v prejšnji službi ga je usposobila za vlogo ruskega diplomata, za katerega je ves svet razdeljen na dva razreda: na tiste, ki poslušajo nezmotljivo voljo stalinskega zakona, in na sovražnike človeštva, ki ne priznajo, da je ta zakon primeren za ves svet.

Takšno pojmovanje je prineslo ciničnemu geniju uspehe, ki presegajo vse sanje realista. Nikoli ne bo imel niti vpliva niti nčencev v ruski komunistični Partiji, toda videti je, da si je zagotovil naklonjenost boga nove religije, ker je pravočasno spoznal, da se v Rusiji ustvarja novo božanstvo, ki bo zamenjalo ruskega carja, ki so ga kmelje oboževali.

Prvotni vrelci val, ki se je dvignil v veliki revoluciji pred njegovimi očmi, je zopet pod nadzorstvo in utesnjen v stare religiozne forme. To se je odigralo pred njegovimi očmi in je znake točno pretolmačil.

Založba „Uradnega lista“ LR Slovenije opozarja, da je izšla

Zbirka predpisov o vojskih vojnih invalidih, s posameznimi predpisi, ki urejajo pravice invalidskim vojakom. Praktični priročnik bo poleg neposredno prizadetih interesentov v pomoč tudi vsem organom socialnega skrbstva in Zveze vojskih vojnih invalidov pri urejanju pravic prizadetim. Knjiga, ki ima na kraju tudi uporabne obrazce, obsega 140 strani. Dobi se za ceno 50 din v naši založbi, Ljubljana, Gajeva ulica 5, poštai predal 336.

V naši založbi sta izšli dve pomembni brošuri, ki sta nepogrešljivi pripomoček pri pripravah za strokovne izpite, in sicer:

Gospodarsko računstvo. Priročnik za strokovne izpite. Strani 135, cena 160 din. Vsebuje glavne pojme o številnih, o valutih, meharah in utežih, dalje osnovne računsko operativne pojme o ulomkih, in računanje z različnimi računskimi sredstvi, vključno s skrbnim in natančnim računanjem prispeljavo-h gospodarskemu napredku države.

O temeljih družbene in državne ureditve v novi Jugoslaviji. Strani 415, cena 140 din. Brošura vsebuje med drugim bogato gradivo iz izpitnega predmeta »Ustava in temeljni zakoni«, zato jo pripravljamo ne le posameznikom, temveč tudi podjetjem, uradom

in ustanovam, pa tudi drugim organizacijam, ki so dolžne poskrbeti, da bodo njihovi uslužbenci o pravam času opravili strokovni izpit.

Državna gospodarska podjetja, zavode, urade in druge intereseute opozarjamo na knjige, ki jih imamo še v zalogi.

Splošni register predpisov za leto 1950. Vsebuje vse predpise, objavljene v I. 1950 v Uradnem listu FLRJ, Uradnem listu LRS, Uradnem vestniku Prezidijske ljudske skupščine FLRJ, Vestniku urada za cene pri Predsedstvu vlade LRS, Finančnem zborniku. Obseg 320 strani, cena 120 din.

Splošni register predpisov za leto 1949. Strani 256, cena v trde platnice vezani knjigi 35 din.

Splošni register predpisov za leta 1945-1947. Strani 438, cena 60 din.

Iznajditeljska delavnost in njena ureditev v naši državi (Dr. Stojan Protnar). Strani 140, cena 52 din.

Politična ekonomija. Gradivo za strokovne izpite. Strani 296, cena za ustanove z naročili nad 20 izvodov 40 din, za posamezne izvide 50 din.

Zakon o obrtništvu s statutom za obrtne zbornice v LRS. Strani 88, cena 20 din.

Dokumenti o razvoju oblasti v Sloveniji, s komentarjem in pregledom posameznih obdobij. (Dr. Maks Šnuderl). Strani 240, cena za broširan izvod 60 din, vezano v polplastno 75 din, v celo platno 90 din.

Vse te knjige se naročajo na naslov: Uradni list LRS, Ljubljana, poštai predal 336, dobe se pa tudi po knjigarnah.

Ravnateljstvo »Uradnega lista LRS

Potrošniki, zahtevajte v vaših trgovinah samo

Praženka
 ZMLETI KAVIN NADOMESTEK

500 gr

Ta kavin nadomestek je sestavljen iz najboljših surovin, mešan s pravim ječmenom in je odlične kakovosti. Kuhaj ga v vroči vodi in pusti pet minut vreti. Na ta način dobiš izvrstno črno kavo, z dodatkom mleka pa okusno belo kavo

Nudimo v izboljšani kvaliteti vsako količino „Praženka“

Industrija živilskih proizvodov
 Maribor, Partizanska c. 39, telefon 22-10